

การติดตามและประเมินผล
โครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ในเขตปฏิรูปที่ดิน :
กรณีศึกษาโครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดิน

Monitoring and Evaluation of New Farmers
Development Program in Land Reform Area:
Case Study of Future Farmer Incubation Project

นายเฉลิมศักดิ์ ศิริพันธุ์
นางสาวอัญชลี เช่งตระกูล

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

คำนำ

การติดตามและประเมินผลโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ในเขตปฏิรูปที่ดิน : กรณีศึกษาโครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดิน เป็นการศึกษาวิเคราะห์ผลการดำเนินงานในประเด็นต่างๆ รวมทั้งปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินงาน เพื่อเป็นข้อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงพัฒนาโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ในเขตปฏิรูปที่ดิน ให้มีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลสูงสุด บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้ คือ เพื่อจัดที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินให้ผู้สำเร็จการศึกษาทางด้านการเกษตรได้ใช้ประโยชน์ที่ดิน ในการทำมาหากินอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นผู้ประกอบการเปลี่ยนแปลง

การศึกษาครั้งนี้สำเร็จได้ด้วยได้รับความกรุณา จาก ดร.วีระชัย นาควิบูลย์วงศ์ เลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม นางวัลวิศาห์ สุวรรณวัฒน์ ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ และแผนงาน ที่ให้การส่งเสริมสนับสนุนพร้อมคำปรึกษาแนะนำ รวมถึง ดร.เกียรติยศ ทรงสง่า นางสาวอาภาพรรณ พัฒนพันธุ์ ที่ได้สละเวลาให้ข้อเสนอแนะและช่วยในการตรวจแก้ไขเอกสารฉบับนี้ ให้เสร็จสมบูรณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการศึกษา ได้รับความร่วมมือ อย่างดียิ่งจากเกษตรกรรุ่นใหม่ ในเขตปฏิรูปที่ดิน เจ้าหน้าที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด และผู้เกี่ยวข้องทุกท่าน คณะผู้ศึกษา ขอขอบพระคุณทุกท่านที่กล่าวถึง และไม่ได้กล่าวถึงในที่นี้เป็นอย่างสูง ที่ให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจ ให้งานการศึกษาครั้งนี้สำเร็จ

เฉลิมศักดิ์ ศิริพันธุ์

กันยายน 2555

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การติดตามและประเมินผลโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ในเขตปฏิรูปที่ดิน : กรณีศึกษาโครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดิน มีวัตถุประสงค์เพื่อติดตามและประเมินผลโครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดิน ศึกษาศักยภาพ ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงาน และเพื่อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุง และพัฒนาการดำเนินโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ในเขตปฏิรูปที่ดิน การติดตามและประเมินผลครั้งนี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือร่วมกับการสนทนากลุ่ม ในพื้นที่ทั่วประเทศ 16 จังหวัด เกษตรกรตัวอย่างจำนวน 172 ราย

ผลการติดตามและประเมินสามารถสรุปเป็นประเด็นดังนี้

1) โครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดิน ต้องการสร้างแรงงานภาคการเกษตรรุ่นใหม่ที่มีความรู้ทางการเกษตร เข้ามาทดแทนแรงงานภาคการเกษตรที่มีแนวโน้มโครงสร้างอายุสูงขึ้นทุกปี เข้ามาทำประโยชน์ในพื้นที่ขนาดเล็ก (ไม่เกิน 5 ไร่) ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ในพื้นที่เขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อให้เป็นเกษตรกรที่มีคุณภาพในอนาคตต่อไป โดยร่วมมือกับ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในการให้ความรู้แก่เกษตรกร

งบประมาณที่ใช้ในโครงการทั้งหมดมาจาก สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ในการอบรมเตรียมความพร้อมการปรับวิถีชีวิตเกษตรกรและการฝึกทักษะประกอบอาชีพ ค่าเบี้ยเลี้ยงเกษตรกร และค่าปัจจัยการผลิต เจ้าหน้าที่รับผิดชอบโครงการมีทั้งเจ้าหน้าที่จาก สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ส่วนกลาง และเจ้าหน้าที่ส่วนภูมิภาค ทั้งนี้พื้นที่ดำเนินการเป็นพื้นที่โครงการนิคมเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรกรต้องมีความสัมพันธ์คือผู้มีความรู้ทางการเกษตรไม่ต่ำกว่าระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ในทุกสถาบัน

2) เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 78) อายุโดยเฉลี่ยของเกษตรกรประมาณ 37 ปี เกษตรกรส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 40-49 ปี ประมาณเกือบครึ่งหนึ่งของเกษตรกรจบการศึกษาในระดับ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) จำนวนสมาชิกครัวเรือนโดยเฉลี่ยของเกษตรกรประมาณ 3 ราย และมีสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นแรงงานทางการเกษตรโดยเฉลี่ยประมาณ 1 ราย

รายได้ทางการเกษตรเฉลี่ย ประมาณ 60,259 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้นอกการเกษตรของเกษตรกรโดยรวมประมาณ 92,607 บาทต่อครัวเรือนต่อปี และรายจ่ายในครัวเรือนเกษตรกรโดยเฉลี่ยประมาณ 79,400 บาทต่อครัวเรือนต่อปี การออมเงิน พบว่า เกษตรกรมีเงินออมในภาพรวมทั้งประเทศ ประมาณ 49,222 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ในขณะที่ภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรโดยรวมประมาณ 163,131 บาทต่อครัวเรือนต่อปี แหล่งเงินกู้ส่วนใหญ่มาจาก กองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม โดยเกษตรกรใช้เพื่อการลงทุนทางการเกษตร

3 มีพื้นที่โครงการรองรับเกษตรกรจำนวน 18 จังหวัด รวมเนื้อที่ประมาณ 3,735 ไร่ สามารถรองรับเกษตรกรได้ 585 ราย การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานโดยภาพรวมทั้งโครงการอยู่ในระดับต่ำ เกษตรกรที่ผ่านการอบรมเกือบทั้งหมดเข้าใจเงื่อนไขของโครงการเป็นอย่างดี การจัดที่ดินให้เกษตรกรทำประโยชน์ชั่วคราว พบว่า การจัดที่ดินให้เกษตรกรสามารถจัดได้ทุกราย โดยการจัดที่ดินมี 2 ลักษณะ คือ แปลงที่ดินทำกิน และแปลงที่อยู่อาศัยแยกกัน กับอีกลักษณะหนึ่ง คือรวมแปลงที่ดินทำ

กินและแปลงที่อยู่อาศัยไว้ด้วยกัน สำหรับขนาดการถือครองที่ดินระหว่าง 0.75 – 5.00 ไร่ เกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรที่ดินจาก สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม แล้วจะได้รับการพัฒนาองค์ความรู้ และการสนับสนุนเงินทุน

4) จำนวนเกษตรกรที่มีรูปแบบการผลิตที่สอดคล้องตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมีจำนวนทั้งหมด 41 ราย ประมาณร้อยละ 24 ของตัวอย่างทั้งหมด โดยจำนวนเกษตรกรที่เข้าอยู่อาศัยในพื้นที่โครงการจริง จำนวน 27 ราย หรือประมาณร้อยละ 16 ของจำนวนตัวอย่างทั้งหมด เกษตรกรที่มีรูปแบบการผลิตที่สอดคล้องตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงส่วนใหญ่มีการวางแผนการผลิตที่ต่อเนื่อง นอกจากนี้เกษตรกรเหล่านี้ยังสามารถจัดการผลผลิตและการตลาดได้ด้วยตนเอง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นตลาดท้องถิ่น หรือตลาดชุมชน

5) จำนวนเกษตรกรที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงของเกษตรกรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวมทั้งประเทศ จำนวน 18 ราย หรือประมาณร้อยละ 10 ของตัวอย่างทั้งหมด

6) ในความคิดเห็นของเกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่าโครงการนี้มีความเป็นไปได้ ซึ่งมาจากหลายปัจจัย เกษตรกรได้ระบุปัญหาและอุปสรรคของโครงการใน 4 ด้าน คือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านสภาพพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมต่อการทำการเกษตร ด้านความรู้และการผลิต รวมทั้งด้านสังคมเศรษฐกิจ

แนวทางแก้ไขปัญหาคือ เร่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ควรเร่งมอบหนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน (เอกสารสิทธิ ส.ป.ก. 4-01) ให้เกษตรกรโดยเร็วเพื่อเสริมสร้างความมั่นใจของเกษตรกร

ผลการประเมินผลโครงการโดยรวม แม้ว่าผ่านเกณฑ์การประเมินผล แต่บางประเด็นก็ยังไม่ผ่านตามเกณฑ์ที่วางไว้ ได้แก่ การพัฒนาโครงสร้างขั้นพื้นฐาน การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ในส่วนภูมิภาค การจ่ายงบประมาณให้เกษตรกรไม่ตรงต่อเวลา

ข้อเสนอแนะ

จากผลการติดตามมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1) การจัดหาพื้นที่รองรับเกษตรกรแม้ว่าจะมีเพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร แต่ก็มีข้อจำกัดบางประการที่ไม่สามารถดึงดูดใจให้เกษตรกรตัดสินใจใช้ชีวิตในพื้นที่โครงการปัญหาอุปสรรคที่สำคัญ คือ โครงสร้างพื้นฐานที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร ส่งผลให้เกิดการเพิ่มต้นทุนให้เกษตรกรในขบวนการผลิต ดังนั้นในการมองหาพื้นที่เป้าหมายในการรองรับเกษตรกรควรมองประเด็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานประกอบด้วย ทั้งนี้หากเกษตรกรลงมือผลิตได้ตามแผนการผลิตได้อย่างรวดเร็วจะทำให้เกษตรกรมีความมั่นใจ มีรูปแบบการผลิตที่สอดคล้องตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงทำให้เกิดการผลิตที่ยั่งยืน ในหลายพื้นที่ที่ไม่ได้รับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเท่าที่ควร จำนวนเกษตรกรตัดสินใจในการผลิตในเชิงเดี่ยวในสัดส่วนที่สูง

2) หน่วยงานภาคีในโครงการโดยส่วนใหญ่ยังแยกส่วนกันทำงาน โดยวิทยาลัยการเกษตรและเทคโนโลยีให้องค์ความรู้แก่เกษตรกร และ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้ดำเนินการจัดหาพื้นที่รองรับเกษตรกร จุดด้อยของการบูรณาการของหน่วยงานภาคีในระดับภูมิภาค คือ ขาดการประชุมหารือร่วมกันและไม่ได้ชี้แจงในบางประเด็นที่ต่างฝ่ายต่างสงสัยหรือไม่เข้าใจ ดังนั้นจึงควรมีการประชุมในระดับภูมิภาคในแต่ละจังหวัดให้สม่ำเสมอเพื่อสร้างความเข้าใจทั้งสองฝ่าย

3) เกษตรกรที่ผ่านการคัดกรองจะมีความเข้าใจเงื่อนไขของโครงการเกี่ยวกับสิทธิการเข้าทำประโยชน์ในที่ดิน ในทางปฏิบัติพบว่าเกษตรกรที่อยู่ครบตามเงื่อนไขเวลาของโครงการยังไม่ได้รับการประเมินทำให้เกษตรกรมีความเป็นกังวลใจ ดังนั้น สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ควรเร่งกระบวนการประเมินผลให้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เพราะนอกจากสร้างความมั่นใจให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการแล้ว ยังเป็นต้นแบบที่ดีให้เกษตรกรรายอื่นๆ ได้เห็นเป็นตัวอย่างของความสำเร็จ

4) การดำเนินงานโครงการควรมีการเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายให้มีความเข้าใจถูกต้องตรงกัน และควรมีคู่มือปฏิบัติงานให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

5) การจัดที่ดินให้เกษตรกรมีความแตกต่างกันตามประเภทของที่ดินคือทั้งที่ดินของรัฐ และที่ดินเอกชน การกำหนดขนาดที่ดินถือครองมีความแตกต่างกัน ดังนั้นการจัดที่ดินให้เกษตรกรควรมีเกณฑ์ หรือการอธิบายว่าทำไมการจัดที่ดินให้เกษตรกรในแต่ละพื้นที่จึงมีความแตกต่างกัน ซึ่งควรมีการวางแผนร่วมกันทั้งโครงการเพื่อให้เกิดความยุติธรรม

6) แม้ว่าการสนับสนุนองค์ความรู้ให้แก่เกษตรกรในทุกจังหวัดแต่พบว่าบางจังหวัดองค์ความรู้ไม่สอดคล้องกับการสนับสนุนองค์ความรู้ให้เกษตรกร ควรเกิดจากความต้องการของเกษตรกร และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

7) ควรระมัดระวังในการให้สินเชื่อแก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ เนื่องจากเป็นการได้สิทธิการใช้ประโยชน์ในที่ดินชั่วคราว ควรใช้เวลาตรวจสอบความตั้งใจของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเพื่อป้องกันการเกิดหนี้สูญ

8) ในกรณีที่เกษตรกรไม่เข้าอยู่ทำประโยชน์ในลักษณะประจำ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ควรเร่งทำหนังสือเตือนให้เกษตรกรเข้าทำประโยชน์ในที่ดิน หากเกษตรกรไม่สามารถเข้ามาดำเนินการได้ต่อ ควรจัดเกษตรกรรายอื่นเข้าทำประโยชน์แทน นอกจากนี้เกษตรกรรายใดที่สามารถทำการเกษตรตามระยะเวลาที่กำหนดและปฏิบัติตามเงื่อนไขของโครงการ ควรมีการประเมินผลแล้วออกหนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน ให้เกษตรกรรายที่ผ่านการประเมินผลดังกล่าวเพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรได้เห็นภาพการจัดที่ดินอย่างถาวร เพื่อเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรที่ทำจริงและสร้างความมั่นใจให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการรุ่นต่อไป

9) แม้ว่าสภาพที่ดินมีข้อจำกัด แต่การพัฒนาในส่วนที่เกษตรกรสามารถช่วยเหลือตนเองได้โดยไม่ต้องใช้เงินลงทุนในปริมาณมากควรมีการเสนอให้เป็นทางเลือกแก่เกษตรกร เช่น การใช้พลังงานทางเลือก การใช้พลังงานลมในการสูบน้ำเข้าสู่ถังพัก การใช้ตะบันน้ำ การผลิตไฟฟ้าจากโซลาร์เซลล์ ซึ่งมีผลดีในหลายจังหวัด

10) ควรประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงานต่างๆ ช่วยกันส่งเสริมในพื้นที่โครงการเพื่อเป็นการให้ความรู้แก่เกษตรกร ในการดำเนินการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นแนวทางให้เกษตรกรลดต้นทุนการผลิต สามารถพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ข
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ซ
สารบัญภาพ	ณ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 หลักการและเหตุผล	1
1.2 วัตถุประสงค์	2
1.3 ขอบเขตการศึกษา	2
1.4 นิยามคำศัพท์เฉพาะ	3
1.5 ระยะเวลาและแผนการศึกษา	4
1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	4
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
2.1 สถานการณ์แรงงานภาคการเกษตรของประเทศไทย	5
2.2 โครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดิน	8
2.3 ทฤษฎีการประเมินผลที่เกี่ยวข้อง	10

สารบัญ (ต่อ)

		หน้า
บทที่ 3	วิธีการศึกษา	13
3.1	รูปแบบการประเมินผล	13
3.2	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	14
3.3	เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	15
3.4	การเก็บรวบรวมข้อมูล	16
3.5	การวิเคราะห์ข้อมูล	18
3.6	การตรวจสอบข้อมูล	18
3.7	เกณฑ์การติดตามและประเมินผล	19
บทที่ 4	ผลการติดตามและประเมินผล	21
4.1	บริบท และปัจจัยนำเข้า	21
4.2	ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกร	25
4.3	การจัดที่ดินและการพัฒนาเกษตรกร	31
4.4	การใช้ประโยชน์ในที่ดิน	40
4.5	การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงของเกษตรกร	48
4.6	โอกาสความสำเร็จของโครงการ และสภาพปัญหา	52
4.7	สรุปผลการประเมินผล	54

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 จำนวนเกษตรกรในแต่ละรุ่น จำแนกตามขั้นตอนการดำเนินงาน	10
ตารางที่ 3.1 รายนามเจ้าหน้าที่ที่เป็นตัวอย่าง	14
ตารางที่ 3.2 แสดงจำนวนและร้อยละของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามรายภาค	14
ตารางที่ 3.3 จำนวนเกษตรกรที่สำรวจข้อมูล	15
ตารางที่ 4.1 งบประมาณโครงการ จำแนกตามรายกิจกรรม	23
ตารางที่ 4.2 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตาม เพศ อายุ และระดับ การศึกษา	26
ตารางที่ 4.3 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามจำนวนสมาชิก ในครัวเรือน	27
ตารางที่ 4.4 จำนวนเกษตรกรและการจัดที่ดินให้เกษตรกรเข้าทำประโยชน์ จำแนกตามรายปี	31
ตารางที่ 4.5 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่โครงการ จำแนกตามรายจังหวัด	33
ตารางที่ 4.6 ลักษณะการจัดที่ดินให้เกษตรกร จำแนกตามรายจังหวัด	36
ตารางที่ 4.7 จำนวนเกษตรกรที่เข้าทำประโยชน์ จำแนกตามรายจังหวัด	41
ตารางที่ 4.8 จำนวนเกษตรกรที่เข้าทำประโยชน์ จำแนกตามรูปแบบการผลิต	42
ตารางที่ 4.9 กิจกรรมทางการเกษตร จำแนกตามรายจังหวัด	42
ตารางที่ 4.10 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามการเข้าอยู่อาศัย เป็นรายจังหวัด	46
ตารางที่ 4.11 ผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงจำแนก ตามองค์ความรู้	49
ตารางที่ 4.12 ผลการประเมินผล	55

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1	จำนวนแรงงาน จำแนกตามลักษณะอาชีพการ 7
ภาพที่ 2.2	ร้อยละของแรงงาน จำแนกตามลักษณะอุตสาหกรรม 7
ภาพที่ 2.3	ร้อยละของแรงงาน จำแนกตามช่วงอายุ 8
ภาพที่ 2.4	โมเดลพื้นฐานของ Stufflebeam 11
ภาพที่ 3.1	กรอบการติดตามและประเมินผล 13
ภาพที่ 3.2	ที่ตั้งพื้นที่ศึกษาจำนวน 16 จังหวัด 17
ภาพที่ 3.3	การตรวจสอบข้อมูล 18
ภาพที่ 4.1	เส้นทางงบประมาณในโครงการ 24
ภาพที่ 4.2	รายได้ทางการเกษตร รายได้นอกการเกษตร และรายจ่าย ในครัวเรือนเกษตรกร 28
ภาพที่ 4.3	แหล่งรายได้นอกการเกษตร 29
ภาพที่ 4.4	เงินออม และหนี้สินของเกษตรกร 29
ภาพที่ 4.5	แหล่งเงินกู้ยืมของเกษตรกร 30
ภาพที่ 4.6	วัตถุประสงค์ในการใช้เงินกู้ยืม 30
ภาพที่ 4.7	การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน 34
ภาพที่ 4.8	การอบรมเตรียมความพร้อมเกษตรกร 35
ภาพที่ 4.9	พื้นที่โครงการบ่มเพาะเกษตรกรจังหวัดบุรีรัมย์ 38
ภาพที่ 4.10	เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการศึกษาดูงาน 39
ภาพที่ 4.11	การดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ 40
ภาพที่ 4.12	การใช้ประโยชน์ในที่ดิน ของ นายสมภาร แสงปิ่น 43
ภาพที่ 4.13	การใช้ประโยชน์ในที่ดิน 45
ภาพที่ 4.14	ที่อยู่อาศัยของเกษตรกร 47
ภาพที่ 4.15	ช่องทางการตลาด 48
ภาพที่ 4.16	ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อความสำเร็จของโครงการ 53

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม แต่ในช่วงหลายปีที่ผ่านมารัฐบาลมีนโยบายเร่งรัดพัฒนาประเทศ เกิดการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว ประกอบกับแผนพัฒนาต่างๆ ที่ผ่านมามีส่งผลให้ประชากรมีโอกาสได้รับการศึกษามากยิ่งขึ้น ในขณะที่วัยเก๋ากันทัศนคติเกี่ยวกับการทำงานก็หันเหจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมการผลิต และการบริการเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่มีมองว่าการทำงานภาคเกษตร เป็นงานที่เหนื่อยยากต้องพึ่งพาธรรมชาติ รายได้น้อยไม่แน่นอน และไม่มีสวัสดิการที่มั่นคงจึงทำให้วัยแรงงานในปัจจุบันไม่สนใจงานภาคเกษตร สำนักงานสถิติแห่งชาติได้รายงานจำนวนแรงงานภาคการเกษตร ในปี 2535 จำนวน 19.1 ล้านราย มีแนวโน้มลดลงเหลือเพียง 16.8 ล้านรายในปี 2554 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2555) มุลนิธิชีววิถี (2554) ได้ให้ข้อคิดเห็นว่ ภาคเกษตรไทยเริ่มเข้าสู่ภาวะวิกฤติแล้ว เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ได้รับการศึกษาน้อย รายได้ต่ำ อีกทั้งแนวโน้มเข้ามารับช่วงต่อของคนรุ่นใหม่ลดลง ขณะเดียวกัน แรงงานในภาคเกษตรยังมีอายุเฉลี่ยสูงกว่าแรงงานในสาขาอื่นๆ โดยในปี 2553 มีอายุเฉลี่ย 49.3 ปี โดยช่วงอายุของแรงงานทางการเกษตรลดลงอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่น (อายุ 15-24 ปี) จากสัดส่วนประมาณร้อยละ 35 ในปี 2530 เหลือประมาณร้อยละ 12 ในปี 2554 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2555) ซึ่งหากสถานการณ์ยังเป็นเช่นนี้ต่อไปคาดว่าในอนาคตประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศเกษตรกรรม อาจจะต้องหันไปพึ่งพาแรงงานข้ามชาติมากขึ้นเพื่อทดแทนแรงงานไทยในภาคเกษตรที่ขาดหายไป ซึ่งอาจจะเป็นต้นเหตุของปัญหาต่างๆ ตามมา

ด้วยปัญหาดังกล่าว จึงนำไปสู่การผลักดันนโยบายและการปฏิบัติเพื่อสร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมขึ้นมาทดแทนเกษตรกรที่สูงอายุและมีจำนวนลดลงกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ร่วมมือกับ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ได้จัดทำโครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดิน (Future Farmer Incubation in Land Reform Area) ขึ้น โดยทั้ง 2 หน่วยงานได้ลงนามในข้อตกลง เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2550 โดย สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ให้ความร่วมมือด้านวิชาการ สร้างองค์ความรู้ด้านการเกษตร การผลิต การแปรรูป และการจำหน่าย และจัดที่ดินทำกินให้ผู้เข้าร่วมโครงการ ซึ่งกลุ่มเป้าหมายของโครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดินในระยะแรกคือ การศึกษาด้านการเกษตรจากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา แต่ต่อมาได้ขยายรับผู้จบการศึกษาด้านการเกษตรจากทุกสถาบัน เพื่อสร้างโอกาสให้ผู้จบการศึกษาด้านการเกษตรที่เป็นคนรุ่นใหม่ มีภาวะผู้นำ มีความคิดริเริ่ม ได้ใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการดำรงชีพอย่างมีประสิทธิภาพตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ต่อมากระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกระทรวงศึกษาธิการได้ร่วมลงนามในบันทึกข้อตกลงความร่วมมือเมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2551 ในการจัดทำ “โครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่” ภายใต้กรอบการดำเนินงานระยะเวลา 5 ปี (2551-2555) ผ่านกลไกวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีวิทยาลัยประมง และวิทยาลัยการอาชีพ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษา การเข้าถึงองค์ความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติในภาคการเกษตร และสร้างโอกาสเข้าสู่ที่ดินทำกิน การพัฒนาพื้นที่ การปรับโครงสร้างพื้นฐาน และการจัดการเทคโนโลยีทางการเกษตรที่เหมาะสม รวมทั้งงานวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างองค์ความรู้ทางวิชาการและถ่ายทอดองค์ความรู้ให้สามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้อย่างมั่นคง และพัฒนาการเกษตรไปสู่ความยั่งยืนในการดำเนินงานได้ผนวกโครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดินเข้าเป็นส่วนหนึ่งของโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ ซึ่งโครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดินได้ดำเนินการต่อเนื่องจนถึงปี 2552 โดยมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินงานเพื่อให้ครอบคลุมถึงกลุ่มเป้าหมายผู้ว่างงานนอกเหนือจากผู้สำเร็จการศึกษาด้านเกษตร แม้ว่าโครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดินจะดำเนินการมาจนสิ้นสุดระยะเวลาที่กำหนดไว้และมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสนับสนุนจากภาครัฐ ทั้งในส่วนของงบประมาณและทรัพยากรแต่ก็นับได้ว่า เป็นจุดเริ่มต้นและรากฐานที่สำคัญของโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ในเขตปฏิรูปที่ดินที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน

ดังนั้นการติดตามและประเมินผลโครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อวิเคราะห์การดำเนินงานในประเด็นต่างๆ รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ในเขตปฏิรูปที่ดิน ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุดบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้ คือ “...เพื่อจัดที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินให้ผู้สำเร็จการศึกษาด้านการเกษตร ได้ใช้ประโยชน์ที่ดินในการทำมาหากินอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง...”

1.2 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อติดตามและประเมินผลโครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดิน
- 2) เพื่อศึกษาศักยภาพ ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงาน
- 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุง และพัฒนาการดำเนินโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ในเขตปฏิรูปที่ดิน

1.3 ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตการศึกษาประกอบด้วยขอบเขตด้านเนื้อหา และขอบเขตด้านประชากร ดังนี้

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตของการศึกษามี 5 ประเด็นหลัก คือ

- 1) บริบท (Context) ได้แก่ ความเหมาะสมและความสอดคล้องของโครงการ
- 2) ปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ งบประมาณ การคัดเลือกเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ บุคลากร และที่ดิน
- 3) ด้านกระบวนการดำเนินงาน (Process) ได้แก่ การอบรมให้ความรู้เกษตรกรก่อนการเข้าพื้นที่จริง การจัดที่ดินให้เกษตรกรเข้าทำประโยชน์ การสนับสนุนปัจจัยการผลิต และการสนับสนุนจากหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หน่วยงานภาคี และองค์กรอื่นๆ
- 4) ผลผลิต (Output) ได้แก่ การใช้ประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกร ได้แก่ รูปแบบการผลิตของเกษตรกรที่สอดคล้องตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เช่น กิจกรรมการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ นอกจากนี้จะดูจากองค์ประกอบอื่นๆ เช่น การเข้าอยู่อาศัยในพื้นที่จริง ซึ่งพิจารณาจากลักษณะการเข้าพักอาศัยว่า เป็นลักษณะอยู่ประจำ หรือเป็นการพักอาศัยอยู่แบบชั่วคราว
- 5) การค้นหาปัญหา อุปสรรค ตลอดจนแนวทางการแก้ไข เพื่อเสนอเป็นแนวทางการดำเนินงานโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ต่อไป

1.3.2 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย ในการติดตามและประเมินผลครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโครงการ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ หลักสูตร บมเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดินรุ่นที่ 1-6 ปีงบประมาณ 2550-2552 ในพื้นที่เป้าหมาย 19 จังหวัด ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ พะเยา อุตรดิตถ์ นครสวรรค์ นครพนม นครราชสีมา บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ หนองคาย อุบลราชธานี กาญจนบุรี จันทบุรี ระยอง ปทุมธานี ลพบุรี สระบุรี สุพรรณบุรี และสุราษฎร์ธานี จำนวนทั้งสิ้น 310 ราย

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

เกษตรกรบมเพาะ หมายถึง เกษตรกรที่สมัครเข้าร่วมโครงการโดยเป็นผู้ที่มีความรู้ทางด้านการเกษตรในระดับ ประกาศนียบัตรวิชาชีพ ขึ้นไป

พื้นที่จัดสรร หมายถึง ที่ดินที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้อนุญาตให้เกษตรกรได้ทดลองทำกินเป็นการชั่วคราวในระหว่างการดำเนินงานโครงการเป็นระยะเวลา 3 ปี โดยพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน

การใช้ประโยชน์ในที่ดิน หมายถึง กิจกรรมทางการเกษตรที่เกษตรกรบมเพาะได้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่จัดสรร ทั้งด้านพืชและด้านสัตว์

การเข้าอยู่อาศัยในพื้นที่จริง หมายถึง การที่เกษตรกรบมเพาะที่ได้รับอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดินได้เข้าอยู่อาศัยในพื้นที่ ที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จัดสรรให้โดยเกษตรกรสร้างที่พักอาศัยแบบถาวร และใช้เวลาส่วนใหญ่ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมในพื้นที่จัดสรรดังกล่าว

การผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เกษตรกรที่ได้ดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรในหลักเกณฑ์ข้อใดข้อหนึ่ง ดังต่อไปนี้

1) เกษตรกรที่มีรูปแบบการผลิตที่สอดคล้องตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ ฯลฯ เกษตรกรอยู่อาศัยประจำแปลงที่ดินเพื่อดูแลอย่างใกล้ชิด เกษตรกรมีการวางแผนการผลิตเพื่อให้ผลผลิตมีความต่อเนื่อง และเกษตรกรสามารถจัดการผลผลิตและการตลาดได้

2) เกษตรกรที่มีกิจกรรมการลดต้นทุนการผลิต เช่น การทำปุ๋ยอินทรีย์ใช้เอง ใช้แรงงานในครัวเรือน รู้จักเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้เอง เพื่อพึ่งพาตนเอง

ผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เกษตรกรผู้ที่มีองค์ความรู้และเทคโนโลยีด้านการเกษตร สามารถเป็นแบบอย่างหรือต้นแบบที่ดีให้แก่เกษตรกรรายอื่น รวมถึงการถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีนั้นไปสู่เกษตรกรรายอื่นได้ สามารถแก้ไขปัญหาหรือช่วยเหลือเกษตรกรรายอื่นในชุมชนได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และลดการพึ่งพาจากภายนอก

1.5 ระยะเวลาและแผนการศึกษา

ระยะเวลาในการดำเนินการติดตามและประเมินผลรวม 1 ปี ตั้งแต่ กรกฎาคม 2554-มิถุนายน 2555 โดยมีแผนการดำเนินการติดตามและประเมินผลดังนี้

กิจกรรม	ระยะเวลา (เดือน)											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
จัดทำข้อเสนอโครงการ	—											
ค้นคว้า ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง	—	—	—	—	—	—	—					
เก็บรวบรวมข้อมูล					—	—	—	—				
วิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูล						—	—	—	—			
เขียนรายงาน/จัดทำร่างรายงาน									—	—	—	
ส่งรายงานให้ผู้เชี่ยวชาญ/ปรับปรุงรายงาน										—	—	
เผยแพร่รายงานฉบับสมบูรณ์												—

1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ข้อมูลจากการติดตามและประเมินผลครั้งนี้ จะเป็นภาพสะท้อนการดำเนินโครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ หลักสูตร บ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดิน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ และเกษตรกรทั่วไปที่จะได้เป็นแบบอย่างในการดำรงวิถีการเกษตรในพื้นที่จัดสรรขนาดเล็ก และเป็นประโยชน์โดยตรงต่อโครงการขยายผล คือ โครงการสร้างและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ ในการปรับปรุง และพัฒนาให้เหมาะสม สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายของโครงการต่อไป

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้จะกล่าวถึงแนวคิดทฤษฎี และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการติดตามและประเมินผลโครงการครั้งนี้ ได้แก่

1. สถานการณ์แรงงานภาคการเกษตรของประเทศไทย
2. โครงการบ่มเพาะเกษตรกรรอนาคต์ในเขตปฏิรูปที่ดิน
3. รูปแบบการประเมินผล

2.1 สถานการณ์แรงงานภาคการเกษตรของประเทศไทย

วิกฤติแรงงานภาคเกษตร (Smart Farm, 2553)

ภาคเกษตรเป็นภาคที่ใช้แรงงานมากที่สุดแต่มีรายได้ต่อประชากรต่ำสุด ประเทศไทยเป็นประเทศผู้ผลิตและส่งออกสินค้าเกษตรและอาหารที่สำคัญของภูมิภาค กำลังเผชิญปัญหาใหม่ด้านแรงงานที่จะส่งผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตรในอนาคตอันใกล้ สาเหตุหลักมาจาก

1) การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging society) ของประเทศไทย ประชากรที่ประกอบอาชีพเกษตรมีอายุเฉลี่ยประมาณ 58 ปี ซึ่งประสิทธิภาพการใช้แรงงานกับการเกษตรนั้นลดลง เกิดจากการขาดแคลนแรงงานภาคเกษตรกรรม และอายุเฉลี่ยของเกษตรกรมีแนวโน้มสูงขึ้น เป็นอีกปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้ไม่สามารถวางแผนการรับมือการขาดแรงงานและการใช้ประโยชน์คนกลุ่มปัจจุบันในฐานะสนับสนุน ส่งเสริม (facilitator) ในการส่งต่อความรู้สู่เกษตรกรรุ่นต่อไป

2) ความไม่มั่นคงในรายได้จากการทำการเกษตร (Income & stability) ขาดแรงจูงใจ ขาดนโยบายแก้ปัญหาที่เป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่อง ทำให้คนหนุ่มสาวในสังคมเกษตรที่อยู่ในวัยแรงงานไหลออกจากภาคเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรมหรือบริการเพื่อมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ได้รับการยอมรับในสังคม หรือต้องการเปลี่ยนสถานะเป็นคนเมือง ซึ่งประเด็นนี้จะเกี่ยวข้องกับปัญหา การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ที่อนาคตแรงงานในภาคเกษตรไทยจะมีแค่ผู้สูงอายุ ส่งผลให้ผลผลิตจากการผลิตของภาคเกษตร ลดน้อยถอยลงไปด้วย ดังนั้นการเพิ่มประสิทธิภาพของคนในภาคเกษตรเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง และจะอย่างไรให้คนเหล่านี้มีรายได้จากผลผลิตทางการเกษตรที่ดีขึ้น

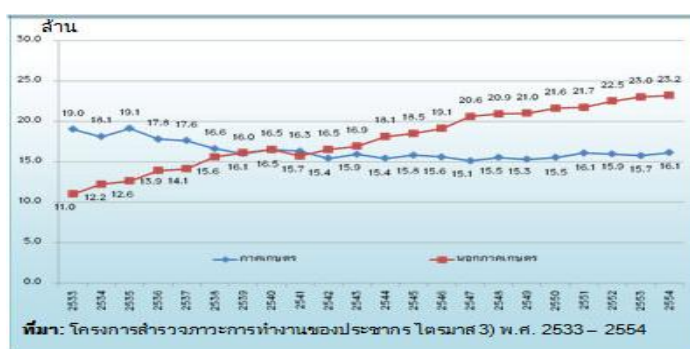
3) การเคลื่อนย้ายแรงงาน การขาดแรงงานที่มีคุณภาพนั้น ส่งผลให้เกิดการขาดแคลนแรงงานฝีมือสำหรับภาคการผลิต ที่จะส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการแข่งขันในตลาดเสรี ขณะที่ไทยกำลังเผชิญปัญหาการขาดแรงงานหลักกำลังไหลบ่าออกจากภาคเกษตรนั้น มีแรงงานทดแทนในภาคเกษตรที่ช่วยขับเคลื่อนให้ภาคเกษตรยังคงเดินต่อไปได้ ประกอบด้วย

- (1) ผู้ประกอบการเกษตรรุ่นใหม่ที่ไม่มีพื้นฐานเกษตร อาจเป็นนักลงทุน หรือเรียนสาขาวิชาอื่นแต่อยากทำเกษตรกรรม รวมถึงกลุ่มผู้เกษียณอายุ
- (2) แรงงานรับจ้างถาวร

(3) แรงงานรับจ้างชั่วคราว ที่ส่วนใหญ่เป็นคนต่างด้าว และแรงงานกลุ่มนี้จะเพิ่มมากขึ้น หลังจากเกิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี 2558 (ค.ศ.2015) ซึ่งประเด็นที่ต้องระวังคือผลผลิตภาพการผลิตของไทยที่มีแนวโน้มพึ่งพิงแรงงานต่างด้าวมากขึ้น

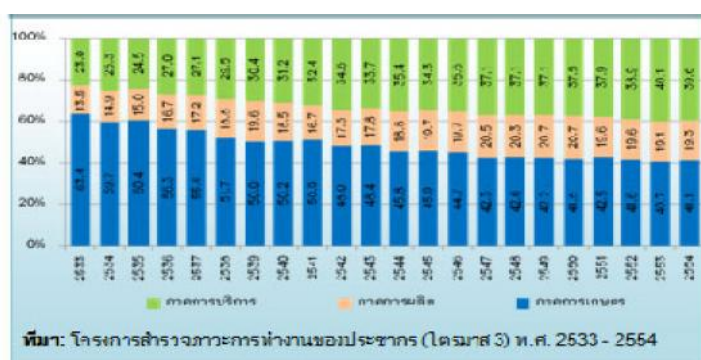
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2555) ได้รายงานจำนวนและสัดส่วนประชากรในภาคเกษตรที่ลดลงและเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมากขึ้น โดยได้วิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงประชากรและแรงงานเกษตร พบว่า ในปัจจุบันประชากรเกษตรมีจำนวน 22.7 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 35 ของประชากรทั้งประเทศลดลงจากปี 2541 ร้อยละ 1.8 ต่อปี ประชากรเกษตรที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไปมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไปมีสัดส่วนเกือบร้อยละ 10 ของประชากรเกษตรทั้งหมด และแม้ว่าประชากรเกษตรร้อยละ 90 จะเป็นผู้ที่อยู่ประจำในครัวเรือนแต่ก็มีแนวโน้มลดลง ขณะที่ผู้เคลื่อนย้ายเข้า-ออกในระหว่างปีการเพาะปลูกมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ประชากรเกษตรส่วนใหญ่ยังคงเป็นผู้ที่จบการศึกษาในระดับภาคบังคับแต่ผู้ที่จบการศึกษาในระดับที่สูงกว่าภาคบังคับก็มีแนวโน้มที่สูงขึ้น แม้ว่าแรงงานในครัวเรือนเกษตรที่มีงานทำมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยอาชีพหลักส่วนใหญ่เป็นการทำงานในด้านการเกษตรและกว่าร้อยละ 80 เป็นผู้ที่มีอาชีพเพาะปลูกพืช แต่สัดส่วนของแรงงานที่ทำอาชีพเกษตรมีแนวโน้มลดลง จำนวนครัวเรือนที่มีการจ้างแรงงานเพื่อมาช่วยทำการเกษตรมีมากในฟาร์มประเภทข้าว พืชไร่และพืชผัก สำหรับอัตราค่าจ้างแรงงานในภาคเกษตรพบว่าโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 129 บาทต่อคนต่อวัน ซึ่งยังต่ำกว่าอัตราค่าจ้างขั้นต่ำพื้นฐานของแรงงานที่รัฐประกาศใช้ ส่วนผลผลิตภาพของแรงงานเฉลี่ย ต่อคนต่อปี มีแนวโน้มสูงขึ้นจาก 7,585 บาทต่อคนต่อปี ในปีการเพาะปลูก 2541/42 เป็น 33,524 บาทต่อคนต่อปี ในปีการเพาะปลูก 2549/50 โดยครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนได้รับการอบรมทางการเกษตรจะมีผลผลิตภาพของแรงงานมากกว่าครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนไม่ได้รับการอบรมทางการเกษตรอย่างเห็นได้ชัด ในขณะเดียวกันหัวหน้าครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาที่สูงกว่าก็มีผลผลิตภาพแรงงานมากกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาที่ต่ำกว่า

จากการสำรวจ ภาวะการทำงานของประชากรของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2555) แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการทำงานของคนไทยเปลี่ยนไปอย่างเห็นได้ชัดจากที่ส่วนใหญ่ทำงานในภาคการเกษตรมาเป็นการทำงานนอกภาคเกษตร นับตั้งแต่ประเทศไทยเผชิญกับวิกฤติเศรษฐกิจเมื่อปี 2540 ซึ่งในขณะนั้นพบว่าแรงงานที่ทำงานในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตรไม่แตกต่างกัน (16.5 ล้านคน) ต่อมาในปี 2541 ผลจากวิกฤติเศรษฐกิจทำให้มีแรงงานนอกภาคเกษตรจำนวนมากต้องออกจากงานและหวนกลับไปทำงานในภาคเกษตรจนทำให้มีจำนวนมากกว่าผู้ทำงานนอกภาคเกษตรอีกครั้ง แต่ภายหลังจากภาวะเศรษฐกิจเริ่มฟื้นตัวแรงงานกลับเข้ามาทำงานนอกภาคเกษตรมากขึ้น และนับตั้งแต่ปี 2542 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน พบว่า แรงงานนอกภาคเกษตรจะมีจำนวนและสัดส่วนมากกว่าในภาคเกษตร โดยมีความแตกต่างมากขึ้นตามลำดับอย่างเห็นได้ชัด ภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 จำนวนแรงงาน จำแนกตามลักษณะงาน

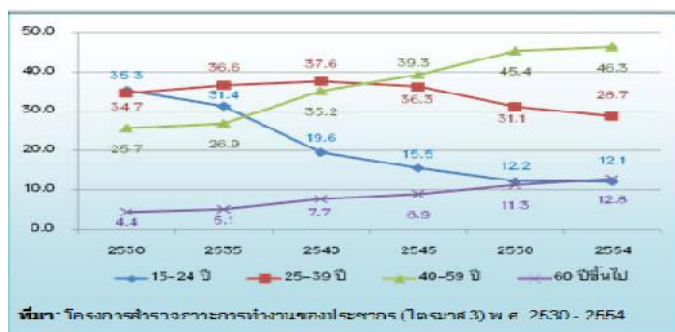
แนวโน้มของสัดส่วนแรงงานในภาคเกษตรของไทยลดลงอย่างเห็นชัดเจนจากปี 2533 ที่มีแรงงานภาคเกษตรสูงเกือบ 2 ใน 3 ของผู้มีงานทำทั้งหมด (ร้อยละ 63.4) เหลือเพียงร้อยละ 41.1 ในปี 2554 ในทางกลับกันแรงงานได้ก้าวเข้าไปทำงานในภาคบริการและภาคการผลิตเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะภาคบริการ (การขายส่ง การขายปลีก โรงแรมและภัตตาคาร การขนส่ง เป็นต้น) ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจนมีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับผู้ทำงานภาคการเกษตรในปัจจุบัน โดยเพิ่มจากร้อยละ 23 ในปี 2533 เป็นร้อยละ 39.6 ในปี 2554 สำหรับอาชีพในภาคการผลิต (รวมการไฟฟ้า ประปา ก่อสร้าง) พบว่า สัดส่วนไม่เปลี่ยนแปลงมากนักโดยเพิ่มจากร้อยละ 13.5 ในปี 2533 เป็นร้อยละ 19.3 ในปี 2554 ดังแสดงตามภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 ร้อยละของแรงงาน จำแนกตามลักษณะอุตสาหกรรม

การเปลี่ยนแปลงของผู้ที่ทำงานในภาคการเกษตรของคนรุ่นใหม่ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา เมื่อจำแนกตามอายุจะพบว่า ประชากรกลุ่มอายุ 15-24 ปี (วัยรุ่น) มีแนวโน้มที่จะทำงานภาคการเกษตรลดน้อยลงเกือบ 3 เท่าตัวในช่วง 20 ปี คือ จากร้อยละ 35.3 ในปี 2530 เหลือเพียงร้อยละ 12.1 ในปี 2554 ส่วนในกลุ่มอายุ 25-39 ปี พบว่า มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเล็กน้อยในช่วงปี 2530-2540 และปรับตัวลดลงอย่างต่อเนื่องจนในปี 2554 เหลือผู้ทำงานในภาคการเกษตรร้อยละ 28.7 ขณะที่ในกลุ่มอายุ 40-59 ปี มีสัดส่วนคนทำงานในภาคการเกษตรเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดจากร้อยละ 25.7 เป็น

ร้อยละ 46.3 ในปี 2530 และ 2554 ตามลำดับ สำหรับผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) พบว่า มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นเกือบ 3 เท่าตัว คือ จากร้อยละ 4.4 ในปี 2530 เป็นร้อยละ 12.8 ในปี 2554 ดังแสดงตามภาพที่ 2.3

ภาพที่ 2.3 ร้อยละของแรงงานภาคการเกษตร จำแนกตามช่วงอายุ

2.2 โครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดิน

2.2.1 ความเป็มาของโครงการ

สถานการณ์ปัจจุบัน ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม มีจำนวนลดน้อยลงจนเหลือเพียงร้อยละ 40 และคาดการณ์ว่า หากปล่อยให้เป็นเช่นนี้ ในอนาคตอันใกล้จะเหลือเพียงร้อยละ 30 และอายุเฉลี่ยของเกษตรกรจะสูงกว่า 45 ปี นับวัน คริวเรือนภาคเกษตรจะขาดแคลนแรงงานวัยหนุ่มสาว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สถานการณ์ของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ข้อมูล ปี 2552 พบว่า เกษตรกรที่ได้รับมอบหนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน จำนวน 1.99 ล้านราย ประมาณร้อยละ 50 มีอายุเกิน 50 ปี โดยจำแนกเป็น เกษตรกรอายุระหว่าง 51-60 ปี มีประมาณร้อยละ 24 อายุระหว่าง 61-70 ปี มีประมาณร้อยละ 15 อายุเกิน 70 ปี มีถึงร้อยละ 11 ในขณะที่เกษตรกรที่มีอายุระหว่าง 41-50 ปี มีสัดส่วนมากถึงประมาณร้อยละ 29 ซึ่งมากกว่ากลุ่มอายุต่ำกว่า 41 ปี ซึ่งมีประมาณร้อยละ 21 เท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับระยะเวลาที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมได้ดำเนินการปฏิรูปที่ดินมาเกือบครบ 35 ปี เกษตรกรที่ได้รับมอบหนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน เมื่อ 35 ปีที่แล้ว ณ ปัจจุบันก็ควรจะอยู่ในวัยที่มีอายุเกินกว่า 50 ปี

นอกจากนี้ ยังมีสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในภาคเกษตรของไทย คือ ไม่มีคนรุ่นใหม่เข้าสู่ภาคเกษตร เกษตรกรรุ่นเก่ามีทัศนคติในเชิงลบโดยส่วนใหญ่สอนให้บุตรหลานเรียนเพื่อเป็นเจ้าคนนายคน ในขณะที่ ประเทศเพื่อนบ้านของไทยสนับสนุนคนรุ่นใหม่เข้าสู่ภาคเกษตร ระบบการศึกษามีความชัดเจนในทิศทางการสร้างคน แต่ระบบการศึกษาของไทยไม่ส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่สนใจอาชีพเกษตร ดังนั้น ภาคการเกษตรของไทยจึงไม่มีคนรุ่นใหม่เข้ามาทดแทน และการศึกษาไม่ผลิตคนเข้าสู่ภาคเกษตร

เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2550 สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้ลงนามข้อตกลงความร่วมมือกับสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เกี่ยวกับความเชื่อมโยงและสนับสนุนอันจะเป็นประโยชน์ต่อนักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาด้านการเกษตร และสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อ

เกษตรกรรมได้จัดทำโครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อจัดที่ดินทำกินให้ผู้จบ การศึกษาด้านการเกษตรจากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการ อาชีวศึกษา และต่อมาได้ขยายรับผู้จบการศึกษาด้านการเกษตรจากทุกสถาบันเพื่อสร้างโอกาสให้ผู้จบ การศึกษาด้านการเกษตรเป็นคนรุ่นใหม่ มีภาวะผู้นำ มีความคิดริเริ่ม ได้ใช้ประโยชน์ที่ดินในการทำมา หากินอย่างมีประสิทธิภาพตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ในขณะเดียวกันสำนักงานการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรมก็พร้อมจะสนับสนุนบุตรหลานเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินเข้าศึกษาต่อในวิทยาลัย เกษตรและเทคโนโลยีซึ่งพร้อมจะพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนเพื่อผลิตบุคลากรที่มี ความรู้ความสามารถเข้าสู่อาชีพเกษตรกรรม

ในปี 2550-2552 สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้เปิดพื้นที่นาร่องเพื่อจัดสรร ที่ดินให้ผู้สำเร็จการศึกษาทางด้านการเกษตรขนาดเนื้อที่ 3-5 ไร่ โดยได้เริ่มดำเนินการในพื้นที่ 9 จังหวัดในรุ่นแรก และขยายพื้นที่โครงการเป็น 22 จังหวัดทั่วประเทศ ในปัจจุบันมีเกษตรกรที่เข้าทำ ประโยชน์ในพื้นที่จริงเหลือเพียง 19 จังหวัดเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากในบางจังหวัดไม่มีเกษตรกรเข้าทำ ประโยชน์ และปัญหาจากข้อจำกัดทางกายภาพของสภาพพื้นที่

2.2.2 วัตถุประสงค์ของโครงการ

เพื่อจัดที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินให้ผู้สำเร็จการศึกษาทางการเกษตร จากวิทยาลัยเกษตรและ เทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และสถาบันการศึกษาจากทุกสถาบัน ได้ใช้ ประโยชน์ที่ดินในการทำมาหากินอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อบ่มเพาะ เกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดิน

2.2.3 เป้าหมายของโครงการ

สร้างเกษตรกรที่มีภาวะผู้นำ มีความคิดริเริ่ม และพร้อมที่จะรับเทคโนโลยีการเกษตรตาม แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อการคุ้มครองพื้นที่ เกษตรกรรมอย่างยั่งยืน

2.2.4 หลักการสำคัญของโครงการ

- 1) เน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process)
- 2) เน้นการฝึกอบรมภาคปฏิบัติ (Skill Practice)
- 3) เน้นการใช้ที่ดินมาทำกิน (ลดรายจ่าย) และทำขาย (เพิ่มรายได้) ควบคู่การ ฟื้นฟูจริยธรรม
- 4) เน้นการพัฒนาธุรกิจภาคประชาชน ในมิติ “การตลาดนำการผลิต” (Contract Farming)

2.2.5 ขั้นตอนการดำเนินการ

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้มีขั้นตอนการดำเนินงาน ในการคัดกรอง เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ เพื่อจัดที่ดินทำกินให้เกษตรกรเข้าสู่แปลงที่ดินทำกิน ดังนี้

- (1) การรับสมัครผู้จบการศึกษาด้านการเกษตร

(2) ผู้สมัครดูสถานที่จริงและคัดกรองเข้าโครงการ

(3)อบรมก่อนเข้าโครงการระยะเวลา 5 วัน

(4) ผู้ผ่านการอบรมเข้าสู่โครงการและเริ่มต้นเข้าสู่วิถีชีวิตเกษตรกรโดยอบรมเตรียมความพร้อมในพื้นที่จริงเป็นเวลา 3 เดือน เพื่อเรียนรู้การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และการทำแผนธุรกิจกลุ่ม โดยได้รับเบี้ยเลี้ยงวันละ 150 บาท เป็นเวลา 3 เดือน และจะได้รับการสนับสนุนทุนสำรองประกอบอาชีพ เมื่อได้รวมกลุ่มจัดทำแผนวิสาหกิจเกษตรบ่มเพาะ รายละ 5,000 บาท นอกจากนี้ เมื่อจัดทำแผนเข้าสู่แหล่งทุนของกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมแล้ว นักศึกษาจะได้กู้ยืมในอัตราดอกเบี้ยเพียงร้อยละ 1 ต่อปี

โครงการเริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2550 ถึง ปี 2552 ได้ดำเนินการรวม 6 รุ่น จากตารางที่ 2.1 พบว่า มีผู้สมัครเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 1,567 ราย เกือบครึ่งหนึ่งของผู้สมัครเข้าร่วมโครงการ (ร้อยละ 49.5) ที่ได้รับการฝึกอบรม และในจำนวนนี้เกษตรกรจำนวน 426 หรือประมาณ ร้อยละ 55 ได้เข้าสู่กระบวนการเตรียมความพร้อมในพื้นที่จริง และจากการติดตามของกลุ่มติดตามและประเมินผล สำนักวิชาการและแผนงาน สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ณ วันที่ 31 กรกฎาคม 2552 พบว่ามีเกษตรกรเพียง 310 ราย เท่านั้นที่ยังทำประโยชน์ในที่ดิน หรือประมาณ ร้อยละ 73 ของผู้ที่เข้าสู่กระบวนการเตรียมความพร้อมในพื้นที่จริงทั้งหมด

ตารางที่ 2.1 จำนวนเกษตรกรในแต่ละรุ่น จำแนกตามขั้นตอนการดำเนินงาน

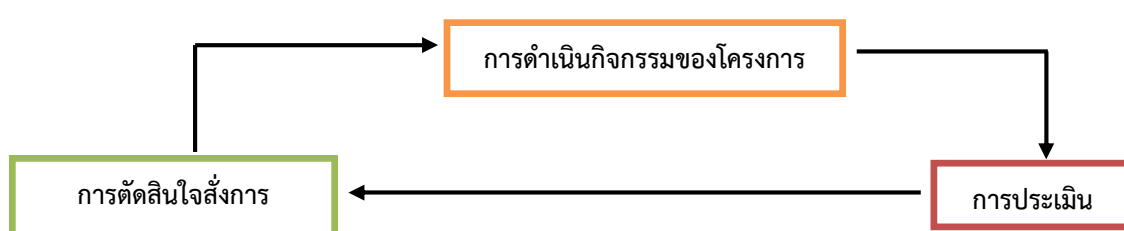
รุ่นที่	จำนวนเกษตรกร (ราย)			
	สมัครเข้าร่วมโครงการ	รับการฝึกอบรม	เตรียมความพร้อมในพื้นที่จริง	ผลการติดตาม (ณ 31 ก.ค. 52)
1.	230	67	67	46
2.	163	91	89	44
3.	245	80	52	30
4.	193	105	42	28
5.	393	100	50	45
6.	343	332	126	117
รวม	1,567	775	426	310

2.3 ทฤษฎีการประเมินผลที่เกี่ยวข้อง

การประเมินผลครั้งนี้ใช้รูปแบบการประเมินแบบจำลองชิปปี้ (CIPP Model) ซึ่ง Daniel L. Stufflebeam ได้นำเสนอรูปแบบการประเมินที่เรียกว่า CIPP Model โดยให้นิยามการประเมินว่า หมายถึง กระบวนการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้สารสนเทศที่มีประโยชน์ในการนำไปใช้เป็นทางเลือกประกอบการตัดสินใจ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเตรียมข้อมูลที่เกี่ยวข้องไว้ใช้ในการตัดสินใจ

ผู้ทำการประเมินจะรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจของผู้บริหาร

แนวคิดการประเมินของ Stufflebeam แบ่งแยกการทำงานระหว่างฝ่ายประเมินกับฝ่ายบริหารออกจากกันอย่างชัดเจน ฝ่ายประเมินทำหน้าที่ระบุ จัดหา และนำเสนอสารสนเทศให้กับฝ่ายบริหาร ส่วนฝ่ายบริหารมีหน้าที่เรียกหาและนำผลการประเมินที่ได้นั้นไปใช้ประกอบการตัดสินใจเพื่อดำเนินกิจกรรมใดๆ ที่เกี่ยวข้องตามควรแก่กรณี (เยาวดี รางชัย วิบูลย์ศรี, 2546) สามารถเขียนเป็นโมเดลพื้นฐาน (Worthen and Sanders, 1973) ได้ดังนี้

ภาพที่ 2.4 โมเดลพื้นฐานของ Stufflebeam

จากแนวคิดและโมเดลพื้นฐานการประเมินของ Stufflebeam มีขั้นตอนการประเมิน 3 ขั้นตอน คือ

- 1) กำหนดหรือระบุ และบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ
- 2) จัดเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3) วิเคราะห์และจัดสารสนเทศเพื่อนำเสนอฝ่ายบริหาร

แบบจำลองของ Stufflebeam ไม่ได้เน้นการประเมินตามวัตถุประสงค์เท่านั้นแต่จะทำให้ได้รายละเอียดต่างๆ ของโครงการมาช่วยในการตัดสินใจ โดยเฉพาะการประเมินโครงการประชุมจะมีความเหมาะสมเมื่อใช้แบบจำลองของ Stufflebeam เพื่อวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยของโครงการ ทำให้ปรับปรุง แก้ไขการดำเนินงานได้อย่างทันทั่วทั้งที่ นอกจากนี้ยังมีการประเมินสรุปเพื่อบ่งชี้ผลสัมฤทธิ์ของโครงการ แบบจำลองชิปปี้ ของ Stufflebeam จะให้รายละเอียดของโครงการที่สมบูรณ์ เข้าใจง่าย สะดวกในการนำไปใช้ในการประเมินและสามารถช่วยให้ผู้บริหารสามารถตัดสินใจได้เป็นอย่างดี จึงเป็นแบบจำลองที่มีผู้นำมาใช้มาก (สำราญ มีแจ้ง, 2544)

แบบจำลองชิปปี้ จะประเมิน 4 ด้าน ดังนี้

1) การประเมินสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation) เป็นการประเมินความต้องการจำเป็นเพื่อกำหนดโครงการ เป็นสิ่งที่อยู่ภายนอกโครงการแต่มีผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของโครงการ และเป็นการพิจารณาความจำเป็นที่ต้องจัดทำโครงการดังกล่าว ได้แก่ ความต้องการของชุมชนและกลุ่มเป้าหมายของโครงการ จำนวนประชากร สภาพเศรษฐกิจและปัญหาของชุมชน ตลอดจนนโยบายของหน่วยงานระดับบนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นประโยชน์ในการนำไปใช้ตัดสินใจวางแผน กำหนดนโยบาย กำหนดเป้าหมาย และกำหนดจุดมุ่งหมายของโครงการได้อย่างเหมาะสมต่อไป

2) การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) เป็นการประเมินทรัพยากรที่จำเป็นที่จะนำมาใช้ในการดำเนินโครงการว่ามีความเป็นไปได้ มีความเหมาะสมและมีความเพียงพอหรือไม่ ทรัพยากรที่จำเป็นได้แก่ งบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เวลา กลุ่มเป้าหมาย เทคโนโลยีและแผนการดำเนินงาน การประเมินปัจจัยนำเข้านำไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจหาวิธีดำเนินงานโครงการให้บรรลุเป้าหมาย

3) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินการบริหารโครงการ การจัดกิจกรรมต่างๆของโครงการ การนำปัจจัยนำเข้าของโครงการมาใช้เหมาะสมหรือไม่ กิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นจะบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ สารสนเทศต่างๆ จะถูกวิเคราะห์ รวบรวม และนำเสนอผู้ดำเนินงานโครงการ อาจจะต้องการสารสนเทศทุกวันหรือในตอนเริ่มต้นโครงการเป็นการบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในขณะดำเนินงานโครงการไว้เป็นหลักฐาน การประเมินกระบวนการมีประโยชน์ในการค้นหาจุดเด่นหรือจุดแข็ง (Strengths) หรือจุดด้อย (Weakness) ของโครงการ นำไปใช้ในการพัฒนา แก้ไข ปรับปรุงการดำเนินโครงการต่อไปให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4) การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินผลที่ได้จากโครงการว่า เป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ คุ่มค่าเพียงใด โดยนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ มุ่งตอบคำถามว่า โครงการประสบความสำเร็จตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ ผลการประเมินจะทำให้ได้ สารสนเทศในการพิจารณาตัดสินใจ ยุติ ปรับขยาย หรือทำเป็นงานประจำ (สมหวัง พิธิยุวัฒน์, 2528) การประเมินผลผลิตจะทำการประเมิน 2 ขั้นตอน คือ 1) ประเมินทันทีที่สิ้นสุดโครงการเรียกว่า การประเมินผลลัพธ์ และ 2) การประเมินผลกระทบของโครงการทั้งทางบวกและทางลบ

การประเมินตามรูปแบบซีพีทั้ง 4 ขั้นตอนคือ การประเมินบริบท การประเมินปัจจัยนำเข้า การประเมินกระบวนการ และการประเมินผลผลิต สามารถนำไปช่วยในการปรับปรุงโครงการทั้งนี้ การประเมินในแต่ละขั้นตอนดังกล่าวนำไปช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ 4 ประเภท คือ

1) การตัดสินใจเพื่อการวางแผน (Planning Decisions) ได้จากการประเมินบริบท นำผลการประเมินไปใช้ตัดสินใจ กำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการทั้งวัตถุประสงค์ระยะสั้นและระยะยาวให้สอดคล้องกับแผนในการดำเนินงาน

2) การตัดสินใจเพื่อกำหนดโครงสร้างของโครงการ (Structuring Decisions) จากการประเมินปัจจัยนำเข้า นำผลการประเมินไปใช้ตัดสินใจวางโครงการ กลวิธีดำเนินโครงการและขั้นตอนการทำงานต่างๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ

3) การตัดสินใจเพื่อนำโครงการไปปฏิบัติ (Implementing Decisions) ได้จากการประเมินกระบวนการ นำผลการประเมินไปใช้ตัดสินใจเกี่ยวกับการนำโครงการไปสู่การปฏิบัติทำให้การทำงานเป็นไปตามแผนที่กำหนด ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

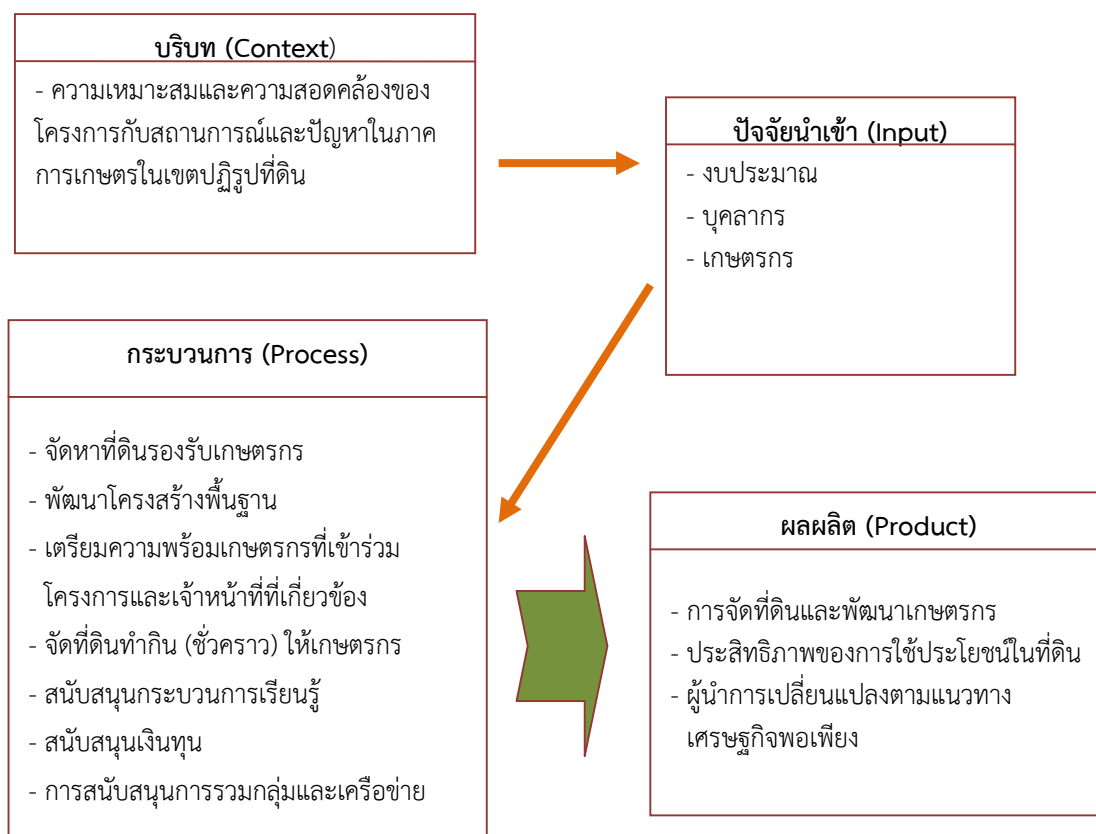
4) การตัดสินใจเพื่อทบทวนโครงการ (Recycling Decisions) ได้จากการประเมินผลผลิต นำผลการประเมินไปใช้ตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของโครงการว่าควรจะทำต่อไป ยุติ ล้มเลิก ขยายโครงการ หรือทำให้เป็นงานประจำ

บทที่ 3

วิธีการศึกษา

การติดตามและประเมินผลครั้งนี้ใช้หลักการประเมินผลของ Daniel L. Stufflebeam ซึ่งได้นำเสนอรูปแบบการประเมินที่เรียกว่า แบบจำลองชิปปี้ เพื่อรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ได้สารสนเทศที่มีประโยชน์ในการนำไปใช้เป็นทางเลือกประกอบการตัดสินใจของผู้บริหาร โดยสะท้อนบริบท (Context) ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิตของโครงการ (Product) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 รูปแบบการประเมิน

ภาพที่ 3.1 กรอบการติดตามและประเมินผล

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) เจ้าหน้าที่ดำเนินการโครงการทั้งในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค จำนวน 5 ราย ตามตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 รายนามเจ้าหน้าที่ที่เป็นตัวอย่าง

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง	สังกัด
1.	นายวินัย เมฆดำ	นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการ	กลุ่มพัฒนาเกษตรกรรมรุ่นใหม่ และยุวเกษตรกร ส.ป.ก.
2.	นายณัฐพงศ์ อริยะ	ผอ.กลุ่มปฏิบัติการจัดการฯ	ส.ป.ก. เชียงราย
3.	นายไพรัตน์ โลหะบุตร	นักวิชาการปฏิบัติการที่ดินชำนาญการ	ส.ป.ก. นครราชสีมา
4.	นางนภาลักษณ์ จันทร์พุดชา	นักวิชาการปฏิบัติการที่ดินปฏิบัติการ	ส.ป.ก. ระยอง
5.	นายอุทัย ทรงศิริ	นักวิชาการปฏิบัติการที่ดินชำนาญการ	ส.ป.ก. สุราษฎร์ธานี

2) เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดิน 19 จังหวัด เกษตรกรจำนวน 310 ราย จึงเลือกติดตามและประเมินผลเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการทุกราย คณะผู้ติดตามและประเมินผล ได้ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ส่วนภูมิภาค ที่รับผิดชอบโครงการในการติดตามและประเมินผลโครงการดังกล่าว ผลการออกสำรวจเก็บข้อมูลในภาคสนามครั้งนี้ เมื่อพิจารณาสัดส่วนเป็นรายภาค พบว่า ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีสัดส่วนจำนวน ตัวอย่างเท่ากันคือร้อยละ 40.7 ของประชากรทั้งหมดในแต่ละภาค (ตารางที่ 3.2) โดยสามารถเก็บ ตัวอย่างเกษตรกรได้ทั้งหมด 16 จังหวัด (ยกเว้น จังหวัดนครสวรรค์ หนองคาย และลพบุรี เนื่องจาก ไม่มีเกษตรกรอยู่ในพื้นที่โครงการ) จำนวน 172 ราย คิดเป็นร้อยละ 55.5 ของประชากรเป้าหมายทั้งโครงการ ดังแสดงตามตารางที่ 3.3

ตารางที่ 3.2 แสดงจำนวนและร้อยละของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามรายภาค

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
รวม	172	100
เหนือ	31	18.02
ตะวันออกเฉียงเหนือ	70	40.70
กลาง	70	40.70
ใต้	1	0.58

ตารางที่ 3.3 จำนวนเกษตรกรที่สำรวจข้อมูล

ลำดับที่/ภาค	จังหวัด	จำนวนเกษตรกร ที่อยู่ในโครงการ (ราย)	จำนวนเกษตรกรที่สำรวจ เป็นตัวอย่าง (ราย)
ภาคเหนือ		87	31
1	เชียงราย	11	7
2	เชียงใหม่	30	14
3	พะเยา	42	8
4	อุตรดิตถ์	3	2
5	นครสวรรค์	1	0
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ		103	70
6	นครราชสีมา	42	36
7	นครพนม	11	7
8	บุรีรัมย์	17	14
9	ศรีสะเกษ	2	1
10	อุบลราชธานี	26	12
11	หนองคาย	5	0
ภาคกลาง		110	70
12	กาญจนบุรี	9	1
13	จันทบุรี	2	1
14	ปทุมธานี	4	4
15	ระยอง	52	40
16	ลพบุรี	3	0
17	สระบุรี	35	22
18	สุพรรณบุรี	5	2
ภาคใต้		10	1
19	สุราษฎร์ธานี	10	1
รวม (19 จังหวัด)		310	172

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของการติดตามและประเมินผลครั้งนี้ คือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth interview) สำหรับเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโครงการทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ในส่วนของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการใช้ แบบสอบถาม (Questionnaire) การสนทนากลุ่ม (Group discussion) และแบบสังเกต (Observation)

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.1 การเก็บข้อมูลทุติยภูมิ

ทำการศึกษา ค้นคว้า รวบรวม วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วยเอกสารทางวิชาการ บทความ และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง จากห้องสมุด หน่วยงานภาครัฐและเอกชน และเว็บไซต์ (Internet website) แผนที่แสดงเขตปฏิรูปที่ดิน และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

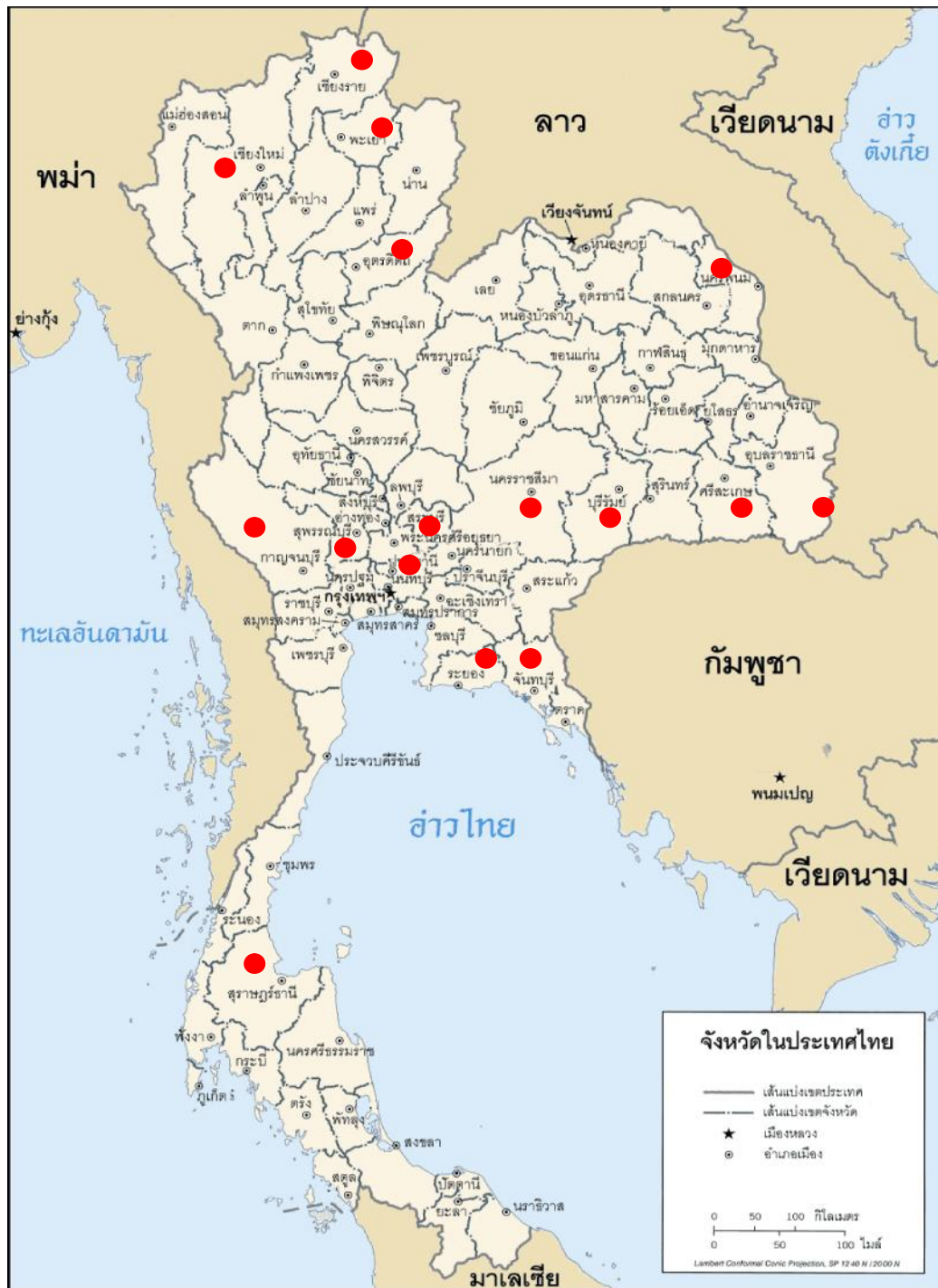
3.4.2 การเก็บข้อมูลปฐมภูมิ

1) การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก ทำการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโครงการทั้งส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคทั้งหมด 5 ราย ประเด็นคำถามเกี่ยวกับ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ การดำเนินงานโครงการ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไขในการดำเนินงานโครงการ

2) แบบสอบถาม เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกร การใช้ประโยชน์ที่ดิน การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้ง ปัญหา และการแก้ไขปัญหาในโครงการ ในการติดตามและประเมินผลครั้งนี้

3) การสนทนากลุ่ม กับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ในประเด็นเกี่ยวกับ ความรู้ความเข้าใจที่มีต่อโครงการ การเข้าอยู่อาศัยในพื้นที่จริง การใช้ประโยชน์ที่ดิน การได้รับความรู้ทางการเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง รายได้ทางการเกษตร ลักษณะการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง การรวมกลุ่ม เครือข่าย สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไข โดยการจัดเวทีจำนวน 7 ครั้ง เกษตรกรจำนวน 139 ราย

4) การสังเกต คณะผู้ติดตามและประเมินผลทำการสังเกตจากการเยี่ยมชมในแปลง และการอยู่อาศัยของเกษตรกรในพื้นที่จริง

หมายเหตุ ● จังหวัดที่เป็นพื้นที่ศึกษา

ภาพที่ 3.2 ที่ตั้งพื้นที่ศึกษาจำนวน 16 จังหวัด

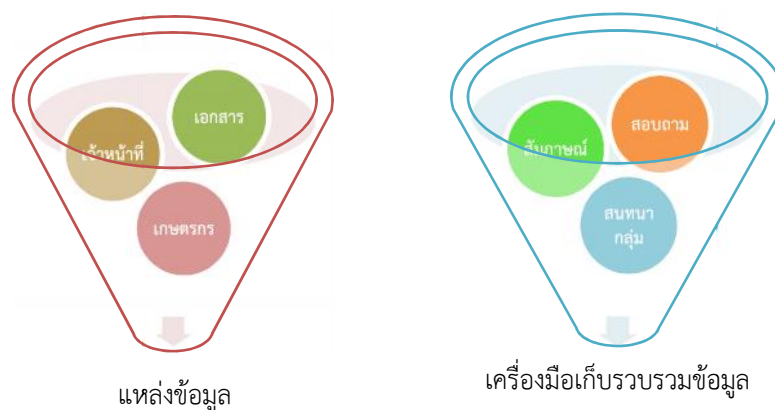
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลจากแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา เพื่ออธิบายลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ การจัดที่ดิน และประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความถี่ ค่าสูงสุด และค่าต่ำสุด

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกต ทำการวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยกำหนดประเด็นการวิเคราะห์เพื่ออธิบายปรากฏการณ์อย่างเป็นระบบ ใช้ความเป็นเหตุเป็นผล และความสอดคล้องของข้อมูล จากนั้นนำเสนอบทวิเคราะห์ในลักษณะการพรรณนาและอธิบายความ ทั้งนี้ใช้ภาพถ่าย แผนภูมิ แผนภาพ ตาราง และข้อมูลเชิงปริมาณประกอบการอธิบาย

3.6 การตรวจสอบข้อมูล

สำหรับการตรวจสอบความถูกต้อง เพียงตรง และน่าเชื่อถือของข้อมูล คณะวิจัยใช้วิธีการสะท้อนข้อมูล การสอบถามซ้ำ และวิธีสามเส้า (Triangulation Method) โดยตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน คือ เอกสารที่เกี่ยวข้อง เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโครงการ และตัวเกษตรกร นอกจากนี้มีการตรวจสอบโดยจากวิธีการเก็บข้อมูลที่ต่างกัน ได้แก่ การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และจากการสังเกต

ภาพที่ 3.3 การตรวจสอบข้อมูล

3.7 เกณฑ์การประเมินผล

ประเด็นการประเมิน	กิจกรรมหลัก	ตัวชี้วัด	เกณฑ์
1. การจัดที่ดินและพัฒนาเกษตรกร	1 การเตรียมการ		
	1.1 จัดหาที่ดินรองรับเกษตรกร	1.1 ที่ดินเพียงพอต่อการรองรับเกษตรกร	1.1 มีที่ดินจัดให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเพียงพอ ร้อยละ 100
	1.2 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่รองรับเกษตรกร	1.2.1 พื้นที่รองรับมีความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน	1.2.1 พื้นที่รองรับเกษตรกรมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานโดยรวม - ไฟฟ้า ร้อยละ 100 - ถนนเข้าแปลง ร้อยละ 100 - แหล่งน้ำอุปโภคบริโภค ร้อยละ 100 - แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ร้อยละ 100
		1.2.2 มีการประสานความร่วมมือในการพัฒนาพื้นที่กับหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง	1.2.2 หน่วยงานภาคีมีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน
	1.3 อบรมเตรียมความพร้อมเกษตรกรก่อนเข้าโครงการ	1.3 เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเข้าใจเงื่อนไขการร่วมโครงการ	1.3 เกษตรกรที่ผ่านการอบรมและผ่านการคัดกรองเข้าใจเงื่อนไข ร้อยละ 100
	1.4 เตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ในส่วนภูมิภาค	1.4 เจ้าหน้าที่ในส่วนภูมิภาคมีความรู้ เข้าใจ วิธีการปฏิบัติงาน และเงื่อนไขของโครงการ	1.4.1 มีคู่มือปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ที่ระบุวิธีการปฏิบัติงาน เงื่อนไขการจัดที่ดิน และการสนับสนุนของหน่วยงานที่ชัดเจน
			1.4.2 เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. จังหวัดที่เข้าร่วมโครงการทราบเงื่อนไข และวิธีปฏิบัติด้านการจัดที่ดินภายใต้โครงการตรงกันทุกจังหวัด

ประเด็นการประเมิน	กิจกรรมหลัก	ตัวชี้วัด	เกณฑ์
	2. การจัดที่ดินและพัฒนาเกษตรกร		
	2.1 การจัดที่ดินให้เกษตรกร (สิทธิการใช้ประโยชน์ชั่วคราว)	2.1 เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการได้รับการจัดสรรที่ดินให้ใช้ประโยชน์ชั่วคราว	2.1 เกษตรกรผ่านการเตรียมความพร้อมได้รับการจัดสรรที่ดินให้ใช้ประโยชน์ชั่วคราว ร้อยละ 100
	2.2 สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้	2.2 เกษตรกรได้รับการพัฒนาความรู้ ด้านการเกษตร และการจัดการ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	2.2 เกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรพื้นที่ให้ใช้ประโยชน์มีการอบรม/ดูงาน ด้านการเกษตรและการจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง
	2.3 สนับสนุนเงินทุน	2.3.1 เกษตรกรได้รับเบี้ยเลี้ยงในการดำรงชีพ ระยะเวลา 3 เดือน และค่าปัจจัยการผลิต	2.3.1 เกษตรกรที่ได้รับจัดสรรที่ดินให้ใช้ประโยชน์ชั่วคราวได้รับเบี้ยเลี้ยง และค่าปัจจัยการผลิต ตรงตามเวลาที่กำหนด
		2.3.2 เกษตรกรเข้าถึงแหล่งทุนเพื่อการลงทุนเบื้องต้น	2.3.2 เกษตรกรที่เสนอโครงการเพื่อขอกู้เงินกองทุนปฏิรูปที่ดิน ได้รับอนุมัติให้กู้เงินเพื่อการลงทุนเบื้องต้น
	2.4. การดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ และหน่วยงานภาคี	2.4 เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. มีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีอื่นๆ	2.4 หน่วยงานภาคีมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการ
2. การใช้ประโยชน์ในที่ดิน	1. การสนับสนุนการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	1. จำนวนเกษตรกรที่ทำการเกษตรสอดคล้องตามแนวทางการเศรษฐกิจพอเพียง	1. เกษตรกรมีรูปแบบการผลิตสอดคล้องตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 10
3. ผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	1. สนับสนุนการพัฒนาเกษตรกรผู้นำและการสร้างกลุ่มเครือข่ายระหว่างเกษตรกรในโครงการและชุมชน	1.1 เกษตรกรเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	1.1 เกษตรกรเป็นผู้นำศูนย์เรียนรู้ ต้นแบบการทำเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ไม่น้อยกว่าร้อยละ 10
		1.2 เกษตรกรมีการรวมกลุ่ม/เครือข่ายการเรียนรู้ การผลิต การตลาด	1.2 เกษตรกรมีการรวมกลุ่มหรือสร้างเครือข่าย การเรียนรู้ หรือ การผลิตและการตลาด

บทที่ 4

ผลการติดตามและประเมินผล

การติดตามและประเมินผลโครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดินครั้งนี้ จะได้นำเสนอผลการติดตามและประเมินผล ออกเป็นตอนๆ ดังนี้

ตอนที่ 1 บริบท

ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกร

ตอนที่ 3 การจัดที่ดินและการพัฒนาเกษตรกร

ตอนที่ 4 การใช้ประโยชน์ในที่ดิน

ตอนที่ 5 การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงของเกษตรกรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ตอนที่ 6 สภาพปัญหา

ตอนที่ 7 สรุปผลและการประเมินผล

4.1 บริบท และปัจจัยนำเข้า

ความเหมาะสมสอดคล้องของโครงการกับสถานการณ์ และปัญหาภาคการเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน ซึ่งโครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดิน ได้เริ่มดำเนินการประมาณปลายปี 2549 ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 9 ที่มียุทธศาสตร์การจัดการเชิงพื้นที่ในมิติใหม่ที่มีมุ่งปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมืองให้เข้าสู่สมดุลและยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่ประสานเชื่อมโยงชนบทและเมืองอย่างเกื้อกูลกันและกัน นำไปสู่เป้าหมายระยะยาวในการกระจายโอกาสการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้เท่าเทียมกันตามศักยภาพในทุกพื้นที่ โดยจะดำเนินการตามหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ที่ยึดคนในพื้นที่เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วม ที่อาศัยความเข้มแข็งของชุมชนฐานรากทั้งในชนบทและเมืองเป็นพื้นฐาน ให้คนส่วนใหญ่ของประเทศมีพลังเพิ่มขีดความสามารถด้วยตนเอง และพึ่งตนเองได้ รวมทั้งใช้ทุนทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันอย่างรอบคอบ สร้างเศรษฐกิจพออยู่พอกินเป็นภูมิคุ้มกัน และมีการเชื่อมโยงเศรษฐกิจชนบทและเมืองที่ผสมผสานเทคโนโลยีสมัยใหม่ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นโดยลำดับ พร้อมทั้งสนับสนุนกระบวนการชุมชนและประชาสังคมในการร่วมสร้างความเป็นธรรมแก่คนทุกระดับในสังคม โดยเฉพาะคนยากจนและผู้ด้อยโอกาส เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาว ช่วงเวลาดังกล่าวรัฐบาล (พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร) ได้มีนโยบายที่สำคัญ คือการแก้ไขปัญหาความยากจน ใน 3 ระดับ คือ 1) ระดับบุคคล เน้นการขยายโอกาส สร้างรายได้ ลดรายจ่าย เพิ่มช่องทางการเข้าถึงทุน ทั้งเงินทุน ภูมิสิทธิ์ที่ดิน และองค์ความรู้ 2) ระดับชุมชน โดยการเสริมสร้างกระบวนการชุมชนเข้มแข็ง ให้คนจนสามารถเชื่อมโยงประโยชน์จากปัจจัยแวดล้อมระดับมหภาคไปถึงคนจนในชุมชน และพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานด้านการเกษตรในระดับชุมชน และ 3) ระดับประเทศ ส่งเสริมให้เกษตรกรมีที่ดิน

ทำกินอย่างทั่วถึงและเพียงพอ เพื่อให้สามารถเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรในระยะยาวได้ (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2555)

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้นำนโยบายดังกล่าว มาดำเนินการโดยการยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เป็นหลักในการดำเนินการ ซึ่งเน้นไปที่การปรับโครงสร้างภาคการเกษตร โดยได้ดำเนินงานใน 2 โครงการ คือ โครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน และโครงการนิคมเศรษฐกิจพอเพียง โดยโครงการนิคมเศรษฐกิจพอเพียงให้ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เป็นเจ้าภาพรับผิดชอบโครงการดังกล่าว ซึ่งการดำเนินโครงการนิคมเศรษฐกิจพอเพียง ได้ใช้พื้นที่แปลงว่างของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้ จึงมีแนวคิดในการหาเกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ เข้ามาทำประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าวทั้งนี้เนื่องจากปัญหาด้านโครงสร้างอายุของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินที่มีแนวโน้มสูงขึ้นทุกปี และหากไม่เตรียมความพร้อมของแรงงานภาคการเกษตรรุ่นใหม่ ๆ ตั้งแต่วັນนี้ ในอนาคตอาจขาดแคลนแรงงานภาคการเกษตรได้ ประกอบกับช่วงเวลาดังกล่าวมีการส่งเสริมเกษตรกรให้หันมาทำการเกษตรแบบประณีต คือการใช้พื้นที่ทำกินน้อย ประมาณ ไม่เกิน 5 ไร่ แต่เน้นทำการผลิตที่หลากหลายครบวงจร เกษตรกรพึ่งพาตนเองเป็นหลัก ใช้ที่ดินให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับปัญหาการจัดที่ดินให้เกษตรกรของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ที่จัดที่ดินให้เกษตรกรได้น้อยลง เนื่องจากจำนวนที่ดินที่น้อยลง และนับวันการแย่งชิงทรัพยากรที่ดินมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกปี จึงได้จัดทำโครงการนำร่องโดยหาเกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ ที่มีความรู้ด้านการเกษตรอยู่แล้วเข้ามาอยู่ทดลองทำกินชั่วคราวในพื้นที่โครงการ จึงได้ร่วมมือกับสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ที่มีวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีอยู่ในสังกัด มาร่วมสรรหาเกษตรกรที่มีความรู้ด้านการเกษตรในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ขึ้นไป เข้ามาเป็นเกษตรกรในพื้นที่โครงการ ซึ่งต่อมาได้ขยายโอกาสให้ผู้ที่มีความรู้ทางการเกษตรในทุกสถาบัน ซึ่งการร่วมมือครั้งนี้เป็นการสอดคล้องกันพอดีเนื่องจาก สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม มีที่ดินแต่ขาดแคลนแรงงานภาคการเกษตรที่เป็นคนรุ่นใหม่เข้ามาทดแทน ในขณะที่วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี มีคนสนใจเรียนด้านการเกษตรน้อยลง การทำความเข้าใจให้ความร่วมมือกันกันระหว่าง การร่วมมือกัน จึงเป็นแรงจูงใจให้คนที่ต้องการทำการเกษตรจริงๆ มีโอกาสในการเข้าถึงแหล่งความรู้และทรัพยากรที่ดิน ในขณะเดียวกัน สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ก็จะได้เกษตรกรที่มีความรู้ มีความสามารถในการทำมาหากินในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และจะได้พัฒนาให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน นอกจากนี้บุตรหลานเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินยังได้รับโอกาสในการศึกษาต่อในสายอาชีพการเกษตรที่เป็นพื้นฐานที่ดีในการประกอบอาชีพ ความร่วมมือดังกล่าวเห็นได้ชัดเจนจากการประกาศรับสมัครนักศึกษาที่เป็นบุตรหลานของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อเข้าศึกษาต่อเป็นกรณีพิเศษ (โควต้า) ของมหาวิทยาลัยที่มีความร่วมมือ ตัวอย่างตามภาคผนวก ข

ดังนั้นโครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดินจึงเป็นโครงการนำร่องเพื่อแก้ปัญหาแรงงานด้านการเกษตร และเป็นต้นแบบให้ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ในการจัดที่ดินให้เกษตรกรทำกินในพื้นที่ขนาดเล็ก (ไม่เกิน 5 ไร่) สำหรับเกษตรกรในอนาคต

4.2 ปัจจัยนำเข้า

ปัจจัยนำเข้าของโครงการพิจารณาใน 3 ด้าน คือ งบประมาณ บุคลากร และเกษตรกร ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

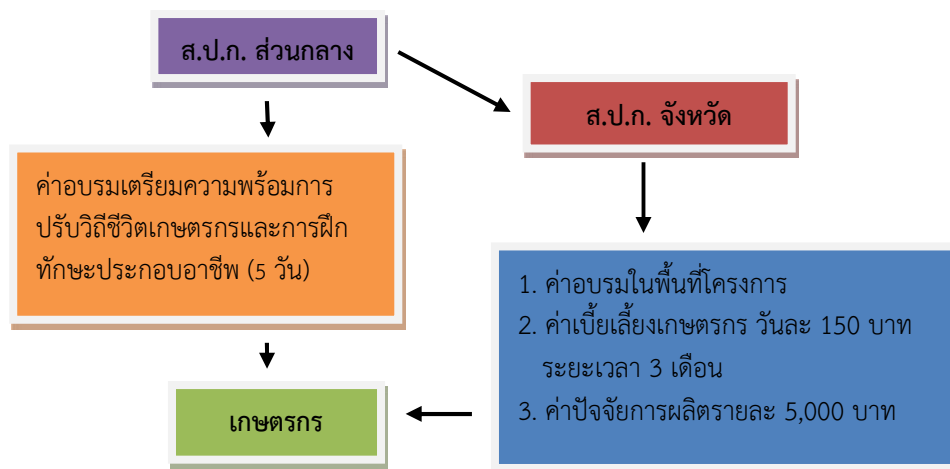
4.2.1 งบประมาณ

จากการติดตาม พบว่าโครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดินใช้งบประมาณในการดำเนินงานโครงการประมาณ 12.7 ล้านบาท โดยในปีแรก (2550) ได้ดำเนินการทั้งหมด 2 รุ่น เกษตรกรจำนวน 310 ราย ใช้งบประมาณทั้งสิ้น 4.3 ล้านบาท ในปี 2551 จำนวน 3 รุ่น เกษตรกรจำนวน 300 ราย ใช้งบประมาณทั้งสิ้น 4.7 ล้านบาท และปี 2552 ดำเนินการจำนวน 1 รุ่น จำนวนเกษตรกรจำนวน 246 ราย ใช้งบประมาณทั้งสิ้น 3.6 ล้านบาท ตามตารางที่ 4.1 โดยการดำเนินการในแต่ละรุ่นมี 3 ขั้นตอนหลัก คือ การอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรก่อนเข้าร่วมโครงการ การอบรมเตรียมความพร้อมในพื้นที่จริงเป็นระยะเวลา 3 เดือน และค่าปัจจัยการผลิตของเกษตรกรรายละ 5,000 บาท ซึ่งจะเห็นได้ว่างบประมาณแต่ละครั้งมีค่าใช้จ่ายที่ไม่เท่ากันทั้งนี้เนื่องจากโครงการดังกล่าวมิได้มีแผนงานตามงบประมาณปกติ แต่ใช้การบริหารแบบเบ็ดเตล็ดจ่ายงบประมาณมาใช้ในโครงการ

ตารางที่ 4.1 งบประมาณโครงการ จำแนกตามรายการกิจกรรม

กิจกรรม	ปี 2550				ปี 2551						ปี 2552	
	รุ่นที่ 1		รุ่นที่ 2		รุ่นที่ 3		รุ่นที่ 4		รุ่นที่ 5		รุ่นที่ 6	
	ราย	บาท	ราย	บาท	ราย	บาท	ราย	บาท	ราย	บาท	ราย	บาท
1.อบรมก่อนเข้าโครงการ	150	829,610	160	813,000	110	735,000	90	599,000	100	730,000	246	1,305,300
2.อบรมเตรียมความพร้อม 3 เดือน ณ พื้นที่เป้าหมาย	67	924,600	85	1,045,585	52	702,000	43	553,500	50	675,000	126	1,701,000
3.ค่าปัจจัยการผลิต	67	335,000	85	425,000	52	260,000	43	205,000	50	250,000	126	630,000
รวม		2,089,210		2,283,585		1,697,000		1,357,500		1,655,000		3,636,300

การดำเนินการทางด้านงบประมาณ การขออนุมัติเบิกจ่ายเงินโดย สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรส่วนกลาง แล้วโอนเงินตามจำนวนรายไปให้ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด จ่ายให้เกษตรกรอีกทอดหนึ่ง ในการดำเนินงานโครงการ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรส่วนกลาง เบิกจ่ายงบประมาณในการอบรมเตรียมความพร้อมปรับวิถีชีวิตเกษตรกรและการฝึกทักษะประกอบอาชีพ จำนวน 5 วัน งบประมาณ ที่เหลือให้ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด เป็นผู้เบิกจ่ายได้แก่ ค่าอบรมเกษตรกรในพื้นที่ระยะเวลา 3 เดือน ประกอบด้วยค่าเบี้ยเลี้ยงเกษตรกรจำนวน 150 บาทต่อรายต่อวัน และค่าปัจจัยการผลิต รายละ 5,000 บาท เส้นทางงบประมาณได้แสดงตามภาพที่ 4.1 และตัวอย่างการโอนเงินงบประมาณในโครงการแต่ละครั้ง ตามหนังสือในภาคผนวก ค

ภาพที่ 4.1 เส้นทางงบประมาณในโครงการ

จากการติดตามการเบิกจ่ายงบประมาณ พบว่าในบางจังหวัด เกิดความล่าช้าซึ่งเกิดมาจากการเบิกจ่ายงบประมาณที่ล่าช้าของเจ้าหน้าที่ ส่งผลให้เกษตรกรและเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานเกิดความไม่ไว้วางใจกันในการทำงาน ในขณะที่บางจังหวัดเกษตรกรขาดความเชื่อมั่นในระบบราชการเนื่องจากการผิดนัดหรือผิดสัญญาตามที่ตกลงกันไว้ใน การเบิกจ่ายงบประมาณ

4.2.2 บุคลากร

ด้านบุคลากร พบว่าในการดำเนินโครงการดังกล่าวมีผู้ดำเนินการคือ เจ้าหน้าที่จากกลุ่มติดตามและประเมินผล สำนักวิชาการและแผน สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม โดยทำหน้าที่เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ มีหน้าที่ชี้แจงโครงการให้แก่เกษตรกรทราบ อีกบทบาทหนึ่งคือเป็นผู้จัดการอบรม ในขณะที่การให้องค์ความรู้ด้านต่างๆ เป็นหน้าที่ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และเจ้าหน้าที่จากสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เจ้าหน้าที่ในส่วนภูมิภาค คือ ปฏิรูปที่ดินจังหวัดและเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโครงการในรุ่นแรก จำนวน 9 จังหวัด ได้แก่ จังหวัด เชียงราย อุตรดิตถ์ นครพนม นครราชสีมา หนองคาย กาญจนบุรี ระยอง สระบุรี และสุราษฎร์ธานี

จากการติดตามการทำงานของเจ้าหน้าที่ของ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด พบว่า ปฏิรูปที่ดินจังหวัด และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้มีการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโครงการพร้อมสถานที่และหมายเลขโทรศัพท์ในการติดต่อประสานงาน ของ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค รวมทั้งหน่วยงานภาคี ได้แก่ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี ตามภาคผนวก ง. จากการติดตาม พบว่า การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่มีผลต่อความสำเร็จของโครงการเป็นอย่างดี ซึ่งจะเห็นได้ว่า ในบางจังหวัดที่เจ้าหน้าที่มีความเข้าใจในตัวโครงการ และหมั่นเยี่ยมเยียนเอาใจใส่เกษตรกร ประกอบกับการประสานงานที่ดีสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างเจ้าหน้าที่กับเกษตรกร นอกจากนี้ พบว่าการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งผลโดยตรงกับการพัฒนาพื้นที่

โครงการเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการพัฒนาโครงสร้างขั้นพื้นฐานในพื้นที่โครงการ เกษตรกรสามารถเข้าทำประโยชน์และสร้างรายได้อย่างรวดเร็ว เช่นในจังหวัดระยอง ในขณะที่บางจังหวัดที่ไม่ค่อยได้รับการดูแลจากเจ้าหน้าที่มักมีการพัฒนาโครงการเป็นไปได้ช้า

4.2.3 เกษตรกร

เกษตรกรถือเป็นปัจจัยนำเข้าที่สำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จของโครงการ ดังนั้นการคัดกรองเกษตรกรเข้าสู่โครงการจึงมีความสำคัญมากด้วยเช่นกัน ด้วยความมุ่งหวังของโครงการที่ต้องการเกษตรกรที่เป็นคนรุ่นใหม่ ที่มีความรู้ทางการเกษตร เพื่อจะเข้ามาทดแทนเกษตรกรที่สูงอายุและไม่สามารถประกอบอาชีพทางการเกษตรได้ ซึ่งนับวันจะมีแนวโน้มสูงขึ้น และที่สำคัญสามารถใช้ประโยชน์ในที่ดินได้ตามสภาพข้อจำกัดทางกายภาพ สามารถพึ่งพาตนเองได้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต ดังนั้นโครงการนี้จึงได้เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความรู้ทางการเกษตร โดยระยะแรกเน้นคุณสมบัติมีวุฒิการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง และผู้ที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี ในสาขาเกษตรกรรมและอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้มีความมุ่งหวังที่จะคัดกรองเกษตรกรที่มีความรู้สามารถดำรงชีวิตในพื้นที่จริงได้ ในระยะแรกรับสมัครเกษตรกรที่จบการศึกษาจากวิทยาลัยการเกษตรและเทคโนโลยี และวิทยาลัยประมง จำนวน 47 แห่งทั่วประเทศ สำหรับผู้ที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี ด้านการเกษตร ในรุ่นแรกรับสมัครเฉพาะมหาวิทยาลัยที่ทำข้อตกลงความร่วมมือกับ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จำนวน 6 แห่งเท่านั้น ได้แก่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตกำแพงแสน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ต่อมาได้เปิดรับบุคคลที่จบทางด้านการเกษตรทุกสถาบัน

ผลการดำเนินงานตั้งแต่ปี 2550 -2552 แยกเป็น 6 รุ่น จำนวนเกษตรกรที่สมัครเข้าร่วมโครงการจำนวน 1,567 ราย เข้ารับการฝึกอบรมจำนวน 775 ราย เข้าพื้นที่รองรับจริงจำนวน 426 ราย ผลการติดตามปี 2552 มีเกษตรกรในพื้นที่จริงจำนวน 310 รายละเอียดดูได้จากตารางที่ 2.1 (หน้า 10)

4.2 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกร

ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกร ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน รายได้ - รายจ่าย เงินออม และภาวะหนี้สิน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.2.1 เพศ อายุ และระดับการศึกษา

จากตารางที่ 4.2 แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดิน ประมาณ 3 ใน 4 เป็นเพศชาย (ร้อยละ 78) ส่วนเพศหญิงมีเพียง ร้อยละ 22 เท่านั้น

เมื่อพิจารณาด้านโครงสร้างอายุของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีอายุโดยเฉลี่ยประมาณ 37 ปี โดยเกษตรกรประมาณ 1 ใน 3 ของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในช่วงอายุ 40-49 ปี (ร้อยละ 34) รองลงมาคือช่วงอายุระหว่าง 20-29 ปี และช่วง อายุระหว่าง 30-39 ปี ซึ่งมีสัดส่วนใกล้เคียงกันประมาณร้อยละ 28 และร้อยละ 27 ตามลำดับ ในขณะที่เกษตรกรมีช่วงอายุระหว่าง 50-59 ปี มีประมาณร้อยละ 11 โดยเกษตรกรมีอายุน้อยที่สุด 22 ปี และอายุสูงสุด 59 ปี

ด้านระดับการศึกษา พบว่า เกษตรกรเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 45) ของกลุ่มตัวอย่างมีการศึกษาอยู่ในระดับ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง รองลงมาคือ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพประมาณร้อยละ 31 ที่เหลือมีระดับการศึกษาในระดับปริญญาตรี ประมาณร้อยละ 24

ตารางที่ 4.2 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตาม เพศ อายุ และระดับการศึกษา

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
เพศ		
จำนวนตัวอย่าง	172	100.00
หญิง	38	22.09
ชาย	134	77.91
อายุ		
จำนวนตัวอย่าง	172	100.00
22 – 29 ปี	49	28.49
30 – 39 ปี	46	26.74
40 – 49 ปี	58	33.72
50 – 59 ปี	19	11.05
อายุเฉลี่ย (ปี)	37.27±9.31	
อายุน้อยสุด (ปี)	22	
อายุสูงสุด (ปี)	59	
ระดับการศึกษา		
จำนวนตัวอย่าง	172	100.00
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ	53	30.81
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง	78	45.35
ปริญญาตรี	41	23.84

4.2.2 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

จากตารางที่ 4.3 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกร พบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกรโดยเฉลี่ยประมาณ 3 ราย จำนวนสมาชิกในครัวเรือนระหว่าง 1-2 ราย คิดเป็นร้อยละ 38 ในขณะที่จำนวนสมาชิกในครัวเรือนตั้งแต่ 5 รายขึ้นไป มีเพียงร้อยละ 18 เท่านั้น โดยพบว่าจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรสูงสุดจำนวน 8 ราย

ตารางที่ 4.3 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน		
จำนวนตัวอย่าง	172	100.00
1 - 2 ราย	65	37.79
3 - 4 ราย	76	44.19
5 ราย ขึ้นไป	31	18.02
จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย	3.08±1.70	
จำนวนสมาชิกในครัวเรือนต่ำสุด	1	
จำนวนสมาชิกในครัวเรือนสูงสุด	8	
จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นแรงงานทางการเกษตร		
จำนวนตัวอย่าง	172	100.00
1 ราย	109	63.37
2 ราย	50	29.07
3 ราย ขึ้นไป	13	7.56
จำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย	1.48±0.73	
จำนวนแรงงานในครัวเรือนต่ำสุด	1	
จำนวนแรงงานในครัวเรือนสูงสุด	4	

เมื่อพิจารณาจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรที่เป็นแรงงานภาคการเกษตร พบว่า โดยเฉลี่ยมีจำนวนสมาชิกที่เป็นแรงงานในครัวเรือนประมาณ 1 ราย โดยเกือบ 2 ใน 3 ของกลุ่มตัวอย่างมีแรงงานในครัวเรือนจำนวน 1 ราย (ร้อยละ 63) รองลงมาคือจำนวน 2 ราย ประมาณร้อยละ 29 ของตัวอย่างทั้งหมด ขณะที่ครัวเรือนเกษตรกรที่มีจำนวนสมาชิกจำนวนมากกว่า 3 รายขึ้นไป มีเพียงร้อยละ 7 เท่านั้น นอกจากนี้พบว่า จำนวนสมาชิกครัวเรือนเกษตรกรที่เป็นแรงงานภาคเกษตรสูงสุดจำนวน 4 ราย (ตารางที่ 4.3)

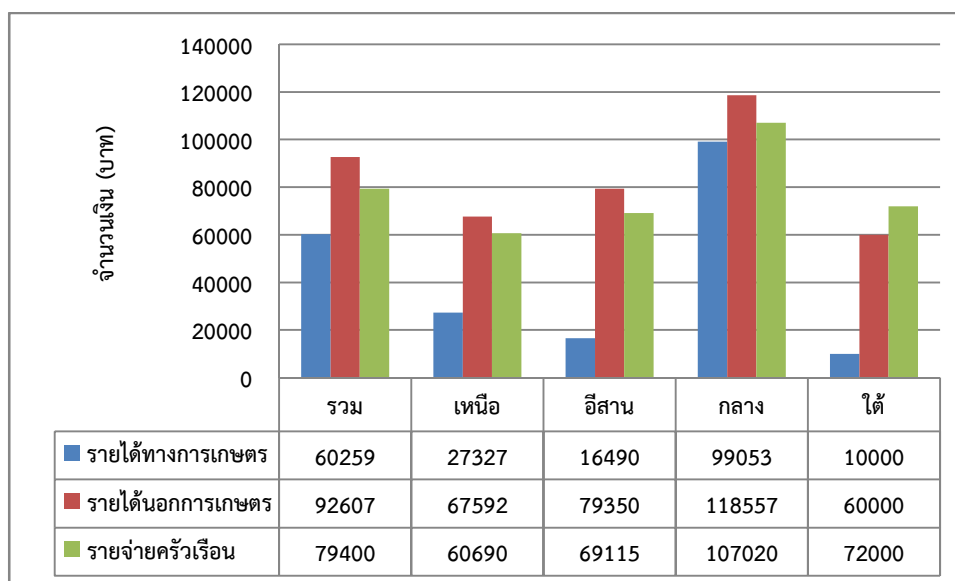
4.2.3 รายได้ – รายจ่าย

รายได้ – รายจ่าย ของเกษตรกรที่ร่วมโครงการได้ทำการศึกษาใน 3 ประเด็นหลัก คือรายได้ทางการเกษตร รายได้นอกการเกษตร และรายจ่ายในครัวเรือน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

จากภาพที่ 4.2 แสดงให้เห็นว่า รายได้ทางการเกษตรของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการโดยรวมมีรายได้ทางการเกษตรเฉลี่ยประมาณ 60,259 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ทั้งนี้เกษตรกรในภาคกลางมีรายได้ทางการเกษตรเฉลี่ยสูงสุดประมาณ 99,053 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รองลงมาคือเกษตรกรภาคเหนือมีรายได้ทางการเกษตรโดยเฉลี่ยประมาณ 27,327 บาทต่อครัวเรือนต่อปี

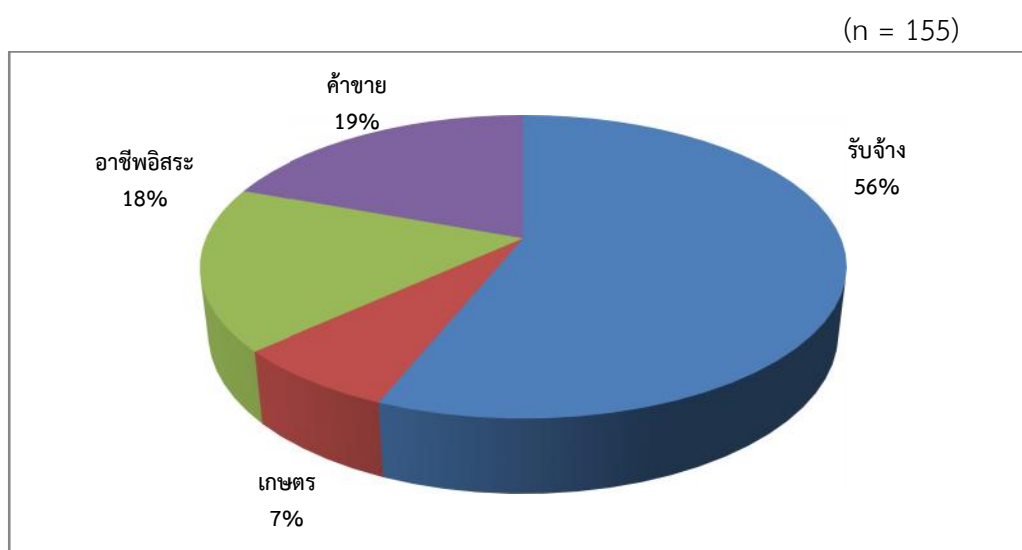
ในขณะที่รายได้นอกการเกษตรของเกษตรกรในภาพรวมทั้งโครงการโดยเฉลี่ยประมาณ 92,607 บาทต่อครัวเรือนต่อปี เมื่อพิจารณาเป็นรายภาคพบว่า เกษตรกรในภาคกลางมีรายได้นอกการเกษตรโดยเฉลี่ยสูงสุดประมาณ 118,557 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รองลงมาคือเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 79,350 บาทต่อครัวเรือนต่อปี

เมื่อพิจารณารายจ่ายในครัวเรือนของเกษตรกรโดยเฉลี่ยทั้งประเทศประมาณ 79,327 บาทต่อครัวเรือนต่อปี โดยเกษตรกรในภาคกลางมีรายจ่ายในครัวเรือนโดยเฉลี่ยสูงสุดประมาณ 107,020 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ขณะที่เกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือมีรายจ่ายในครัวเรือนโดยเฉลี่ยใกล้เคียงกันคือประมาณ 69,115 และ 60,690 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ตามลำดับ

ภาพที่ 4.2 รายได้ทางการเกษตร รายได้นอกการเกษตร และรายจ่ายในครัวเรือนเกษตรกร

เมื่อพิจารณารายได้นอกการเกษตรของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจำนวน 155 ราย พบว่ามากกว่าครึ่งหนึ่งของเกษตรกร มีอาชีพรับจ้าง (ร้อยละ 56) รองลงมาคือ มีอาชีพค้าขาย ประมาณร้อยละ 19 การประกอบอาชีพอิสระประมาณร้อยละ 17 และเกษตรกรที่ทำการเกษตรนอกแปลงที่ดินที่ได้รับการจัดสรรจาก สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ร้อยละ 7 ตามภาพที่ 4.3

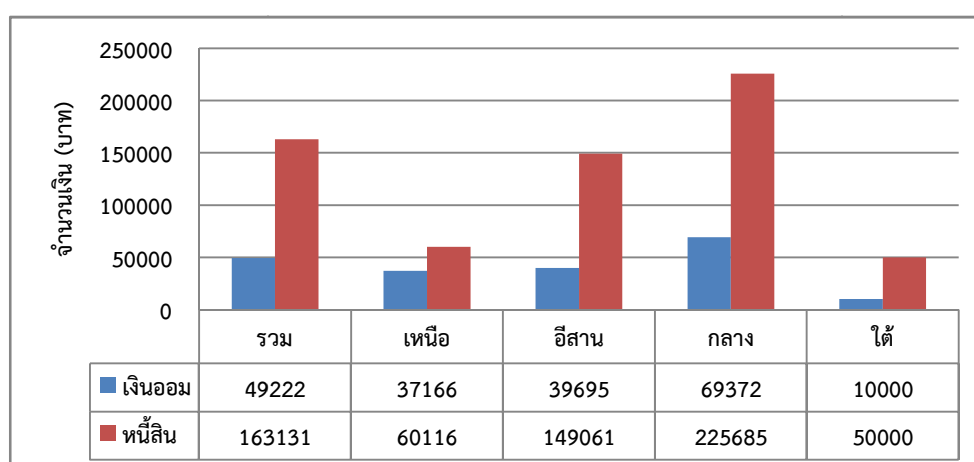

ภาพที่ 4.3 แหล่งรายได้นอกการเกษตร

4.2.4 เงินออม และภาวะหนี้สิน

จากภาพที่ 4.4 แสดงให้เห็นว่า การออมเงินของเกษตรกรในภาพรวมทั้งโครงการ เกษตรกรมีการออมเงินโดยเฉลี่ยประมาณ 49,222 บาทต่อครัวเรือน โดยเกษตรกรในภาคกลางมีการออมเงินโดยเฉลี่ยสูงสุดประมาณ 69,372 บาทต่อครัวเรือน รองลงมาคือเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ ที่มีเงินออมเฉลี่ยใกล้เคียงกันคือประมาณ 39,695 และ 37,166 บาทต่อครัวเรือนตามลำดับ

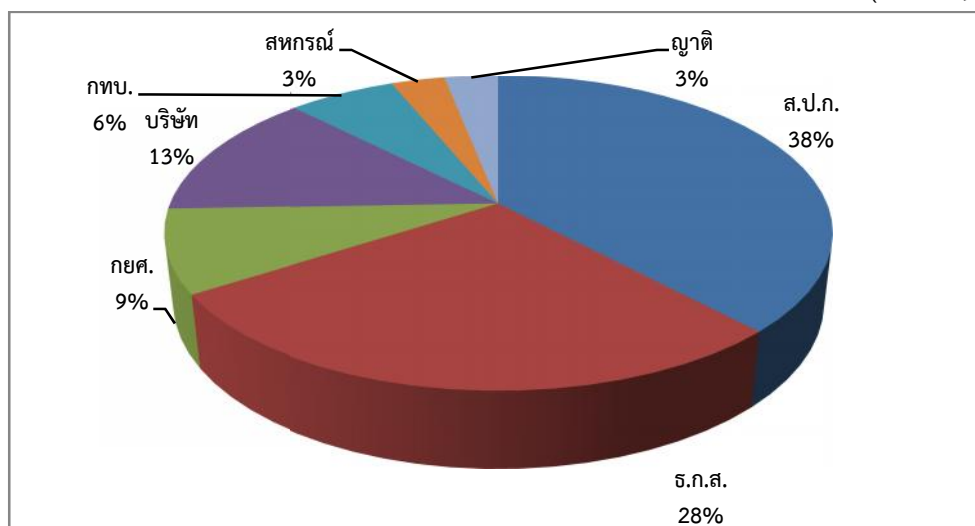
เมื่อพิจารณาภาวะหนี้สินครัวเรือนของเกษตรกรโดยรวมทั้งโครงการ พบว่า เกษตรกรมีหนี้สินโดยเฉลี่ยประมาณ 163,131 บาทต่อครัวเรือน โดยเกษตรกรในภาคกลางมีภาระหนี้สินครัวเรือนของเกษตรกรโดยเฉลี่ยสูงสุดประมาณ 225,685 บาทต่อครัวเรือน รองลงมาคือเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 149,061 บาทต่อครัวเรือน

ภาพที่ 4.4 เงินออม และหนี้สินของเกษตรกร

จากการสอบถามถึงแหล่งเงินกู้ยืมของเกษตรกรจำนวน 129 ราย พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ กู้ยืมเงินจาก สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) มากที่สุดประมาณร้อยละ 38 ของ เกษตรกรที่ตอบแบบสอบถาม รองลงมาคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ประมาณร้อยละ 28 นอกเหนือจากนี้ก็มีแหล่งเงินกู้อื่นๆ ได้แก่ บริษัท กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อ การศึกษา (กยศ.) กองทุนหมู่บ้าน (กทบ.) สหกรณ์ และญาติ เป็นต้น (ภาพที่ 4.5)

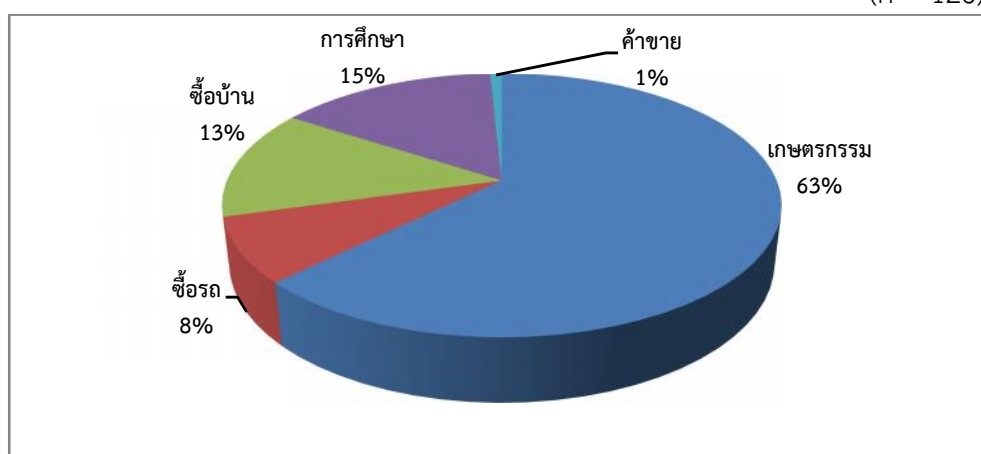
(n = 129)

ภาพที่ 4.5 แหล่งเงินกู้ยืมของเกษตรกร

จากการตอบแบบสอบถามของเกษตรกร จำนวน 126 ราย เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ในการกู้ยืม เงิน พบว่า ประมาณเกือบ 2 ใน 3 ของเกษตรกรที่ตอบแบบสอบถามใช้เงินกู้ยืมเพื่อเป็นการลงทุนทาง การเกษตร ร้อยละ 63 รองลงมาคือ เรื่องเกี่ยวกับการศึกษา ประมาณร้อยละ 15 นอกจากนี้ก็กู้ยืมเงิน เพื่อ ซื้อบ้าน ซื้อรถ และลงทุนทำการค้าขาย ตามลำดับ ตามภาพที่ 4.6

(n = 126)

ภาพที่ 4.6 วัตถุประสงค์ในการใช้เงินกู้ยืม

4.3 การจัดที่ดินและการพัฒนาเกษตรกร

การจัดที่ดินและการพัฒนาเกษตรกรแบ่งเป็น 2 ส่วนหลักๆ คือ

1) ขั้นการเตรียมการ ประกอบด้วย การจัดหาที่ดินรองรับเกษตรกร การพัฒนาโครงสร้างขั้นพื้นฐาน การอบรมเตรียมความพร้อมเกษตรกรก่อนร่วมโครงการ การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ในจังหวัด

2) ขั้นดำเนินการ ประกอบด้วย การจัดที่ดินให้เกษตรกร (สิทธิการใช้ประโยชน์ชั่วคราว) การสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ การสนับสนุนเงินทุน การดำเนินงานของเจ้าหน้าที่และหน่วยงานภาคี ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.3.1 การจัดหาที่ดินรองรับเกษตรกร

การจัดที่ดินรองรับเกษตรกรในช่วงเริ่มแรกเป็นที่ดินในโครงการนิคมเศรษฐกิจพอเพียง 9 แห่ง มีพื้นที่รองรับเกษตรกรจำนวน 2,226 ไร่ สามารถรองรับเกษตรกรเข้าร่วมโครงการได้ประมาณ 250 ราย และต่อมาได้ขยายพื้นที่เข้าร่วมโครงการอีก 9 แห่ง มีเนื้อที่รวม 3,735 ไร่ สามารถรองรับเกษตรกรได้จำนวน 585 ราย (ตารางที่ 4.4)

ตารางที่ 4.4 จำนวนเกษตรกรและการจัดที่ดินให้เกษตรกรเข้าทำประโยชน์ จำแนกตามรายปี

รายการ	จำนวน เนื้อที่ (ไร่)	เป้าหมาย รองรับ เกษตรกร (ราย)	เกษตรกรเข้าทำ ประโยชน์	
			ราย	ไร่
ปี 2550	2,226	250	178	604.5
1. นิคมเศรษฐกิจพอเพียง ต.แม่ข้าวต้ม อ.เมือง จ.เชียงราย	60	15	11	27.5
2. นิคมเศรษฐกิจพอเพียง ต.นายาง อ.พิชัย จ.อุตรดิตถ์	157	15	3	13.5
3. นิคมเศรษฐกิจพอเพียง ต.ด่านศรีสุข กิ่ง อ.โพธิ์ตาก จ.หนองคาย	214	15	5	12.5
4. นิคมเศรษฐกิจพอเพียง ต.ศรีสงคราม อ.ศรีสงคราม จ.นครพนม	344	25	11	33
5. นิคมเศรษฐกิจพอเพียง ต.วังน้ำเขียว อ.วังน้ำเขียว จ.นครราชสีมา	150	50	42	105
6. นิคมเศรษฐกิจพอเพียง ต.ละหาร อ.ปลวกแดง จ.ระยอง	910	50	52	208
7. นิคมเศรษฐกิจพอเพียง ต.จรเข้มเือก อ.ด่านมะขามเตี้ย จ.กาญจนบุรี	60	30	9	22.5
8. นิคมเศรษฐกิจพอเพียง ต.ขับสนุ่น อ.มวกเหล็ก จ.สระบุรี	175	35	35	175
9. นิคมเศรษฐกิจพอเพียง ต.คันธุลี อ.ท่าชนะ จ.สุราษฎร์ธานี	156	15	10	7.5
ปี 2551	999	160	80	306
1. นิคมเศรษฐกิจพอเพียง ต.แม่หอพระ อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่	60	30	30	105
2. นิคมเศรษฐกิจพอเพียง ต.ทุ่งขนาน อ.สอยดาว จ.จันทบุรี	634	60	2	9
3. ที่รัฐ ต.หนองแวง ต.ละหานทราย จ.บุรีรัมย์	30	15	17	68
4. ที่เอกชน ต.ดอนจิก อ.พิบูลมังสาหาร จ.อุบลราชธานี	250	50	26	104
5. ที่รัฐ ต.ด่านช้าง อ.ด่านช้าง จ.สุพรรณบุรี	25	5	5	20

ปี 2552	510	175	52	236.5
1. ที่เอกชน ต.โคกเคี้ยว อ.ไพศาลี จ.นครสวรรค์	40	40	1	4
2. ที่เอกชน ต.ห้วยแก้ว อ.ภูพานยาว จ.พะเยา	380	100	42	210
3. ที่เอกชน ต.บ้านกล้วย ต.ดงขุย อ.ชนแดน จ.เพชรบูรณ์	30	5	0	0
4. ที่เอกชน ต.วังดั่ง อ.เมือง จ.กาญจนบุรี	60	30	9	22.5
รวม 18 จังหวัด	3,735	585	310	1,147

ผลการดำเนินการ พบว่า มีเกษตรกรที่เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่โครงการทั้งสิ้น 310 ราย เป็นเกษตรกรที่เข้ามาทำประโยชน์ในปี 2550 มากที่สุด 178 ราย โดยสามารถจัดที่ดินให้เกษตรกรเข้าทำประโยชน์แล้ว จำนวน 1,147 ไร่ จากการติดตามพบว่า สภาพพื้นที่ที่เกษตรกรเข้าทำประโยชน์มีความแตกต่างกันตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ กล่าวคือภาคเหนือ 4 จังหวัด พบว่า พื้นที่จังหวัดเชียงรายมีลักษณะเป็นที่ลุ่ม มีน้ำท่วมขังในช่วงฤดูน้ำหลาก (ตุลาคม – พฤศจิกายน) และหน้าแล้งน้ำมีไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตร สภาพพื้นที่เดิมเป็นการยกร่องทำสวนผลไม้ และมีที่ราบบางส่วนเหมาะสำหรับการทำการเกษตร บางส่วนเหมาะกับการทำนา จังหวัดเชียงใหม่ ที่ดินเดิมเป็นที่สาธารณประโยชน์เป็นทุ่งเลี้ยงสัตว์ สภาพเป็นที่ราบไหล่เขา ดินเป็นหินกรวดยากต่อการทำการเกษตร ขาดแคลนแหล่งน้ำ จังหวัดพะเยาที่ดินเป็นที่ราบลุ่มดินเหนียว หน้าฝนน้ำท่วมขัง ขณะที่จังหวัดอุดรธานี เป็นที่ลุ่มดินเลว ดินเป็นดินทรายแบ่ง หน้าน้ำเป็นหล่ม หน้าแล้งดินแข็ง สภาพเดิมเป็นที่นา แปลงเกษตรข้างเคียงมีทั้งทำนา และอ้อยโรงงาน

พื้นที่ภาคอีสาน 5 จังหวัด พบว่า จังหวัดนครราชสีมา เป็นพื้นที่ราบไหล่เขา สลับกับที่ราบลุ่ม จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นพื้นที่ทั้งดินหลังเขื่อน ดินเป็นโคลนดิน มีเพียงบางแปลงเท่านั้นที่เป็นพื้นที่ราบลุ่ม ในขณะที่จังหวัดศรีสะเกษ ที่ดินเป็นที่ราบ ส่วนจังหวัดอุบลราชธานี ที่ดินเป็นที่ราบลุ่มท้ายเขื่อนสิรินธร จังหวัดนครพนมพื้นที่ติดอ่างเก็บน้ำห้วยโดน ดินเป็นหินกรวด บางแปลงเป็นดินถมจากการขุดอ่างเก็บน้ำ

พื้นที่ภาคกลาง 6 จังหวัด พบว่า จังหวัดกาญจนบุรีเป็นที่ราบ ดินเป็นดินเหนียว มีกรวดผสม จังหวัดจันทบุรีที่ดินเป็นที่ราบดินดี เช่นเดียวกับพื้นที่ในจังหวัดระยอง จังหวัดปทุมธานีเป็นสวนแบบยกร่อง ส่วนพื้นที่จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นที่น้ำขังยากต่อการปลูกพืช และจังหวัดสระบุรี เป็นที่ราบสูง ดินเป็นหิน

พื้นที่ภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่ดินเป็นที่ราบป่าพรุ ดินขาดความอุดมสมบูรณ์

จะเห็นได้ว่า พื้นที่โครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดินส่วนใหญ่ไม่เหมาะสมต่อการทำการเกษตร ยกเว้นพื้นที่ในภาคกลาง เช่นจังหวัดจันทบุรี และจังหวัดระยอง ที่ดินมีสภาพเหมาะสมต่อการทำการเกษตร ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ต้องการเข้ามาใช้ชีวิตในที่ดินที่ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จัดไว้ให้

4.3.2 การพัฒนาโครงสร้างขั้นพื้นฐาน

จากตารางที่ 4.5 การพัฒนาโครงสร้างขั้นพื้นฐานโดยภาพรวม พบว่า มีการพัฒนาน้อยมาก เนื่องจากพื้นที่รองรับเกษตรกรรมในระยะแรกเกือบทั้งหมดอยู่ในพื้นที่โครงการนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน โดยไม่ได้มีแผนงานงบประมาณในการพัฒนาพื้นที่โดยตรง เพียงแต่อาศัยการพัฒนาพื้นที่จากโครงการนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดินเท่านั้น ประกอบกับพื้นที่รองรับเกษตรกรรมเกือบทั้งหมดอยู่นอกเขตชลประทาน แปลงอยู่ห่างจากชุมชนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานมีน้อยตามไปด้วย และแปลงทำกินส่วนใหญ่มีขนาดไม่ใหญ่มากนักทำให้การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานไม่คุ้มทุน ทำให้การประกอบอาชีพทางการเกษตรมีข้อจำกัดอยู่มาก

ตารางที่ 4.5 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่โครงการ จำแนกตามรายจังหวัด

จังหวัด	การปรับปรุงพื้นที่	ถนน	ไฟฟ้า	แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร	รังวัดแนวเขต
ภาคเหนือ					
เชียงราย	X	✓	✓	✓	✓
เชียงใหม่	X	✓	X	✓	✓
พะเยา	✓	X	X	X	✓
อุตรดิตถ์	✓	✓	X	✓	✓
ภาคอีสาน					
นครพนม	✓	✓	X	✓	✓
นครราชสีมา	X	✓	X	✓	✓
บุรีรัมย์	X	✓	X	✓	✓
ศรีสะเกษ	✓	✓	X	X	✓
อุบลราชธานี	X	✓	X	✓	✓
ภาคกลาง					
กาญจนบุรี	✓	✓	✓	✓	✓
จันทบุรี	✓	✓	✓	✓	✓
ปทุมธานี	✓	✓	X	✓	✓
ระยอง	✓	✓	✓	✓	✓
สุพรรณบุรี	X	X	X	✓	✓
สระบุรี	X	X	X	✓	✓
ภาคใต้					
สุราษฎร์ธานี	X	✓	✓	✓	✓

ภาพที่ 4.7 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

แต่ในบางจังหวัดที่เจ้าหน้าที่ประสานงานกับหลายหน่วยงานให้เข้ามาช่วยเหลือ เช่นการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค กรมชลประทาน หรือการขอรับการสนับสนุนงบประมาณมาพัฒนาพื้นที่ เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล ก็จะมีรูปแบบการพัฒนาที่ชัดเจน เช่นในจังหวัดระยอง อย่างไรก็ตามพบว่า ประมาณครั้งหนึ่งของจังหวัดที่เข้าร่วมโครงการได้มีการปรับปรุงสภาพที่ดินให้แก่เกษตรกร เช่น จังหวัดพะเยา อุตรดิตถ์ นครพนม ระยอง เป็นต้น ส่วนจังหวัดที่รอการพัฒนาถนน ได้แก่ จังหวัดสระบุรี สุพรรณบุรี และพะเยา ส่วนเกษตรกรที่มีไฟฟ้าใช้ มีจังหวัดเชียงราย กาญจนบุรี จันทบุรี ระยองและสุราษฎร์ธานีเท่านั้น นอกจากนั้นยังไม่มีไฟฟ้าใช้โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ถึงแม้ว่าจังหวัดพะเยาจะเป็นพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซากแต่ในฤดูเพาะปลูกกลับไม่มีแหล่งน้ำในการทำเกษตร สำหรับแนวเขตของแปลงทำการเกษตรทุกจังหวัดได้ทำการนำชี้แนวเขตให้แก่เกษตรกรเรียบร้อยแล้ว ดังแสดงในตารางที่ 4.5

จากการติดตาม พบว่าจังหวัดเชียงใหม่ แม้มีการขุดสระน้ำขนาดใหญ่ในพื้นที่โครงการ แต่เกษตรกร ไม่สามารถใช้น้ำได้เนื่องจากไม่มีแหล่งน้ำเข้ามาเติม ในจังหวัดสระบุรีเกษตรกร ยังรอการ

พัฒนาถนนเข้าแปลงและไฟฟ้า ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่เลี้ยงโคนม จำเป็นต้องมีไฟฟ้าในการรีดนมโค ส่วนจังหวัดนครราชสีมา แม้มีแหล่งน้ำและสถานีสูบน้ำแต่เครื่องสูบน้ำชำรุดบ่อยๆ ทำให้มีปัญหาในการทำการเกษตรได้เช่นกัน

4.3.3 การอบรมเตรียมความพร้อมเกษตรกรก่อนร่วมโครงการ

การอบรมเตรียมความพร้อมเกษตรกรก่อนร่วมโครงการ ได้ดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ส่วนกลาง การอบรมเตรียมความพร้อมการปรับวิถีชีวิตเกษตรกรและการฝึกทักษะประกอบอาชีพ โดยใช้เวลาในการฝึกอบรมจำนวน 5 วัน เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการชี้แจงทำความเข้าใจ เกี่ยวกับเงื่อนไขของโครงการ โดยตัวแทนสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และ ตัวแทนสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย โดยส่วนหนึ่งของหลักสูตรจะเป็นการนำเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการศึกษาดูงานสภาพพื้นที่จริงในจังหวัดที่จัดอบรม ได้แก่ จังหวัดเชียงราย (2 รุ่น) เชียงใหม่ สุพรรณบุรี กาญจนบุรี และชลบุรี แล้วให้เกษตรกรทดลองวางแผนการผลิตในพื้นที่ดังกล่าว

ภาพที่ 4.8 การอบรมเตรียมความพร้อมเกษตรกร

4.3.4 การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ในส่วนภูมิภาค

การเตรียมการเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ ปรากฏว่าไม่มีการจัดเตรียมความพร้อมให้เจ้าหน้าที่เป็นการเฉพาะ และไม่มีคู่มือการปฏิบัติงานที่ชัดเจน การทำงานของเจ้าหน้าที่จึงมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนในบางประการ ส่งผลให้การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ไม่มีความพร้อมเท่าที่ควร มีเพียงการสั่งการจากเจ้าหน้าที่ส่วนกลาง (Top down) การประสานงานทางโทรศัพท์กับเจ้าหน้าที่รับผิดชอบโครงการโดยตรง และการขอความร่วมมือเจ้าหน้าที่ส่วนกลาง ตามภาคผนวก ฉ การเรียนรู้ของเจ้าหน้าที่จะเข้าเรียนรู้พร้อมๆ กับการอบรมเกษตรกร เนื่องจากเจ้าหน้าที่ต้องเป็นผู้รับผิดชอบนำเกษตรกรเข้ารับการอบรมตามที่โครงการกำหนด นอกจากนี้พบว่า เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโครงการในบางจังหวัดไม่มีความต่อเนื่องในการปฏิบัติงาน เนื่องจากหลายสาเหตุ เช่น ปฏิรูปที่ดินจังหวัดเปลี่ยนเจ้าหน้าที่รับผิดชอบ เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบย้าย ดังนั้นส่งผลให้บางจังหวัดที่เจ้าหน้าที่เข้ามารับช่วงต่อส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีความเข้าใจเท่าที่ควร อย่างไรก็ตามเจ้าหน้าที่ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด มีการติดตามโครงการเป็นระยะๆ ตามแบบฟอร์มในภาคผนวกที่ ข

4.3.5 ลักษณะการจัดที่ดินและขนาดที่ดิน

จากการติดตามการจัดที่ดินให้เกษตรกรเข้าทำประโยชน์ชั่วคราว จากการติดตามพบว่า การจัดที่ดินให้เกษตรกรโดยภาพรวมทั้งโครงการมี 2 ลักษณะ คือแปลงที่ดินทำกินและแปลงที่อยู่อาศัยอยู่ในแปลงเดียวกัน กับอีกลักษณะหนึ่งคือแปลงที่ดินทำกินและแปลงที่อยู่อาศัยแยกกัน ข้อดีของการจัดแปลงที่อยู่อาศัยแยกออกจากแปลงทำกิน คือสามารถจัดการโครงสร้างพื้นฐานในชุมชนได้ง่าย เช่น ถนน ระบบไฟฟ้า ประปา อย่างไรก็ตามก็มีข้อด้อยที่ควรระมัดระวังด้วยเช่นกัน ประเด็นที่น่าสนใจคือเมื่อแปลงเกษตรกรรมห่างจากที่อยู่อาศัยทำให้เกษตรกรใช้เวลาในแปลงน้อยลง ยิ่งแปลงที่อยู่อาศัยห่างจากแปลงที่ดินทำกิน อย่างเช่นในจังหวัดเชียงใหม่ ระยองและจันทบุรี พบว่า ผลผลิตในแปลงมักถูกขโมย หรือถูกทำลายจากสัตว์เลื้อย เช่น โค หรือ แพะ ได้ง่ายทำให้เกษตรกรไม่มีกำลังใจในการทำ การผลิต นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มต้นทุนในการเดินทางให้เกษตรกรอีกด้วย

เมื่อพิจารณาลักษณะการจัดที่ดินเป็นรายภาค พบว่า ในภาคเหนือส่วนใหญ่แยกแปลงที่ดินทำกินและแปลงที่อยู่อาศัยอยู่คนละแปลง ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมดจัดแปลงที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยอยู่ในแปลงเดียวกัน ในขณะที่ภาคกลางพบทั้ง 2 ลักษณะ ส่วนภาคใต้จัดเป็นแปลงที่ดินทำกินซึ่งเป็นแปลงรวมแยกจากแปลงที่อยู่อาศัย ดังแสดงตามตารางที่ 4.6

ลักษณะการจัดที่ดินที่แตกต่างกันส่งผลต่อการสร้างที่อยู่อาศัยของเกษตรกร จากการสังเกตพบว่า เกษตรกรที่มีแปลงที่อยู่อาศัย มีการสร้างที่พักอาศัยในแปลงเกือบทุกจังหวัด ได้แก่จังหวัด เชียงราย เชียงใหม่ อุดรดิตถ์ กาญจนบุรี จันทบุรี และระยอง ในขณะที่เกษตรกรที่ได้รับแปลงที่ดินทำกินเพียงอย่างเดียวมีสัดส่วนน้อยในการสร้างที่พักอาศัย ซึ่งสามารถสังเกตได้ในจังหวัด พะเยา บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี เป็นต้น

ตารางที่ 4.6 ลักษณะการจัดที่ดินให้เกษตรกร จำแนกตามรายจังหวัด

จังหวัด	การจัดที่ดิน (ไร่)	
	แปลงเกษตรกรรม	ที่อยู่อาศัย
ภาคเหนือ		
เชียงราย	3	0.5
เชียงใหม่	3	0.5
พะเยา	5	-
อุดรดิตถ์	4	0.5
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ		
นครพนม	3	-
นครราชสีมา	2.5	-
บุรีรัมย์	4	-
ศรีสะเกษ	5	-
อุบลราชธานี	4	-

ภาคกลาง		
กาญจนบุรี	2	0.5
จันทบุรี	4	0.5
ปทุมธานี	4	-
ระยอง	3	1
สุพรรณบุรี	4	-
สระบุรี	5	-
ภาคใต้		
สุราษฎร์ธานี	แปลงรวม	0.75

แม้ว่าลักษณะการจัดที่ดินจะไม่มีผลต่อรูปแบบการผลิตโดยตรงแต่การมีบ้านพักอาศัยในแปลงแบบถาวรส่งผลให้รูปแบบการผลิตของเกษตรกรมีความหลากหลายโดยเป็นการทำการเกษตรแบบยังชีพ ดังเห็นได้ชัดในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ระยอง จันทบุรี เป็นต้น แตกต่างจากเกษตรกรที่มีได้ปลูกที่อยู่อาศัยในแปลง ส่วนใหญ่จะมีรูปแบบการผลิตแบบเชิงเดี่ยว เช่น มันสำปะหลัง ในจังหวัดบุรีรัมย์ และการทำนาในจังหวัดพะเยา เป็นต้น

การจัดที่ดินโดยรวมทั้งโครงการมีขนาด 0.75 – 5 ไร่ ในภาคเหนือมีการจัดที่ดินมีขนาดเนื้อที่ 3.5-5 ไร่ต่อราย ส่วนการจัดที่ดินในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลางมีขนาดเนื้อที่เท่ากันคือมีขนาดเนื้อที่ 2.5-5 ไร่ต่อราย ขณะที่ภาคใต้มีการจัดที่อยู่อาศัยให้เกษตรกร 0.75 ไร่ต่อราย และให้ทำประโยชน์ในแปลงเกษตรกรรมรวมดังแสดงตามตารางที่ 4.6

จากการติดตามเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการจำนวน 172 ราย พบว่า เกษตรกรทุกรายได้รับการจัดที่ดินตามขนาดการถือครองที่แต่ละจังหวัดกำหนด และได้นำเสนอให้คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัดทราบ ตามภาคผนวก ข

ภาพที่ 4.9 พื้นที่โครงการบ่มเพาะเกษตรกรจังหวัดบุรีรัมย์

4.3.6 การสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้

การสนับสนุนการเรียนรู้ เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด ที่ดำเนินการให้ความรู้แก่เกษตรกร โดยส่วนใหญ่เป็นหลักสูตรเกี่ยวกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ทั้ง การศึกษาดูงานนอกสถานที่ และการจัดการฝึกอบรมความรู้ต่างๆ ซึ่งกระบวนการได้รับการสนับสนุน เป็นอย่างดี จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่นในจังหวัดนครราชสีมา เจ้าหน้าที่ได้นำเกษตรกรไปศึกษาดูงานจากสวน ลู่โชค ในพื้นที่ใกล้เคียงกับพื้นที่โครงการ ซึ่งเป็นปราชญ์ทางการเกษตร เกษตรกร ในจังหวัดอุดรธานีได้รับการส่งเสริมในการทำปุยหมัก โดยพัฒนาที่ดินเข้าไปให้ความรู้ในแปลง เกษตรกรในจังหวัดกาญจนบุรีศึกษาดูงานการเพาะเห็ด นอกจากนี้มีการประสาน วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี เข้าไปให้ความรู้ แก่เกษตรกรในแปลง เช่น วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีบุรีรัมย์ วิทยาลัย เกษตรและเทคโนโลยีเชียงราย เป็นต้น ซึ่งอย่างน้อยเกษตรกรในแต่ละจังหวัดได้รับความรู้ปีละครั้ง

ภาพที่ 4.10 เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการศึกษาดูงาน

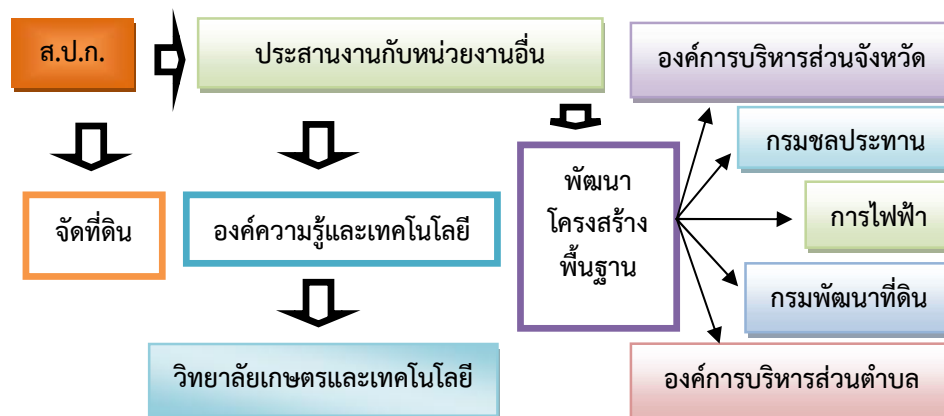
4.3.7 การสนับสนุนเงินทุน

จากการติดตามการสนับสนุนแหล่งเงินทุนพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนแหล่งเงินทุนจาก สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม โดยจ่ายเป็นค่าเบี้ยเลี้ยงใน 3 เดือนแรก ในอัตราวันละ 150 บาท ค่าปัจจัยการผลิต 5,000 บาทต่อราย นอกจากนี้พบว่า เกษตรกรในบางจังหวัดได้รวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อขอกู้เงินจาก สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จำนวนเงินที่ปล่อยให้กู้ยืมแตกต่างกันในแต่ละจังหวัดตั้งแต่ รายละ 20,000 บาท ถึงรายละ 100,000 บาท ดอกเบี้ยที่เกษตรกรต้องชำระ ประมาณร้อยละ 4 บาทต่อปี การผ่อนชำระหากเป็นเกษตรกรรายย่อย กู้วงเงินไม่เกิน 20,000 บาท โดยใช้บุคคลค้ำประกันให้ส่งคืนเงินต้นพร้อมดอกเบี้ยปีต่อปี หากเกษตรกรขอกู้ในนามกลุ่มวิสาหกิจชุมชน วงเงินกู้มากกว่า 20,000 บาทเกษตรกรสามารถผ่อนชำระทั้งต้นและดอกเบี้ยเป็นเวลา 3-5 ปีได้ ทั้งนี้เป็นไปตามระเบียบการกู้เงินจากกองทุนปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

4.3.8 การดำเนินงานของหน่วยงานภาคี

การดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ พบว่าในระดับกำหนดนโยบาย มีการประสานงานระหว่างหน่วยงานในภาพรวมเป็นไปด้วยดี อย่างไรก็ตามพบว่าบางหน่วยงานในระดับนโยบายยังไม่ค่อยให้ความสำคัญมากนัก ส่วนในระดับปฏิบัติซึ่งเป็นผู้ขับเคลื่อนโครงการทั้งหมดเป็นผู้ประสานงานในพื้นที่เป็นหลัก ทั้งการพัฒนาพื้นที่ และพัฒนาเกษตรกร ซึ่งพบว่าหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา นอกจากภาคีแล้วยังมีหน่วยงานอื่นๆ ที่อยู่ในส่วนภูมิภาคมีส่วนเข้ามาพัฒนาและขับเคลื่อนโครงการได้เป็นอย่างดี เช่น กรมชลประทาน กรมพัฒนาที่ดิน การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค องค์การบริหารส่วนจังหวัด และ องค์การบริหารส่วนตำบล นอกจากนี้หน่วยงานในสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ได้เข้ามาดำเนินการให้ความรู้แก่เกษตรกรที่เห็นได้ชัดเจนคือ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีบุรีรัมย์ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงราย เป็นต้น ดังแสดงตามภาพที่ 4.11 อย่างไร

ก็ตามการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ในแต่ละจังหวัดแตกต่างกัน บางจังหวัดมีการออกระเบียบเพิ่มเติม เพื่อความเรียบร้อยในการจัดการพื้นที่ (ภาคผนวก ฉ)

ภาพที่ 4.11 การดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ

4.4 การใช้ประโยชน์ในที่ดิน

การติดตามและประเมินผลการใช้ประโยชน์ในที่ดิน มี 5 ประเด็นดังนี้ การทำประโยชน์ในที่ดิน รูปแบบการผลิตที่สอดคล้องตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง การเข้าอยู่อาศัย การวางแผนการผลิต และการจัดการผลผลิตและการตลาด ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.4.1 การทำประโยชน์ในที่ดิน

จากการติดตามจำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการผลการติดตาม พบว่า จำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ระหว่างปี 2550 - 2552 มีแนวโน้มลดลงอย่างชัดเจน เกษตรกรเข้าร่วมโครงการได้เข้าสู่พื้นที่จริงในปี 2552 จำนวน 426 ราย โดยเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง มีจำนวนเกษตรกรที่เข้าพื้นที่โครงการจริงเท่ากัน คือ 137 ราย (ร้อยละ 33) รองลงมาคือเกษตรกรในภาคเหนือ จำนวน 126 ราย (ร้อยละ 30) ส่วนเกษตรกรภาคใต้มีเพียง 16 ราย (ร้อยละ 4) จากการติดตามเกษตรกรในปี 2553 มีเกษตรกรที่ยังเข้าทำประโยชน์ในที่ดิน จำนวน 310 ราย ลดลงจากเดิมในภาพรวมทั้งโครงการ ประมาณร้อยละ 35 (ชนินทร์ และเกียรติยศ, 2553: 11)

การเก็บข้อมูลเกษตรกรที่เข้าทำประโยชน์ในปี 2554 โดยรวมเกษตรกรที่เข้าทำประโยชน์มีจำนวนลดลงจากปี 2553 จำนวน 57 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 18.38 ของเกษตรกรในปี 2553 โดยเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือลดลงมากที่สุด 24 ราย รองลงมาเป็นเกษตรกรในภาคเหนือ จำนวน 15 ราย ตารางที่ 4.7

จากการสอบถามเกษตรกรถึงสาเหตุการที่ไม่สามารถเข้าทำประโยชน์ หรือเข้าไปทำประโยชน์แล้วไม่สามารถเลี้ยงชีพในพื้นที่ดังกล่าวได้ พบว่า มาจากหลากหลายสาเหตุ โดยส่วนใหญ่เกิดจากสภาพที่ดินที่ไม่เอื้อต่อการทำการเกษตร ขาดแคลนแหล่งน้ำ และขาดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า เป็นต้น ในบางรายการทำการเกษตรในพื้นที่ในระยะแรกยังไม่เกิดรายได้ ประกอบกับเกษตรกรที่มาบางส่วนมีภาระที่ต้องรับผิดชอบอยู่ก่อนแล้ว เช่น การมีครอบครัวที่ต้องมี

ภาระรับผิดชอบค่าใช้จ่าย จึงจำเป็นต้องออกไปหารายได้นอกพื้นที่ก่อน ในบางจังหวัด พบว่าหลังจากเบี้ยเลี้ยงที่ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จ่ายให้วันละ 150 บาท เป็นเวลา 3 เดือนสิ้นสุดลง บทบาทของเกษตรกรก็ยุติลงด้วยเช่นกัน เมื่อจำนวนเกษตรกรลดลงมีผลให้จำนวนจังหวัดที่มีเกษตรกรร่วมโครงการลดลงด้วย โดยในปี 2552 มีจำนวน 22 จังหวัดที่มีเกษตรกรเข้าทำประโยชน์ชั่วคราวในพื้นที่ ผลการติดตามในปี 2554 มีเกษตรกรที่เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่เพียง 16 จังหวัด เท่านั้น โดยจังหวัดที่ไม่มีเกษตรกรเข้าทำประโยชน์ในปัจจุบันมี 6 จังหวัด ได้แก่ จังหวัด นครสวรรค์ เพชรบูรณ์ กาฬสินธุ์ หนองคาย ชัยนาท และลพบุรี

ตารางที่ 4.7 จำนวนเกษตรกรที่เข้าทำประโยชน์ จำแนกตามรายจังหวัด

จังหวัด	จำนวนเกษตรกร (ราย)			
	ปี 2553	ปี 2554	ผลต่าง (ปี2553-ปี2554)	ร้อยละของเกษตรกรที่ลดลงในปี 2554 เทียบกับปี 2553
ภาคเหนือ	87	72	15	17.24
เชียงราย	11	10	1	9.09
เชียงใหม่	30	18	12	40.00
นครสวรรค์	1	0	1	100.00
พะเยา	42	42	0	0.00
อุตรดิตถ์	3	2	1	33.33
ภาคอีสาน	103	79	24	23.30
นครพนม	11	9	2	18.18
นครราชสีมา	42	39	3	7.14
บุรีรัมย์	17	15	2	11.76
ศรีสะเกษ	2	2	0	0.00
หนองคาย	5	0	5	100.00
อุบลราชธานี	26	14	12	46.15
ภาคกลาง	110	98	12	10.91
กาญจนบุรี	9	4	5	55.55
จันทบุรี	2	1	1	50.00
ปทุมธานี	4	4	0	0.00
ระยอง	52	52	0	0.00
ลพบุรี	3	0	3	100.00
สุพรรณบุรี	5	5	0	0.00
สระบุรี	35	32	3	8.57
ภาคใต้	10	4	6	60.00
สุราษฎร์ธานี	10	4	6	60.00
รวม	310	253	57	18.38

4.4.2 รูปแบบการผลิตที่สอดคล้องตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

จากการตอบแบบสอบถามของเกษตรกรตัวอย่าง พบว่า โดยรวมทั้งโครงการเกษตรกรมีรูปแบบการผลิตที่สอดคล้องตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง คือ การทำการเกษตรแบบผสมผสาน ประมาณร้อยละ 24 เท่านั้น โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ยังมีการผลิตพืชเชิงเดี่ยว ประมาณร้อยละ 76 (ตารางที่ 4.8)

ตารางที่ 4.8 จำนวนและร้อยละของเกษตรกร จำแนกตามรูปแบบการผลิต

จังหวัด	รูปแบบการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง (ราย)		
	เกษตรกรในโครงการ	การผลิตแบบผสมผสาน	การผลิตเชิงเดี่ยว
ภาคเหนือ	31 (100%)	7 (23%)	24 (77%)
เชียงราย	7	7	-
เชียงใหม่	14	-	14
พะเยา	8	-	8
อุตรดิตถ์	2	-	2
ภาคอีสาน	70 (100%)	16 (23%)	54 (77%)
นครพนม	7	-	7
นครราชสีมา	36	12	24
บุรีรัมย์	14	1	13
ศรีสะเกษ	1	-	1
อุบลราชธานี	12	3	9
ภาคกลาง	70 (100%)	18 (26%)	52 (74%)
กาญจนบุรี	1	1	-
จันทบุรี	1	1	-
ปทุมธานี	4	3	2
ระยอง	40	14	26
สุพรรณบุรี	2	-	2
สระบุรี	22	6	16
ภาคใต้	1 (100%)	-	1 (100%)
สุราษฎร์ธานี	1	-	1
รวม	172	41 (24%)	145 (76%)

เมื่อพิจารณารูปแบบการผลิตเป็นรายภาค พบว่า จำนวนเกษตรกรที่มีรูปแบบการผลิตที่สอดคล้องตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงส่วนใหญ่อยู่ในภาคกลาง จำนวน 18 ราย ส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดระยอง และสระบุรี รองลงมาคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 16 ราย ส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดนครราชสีมา ในขณะที่ภาคเหนือ เกษตรกรที่มีรูปแบบการผลิตที่สอดคล้องตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 7 ราย ทั้งหมดอยู่ในจังหวัดเชียงราย ตามตารางที่ 4.8

จากการติดตามเกษตรกรที่เข้าทำประโยชน์ในที่ดิน พบว่า การจัดที่อยู่อาศัยแยกจากแปลงเกษตรกรรม เกษตรกรตัดสินใจที่จะเข้ามาทำที่พักอาศัยมากกว่าการจัดที่ดินเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียว ซึ่งการเข้ามาอยู่จริงในพื้นที่ของเกษตรกรส่งผลต่อรูปแบบการผลิตของเกษตรกรโดยตรงเห็นได้ชัดในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ระยอง จันทบุรีและกาญจนบุรี ซึ่งจะเห็นรูปแบบการผลิตแบบผสมผสานเมื่อเกษตรกรเข้ามาพักในพื้นที่จริง ตัวอย่างเช่น นายสมภาร แสงปิ่น เกษตรกรบ่มเพาะจังหวัดเชียงราย ได้รับการจัดที่อยู่อาศัย 2 งาน แปลงเกษตรกรรม 3 ไร่ ในแปลงเกษตรกรรมทำนาปี และทำข้าวโพดหลังนา ในบริเวณที่พักอาศัยมีการปลูกผักสวนครัวชนิดต่างๆ เช่น พริก มะเขือ มะละกอ ตะไคร้ เสาวรส และเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ สุกร ไก่พันธุ์พื้นเมือง ปลาตุ๋กในบ่อพลาสติก มีรูปแบบผสมผสานอย่างชัดเจนพื้นที่ ตามภาพที่ 4.12

ภาพที่ 4.12 การใช้ประโยชน์ในที่ดินของ นายสมภาร แสงปิ่น

แต่ในบางจังหวัดก็มีเงื่อนไขห้ามในการการปลูกพืชยืนต้น เช่น จังหวัดนครพนม จังหวัดจันทบุรี เนื่องจากความกังวลว่า หากอนุญาตให้ปลูกไม้ยืนต้นแล้วเกษตรกรจะมีการละทิ้งที่ดินไปหลังจากปลูกไม้ยืนต้นไว้แสดงความเป็นเจ้าของ ในจังหวัดเชียงใหม่เกษตรกรได้ใช้ประโยชน์จากที่ดินค่อนข้างน้อย เนื่องจากสภาพดินเป็นลูกรัง เกษตรกรจึงนิยมปลูกไผ่ไว้ในแปลง บางรายก็ทำเกษตรแบบผสมผสานแต่การเจริญเติบโตของพืชช้ามาก ส่วนในจังหวัดระยองเกษตรกรบางรายมีการทำเกษตรผสมผสาน แต่ส่วนใหญ่ทำพืชเชิงเดี่ยวเช่น สับปะรด หรือยางพารา นอกจากนี้เกษตรกรบางรายทำเป็นแปลงกล้วยพารา ซึ่งสร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำแก่เกษตรกร

จังหวัดที่เกษตรกรได้รับการจัดที่ดินแปลงเดี่ยว ได้แก่ จังหวัดพะเยา สระบุรี ปทุมธานี สุพรรณบุรี นครราชสีมา นครพนม บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี เกษตรกรนิยมปลูกพืชเชิงเดี่ยวเป็นหลัก ตามตารางที่ 4.9

เกษตรกรในจังหวัดพะเยาทั้งหมดมีการทำนาได้อย่างเดียว เนื่องจากที่ดินเป็นพื้นที่ลุ่มเป็นพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซากเนื่องจากติดคลองระบายน้ำ หลังนาเกษตรกรบางรายหารายได้เสริมด้วยการปลูกดาวเรืองแต่มีปัญหาการขาดแคลนน้ำในหน้าแล้ง เช่นเดียวกับเกษตรกรในจังหวัดอุบลราชธานี ที่เกษตรกรใช้พื้นที่ในการทำนาเพียงอย่างเดียว มีเกษตรกรเพียง 3 รายเท่านั้นที่ปลูกข้าวโพด และบอนหอม ภายหลังฤดูการเก็บเกี่ยว สุพรรณบุรี ปลูกอ้อยเป็นหลัก แม้ว่าเกษตรกรจะพยายามปลูกพืชผสมผสาน หรือปลูกผักก็ไม่สามารถดำเนินการได้เนื่องจากสภาพดินที่เป็นน้ำขังได้ดิน ในที่สุดเกษตรกรต้องเลือกปลูกอ้อยเป็นทางออก ในกรณีของเกษตรกรจังหวัดสระบุรี ส่วนใหญ่ทำการเลี้ยงโคนม เลี้ยงผึ้ง และแพะ แต่การดำรงชีพประจำวันมีพึ่งพาตนเองได้ค่อนข้างมาก เช่น การเผาถ่าน ปลูกพืชผักสวนครัว และผลไม้ไว้บริโภคในครัวเรือน จังหวัดบุรีรัมย์ เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกพืชเชิงเดี่ยวคือ ทำนา และ มันสำปะหลัง อย่างไรก็ตามพบว่าเกษตรกรบางรายทำการเกษตรแบบผสมผสานเหมือนกันในจังหวัดนครราชสีมา และปทุมธานี

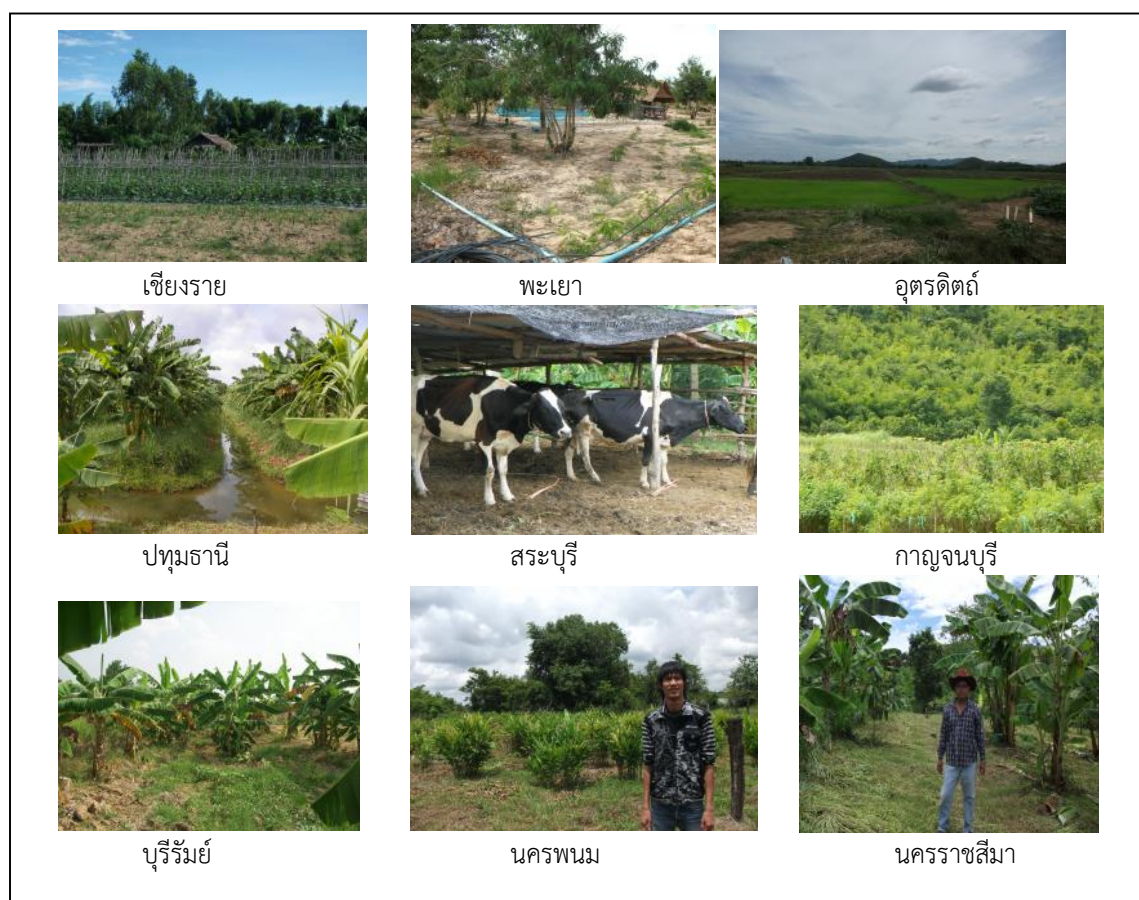
ในขณะที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีเกษตรกรได้รับการจัดที่ดินเป็นที่อยู่อาศัย จำนวน 3 งาน โดยมีแปลงเกษตรกรรมเป็นแปลงรวม เกษตรกรมีการทำการเกษตรในแปลงที่อยู่อาศัยมากกว่าไปทำในแปลงรวมโดยเกษตรกรมีการปลูกยางพารา โดยมีการปลูกกล้วยแซม และบางรายปลูกไม้ประดับที่หลากหลายชนิด ตามตารางที่ 4.9

ตารางที่ 4.9 กิจกรรมทางการเกษตร จำแนกตามรายจังหวัด

จังหวัด	กิจกรรมทางการเกษตร
ภาคเหนือ	
เชียงราย	เกษตรผสมผสาน; ทำนา ผักสวนครัว สมุนไพร เสาวรส สุกกร ไม้พื้นเมือง ปลาตุ๋น ไม้ประดับ
เชียงใหม่	เชิงเดี่ยว; ไม้ ไม้ประดับ ตะไคร้ สุกกร
พะเยา	เชิงเดี่ยว; ทำนาปี ดอกดาวเรือง
อุตรดิตถ์	เชิงเดี่ยว; ทำนาปี มะละกอ ไม้ เห็ดฟาง
ภาคอีสาน	
นครพนม	เกษตรผสมผสาน; สับปะรด ข้าว มะม่วง แคน ตะไคร้ ผักทอง ถั่วฝักยาว
นครราชสีมา	เกษตรผสมผสาน; กล้วย ผักหวานป่า แคน กาแฟ น้อยหน่า แก้วมังกร ดาวเรือง ไม้พื้นเมือง จิ้งหรีด เชิงเดี่ยว; มันสำปะหลัง ยางพารา
บุรีรัมย์	เชิงเดี่ยว; มันสำปะหลัง ทำนา ไม้ประดับ
ศรีสะเกษ	เชิงเดี่ยว; มันสำปะหลัง ไม้
อุบลราชธานี	เชิงเดี่ยว; ทำนา ข้าวโพดหลังนา บอนหอม

ภาคกลาง	
กาญจนบุรี	เกษตรผสมผสาน; กล้วย ข้าวโพด มะละกอ ตะไคร้ เห็ดนางฟ้า ปลาตุ๊ก กบ เป็ด ห่าน โคเนื้อ
จันทบุรี	เกษตรผสมผสาน; กล้วยไข่ มะละกอ ผักสวนครัว ลำไย
ปทุมธานี	เกษตรผสมผสาน; กล้วยน้ำว้า มะละกอ ฝรั่ง ตะไคร้ ผักสวนครัว เป็ด ไก่พื้นเมือง เชิงเตี้ยว; ทำนา
ระยอง	เกษตรผสมผสาน; กล้วย มะละกอ เห็ด แก้วมังกร ชะอม ผักสวนครัว ไข่ ผักทอง มันเทศ สับปะรด ไก่พื้นเมือง เป็ด เชิงเตี้ยว; มันสำปะหลัง สับปะรด ยางพารา
สุพรรณบุรี	เชิงเตี้ยว; อ้อย
สระบุรี	เชิงเตี้ยว; โคนม ฝรั่ง แพะ
ภาคใต้	
สุราษฎร์ธานี	เชิงเตี้ยว; ไม้ประดับ ยางพารา กล้วย

การทำประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกร เป็นประเด็นที่สำคัญเนื่องจากโครงการเน้นให้เกษตรกรได้น้อมนำแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ แต่พบว่าเกษตรกรน้อยรายที่น้อมนำไปปฏิบัติ

ภาพที่ 4.13 การใช้ประโยชน์ที่ดิน

4.4.3 การเข้าอยู่อาศัย

การเข้าอยู่อาศัยในพื้นที่จริงของเกษตรกรในภาพรวมทั้งประเทศ พบว่า มี 2 ลักษณะ คือ เกษตรกรที่สร้างที่อยู่อาศัย และไม่สร้างที่อยู่อาศัยในแปลง พบว่าจังหวัดที่เกษตรกรส่วนใหญ่สร้างที่อยู่อาศัยในพื้นที่จริง ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ กาญจนบุรี จันทบุรี ปทุมธานี ระยอง และ สุราษฎร์ธานี ส่วนจังหวัดที่เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่นิยมสร้างที่พักอาศัย ได้แก่ พะเยา อุตรดิตถ์ สุพรรณบุรี สระบุรี นครพนม นครราชสีมา บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี

แม้ว่าการสร้างที่พักอาศัยของเกษตรกรมีหลายจังหวัดแต่จากการสำรวจ พบว่าเกษตรกรที่สำรวจ จำนวน 172 ราย มีเพียง 18 ราย เท่านั้นที่อาศัยในพื้นที่จริง ตามตารางที่ 4.10

ตารางที่ 4.10 จำนวนและร้อยละของของเกษตรกร จำแนกตามการเข้าอยู่อาศัยเป็นรายจังหวัด

จังหวัด	การเข้าอยู่อาศัย (ราย)		
	เกษตรกรในโครงการ	อยู่ประจำ	ไม่อยู่ประจำ
ภาคเหนือ	31	7	24
เชียงราย	7	5	2
เชียงใหม่	14	2	12
พะเยา	8	-	8
อุตรดิตถ์	2	-	2
ภาคอีสาน	70	1	69
นครพนม	7	-	7
นครราชสีมา	36	1	35
บุรีรัมย์	14	-	14
ศรีสะเกษ	1	-	1
อุบลราชธานี	12	-	12
ภาคกลาง	70	18	52
กาญจนบุรี	1	1	-
จันทบุรี	1	1	-
ปทุมธานี	4	2	2
ระยอง	40	6	34
สุพรรณบุรี	2	-	2
สระบุรี	22	8	14
ภาคใต้	1	1	-
สุราษฎร์ธานี	1	1	-
รวม	172	27	145

จากการสอบถามเกษตรกรที่ไม่สร้างที่อยู่อาศัยในพื้นที่ส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า มีบ้านพักในหมู่บ้านที่ไม่ห่างจากแปลงทำกินมากนัก ซึ่งเป็นผลมาจากการจัดที่ดินของโครงการบ่มเพาะฯ ที่ให้เกษตรกรสามารถเลือกพื้นที่ไถ่กู้มิลำเนาได้

ภาพที่ 4.14 ที่อยู่อาศัยของเกษตรกร

4.4.4 การวางแผนการผลิต

การวางแผนการผลิตของเกษตรกรเพื่อการผลิตที่ต่อเนื่อง จากการติดตามพบว่า เกษตรกรมีการทำแผนการผลิตในแปลงของตนเอง (ภาคผนวกที่ ญ) เพื่อให้การผลิตสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ นอกจากนี้ พบว่าเกษตรกรบางรายมีการวางแผนการตลาดให้สอดคล้องกับการผลิต การผลิตและการตลาดได้เป็นอย่างดี ตัวอย่างเช่น นายพงศ์ภวัน หาญณรงค์ เกษตรกรบ่มเพาะฯ จังหวัดระยอง ดังนี้

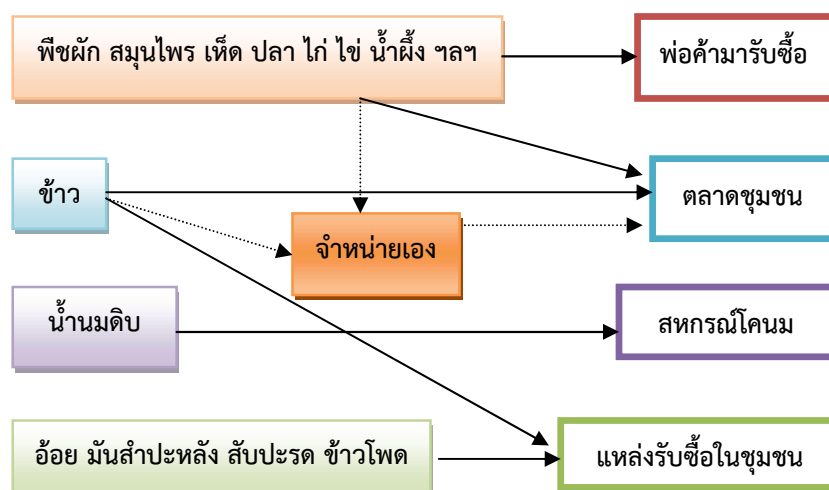

นายพงศ์ภวัน หาญณรงค์ อายุ 27 ปี
บ้านเลขที่ 121/51 หมู่ที่ 2 ตำบลชะหาร
อำเภอปลวกแดง จังหวัดระยอง
การศึกษา ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง(ปวส.)
วิทยาลัยการเกษตรและเทคโนโลยีชลบุรี

ได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินจาก สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดระยอง ทั้งหมด 4 ไร่ แบ่งเป็นแปลงเกษตรกรรมจำนวน 3 ไร่ และแปลงที่อยู่อาศัยจำนวน 1 ไร่ สำหรับแปลงเกษตรกรรม ได้วางแผนปลูกพืชหมุนเวียนในแปลงเพื่อให้มีผลผลิตจำหน่ายได้ทุกอาทิตย์ พืชที่ปลูกได้แก่ ถั่วลิสง กล้วย ตะไคร้ ถั่วลิสง มันสำปะหลัง (มัน 5 นาที) โดยจะมีการวางแผนปลูกพืชแบบหมุนเวียนเพื่อให้ดินได้มีโอกาสพักตัว โดยในแปลงทำการเกษตรแบบอินทรีย์ นายพงศ์ภวัน ทำน้ำหมักชีวภาพไว้ใช้เอง และเพื่อให้ผลผลิตสามารถจำหน่ายได้หลากหลายชนิด โดยเฉพาะมัน 5 นาที ที่เป็นที่ต้องการของตลาดจึงต้องปลูกทุกอาทิตย์เพื่อให้ทันกับความต้องการของตลาด นอกจากนี้ในแปลงที่อยู่อาศัย 1 ไร่ นอกจากสร้างที่อยู่อาศัยแล้ว พื้นที่บริเวณบ้านมีการปลูกผักสวนครัว และเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ เป็ด ไก่ ผลผลิตที่ได้นำไปจำหน่ายในตลาดด้วยตนเอง ซึ่งนอกจากจะไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลางแล้ว ยังสามารถรู้ความต้องการของตลาดได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังได้นำผลผลิตเกษตรกรรายอื่นๆ ที่มาฝากไปจำหน่ายอีกด้วย

4.4.5 การจัดการผลผลิตและการตลาด

จากการสอบถามเกษตรกรเกี่ยวกับการจัดการผลผลิตและการตลาด พบว่า เกษตรกรที่มีผลผลิตไม่ค่อยมีปัญหาด้านการตลาด เนื่องจากผลผลิตมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด เช่น เกษตรกรในจังหวัดเชียงราย ระยอง ปทุมธานีและกาญจนบุรี ที่ปลูกพืชผสมผสานส่วนใหญ่ผลผลิตเป็นพืชผัก เกษตรกรนำผลผลิตไปจำหน่ายเองในตลาดท้องถิ่น หรือตลาดนัดในชุมชน เกษตรกรในจังหวัดพะเยา และอุบลราชธานี ปลูกข้าวส่วนใหญ่เอาไว้บริโภคในครัวเรือนแล้วค่อยจำหน่ายกับพ่อค้าในชุมชน ส่วนการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรในจังหวัดสระบุรีเกษตรกรส่งน้ำนมดิบให้สหกรณ์โคนม ส่วนเกษตรกรที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น สับปะรด มันสำปะหลัง อ้อย จำหน่ายให้แหล่งรับซื้อในชุมชน (ภาพที่ 4.15)

ภาพที่ 4.15 ช่องทางการตลาด

4.5 การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงของเกษตรกรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

จากตารางที่ 4.11 ผลการติดตามเกษตรกรที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า เกษตรกรที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงฯ ส่วนใหญ่มีความรู้ด้านการเกษตรแบบผสมผสานโดยเกษตรกรมีอยู่เกือบทุกภาคของประเทศสามารถใช้ชีวิตในพื้นที่ที่ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จัดให้ด้วยการทำการเกษตรแบบผสมผสาน และเกษตรกรสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ ให้เกษตรกรรายอื่นๆ ได้อีกด้วย นอกจากนี้เกษตรกรในจังหวัดเชียงรายมีความรู้ในการขยายพันธุ์ผัก เช่น แตงกวา มะเขือ โดยในบางฤดูทำเมล็ดพันธุ์ให้บริษัทเมล็ดพันธุ์อีกด้วย แต่เกษตรกรในจังหวัดระยองเรียนรู้การขยายพันธุ์อย่างพาราโดยการติดตาวางพาราจำหน่าย ซึ่งทำในปริมาณมากโดยเกษตรกรสามารถมีรายได้อย่างรวดเร็วและมากพอที่จะปลดหนี้ตนเองได้

เกษตรกรที่เป็นต้นแบบในการจัดการผลผลิตและการตลาดได้แก่ นางกชพร โคตรดี เกษตรกรในจังหวัดกาญจนบุรี และ นายพงศ์กวิน หาญณรงค์ เกษตรกรในจังหวัดระยอง ทั้งคู่เมื่อมี

ผลผลิตในแปลงจะนำผลผลิตที่ได้ไปจำหน่ายด้วยตนเองในตลาดชุมชน โดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง นอกจากนี้ยังรับฝากผลผลิตจากเพื่อนบ้านไปจำหน่ายให้ด้วย

เกษตรกรผู้นำในการจัดการฟาร์มโคนมทั้งหมดอยู่ในจังหวัดสระบุรี โดยเกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้ด้านสัตวบาล ซึ่งนอกจากเป็นที่พึ่งของเกษตรกรข้างเคียง ในเรื่องการดูแลโคนม เช่น การฉีดวัคซีน การผสมเทียม แล้วทั้งหมดยังมีการเลี้ยงโคนมเพื่อจำหน่ายน้ำนมเป็นรายได้หลักของครัวเรือนอีกด้วย นอกจากนี้ยังพบว่าเกษตรกรที่มีความรู้เรื่องการเลี้ยงผึ้งเป็นอย่างดีคือนายกุลทน ใจเจริญ ซึ่งเป็นเกษตรกรในจังหวัดสระบุรี

จังหวัดจันทบุรี นางสาวลักษณ์ ทองเงิน นอกจากทำการเกษตรแบบผสมผสานแล้วยังใช้เวลาว่างทำสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ให้เกษตรกรในชุมชน เช่น การทำดอกมะลิจากใบเตยหอม การนำไม้ปามาประดิษฐ์เป็นเครื่องประดับต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้พบว่าเกษตรกรที่ทำการเพาะเห็ด เป็นอาชีพเสริมได้แก่ นายณรงค์เดช แซ่เหอ เกษตรกรในจังหวัดระยอง

ตารางที่ 4.11 ผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงจำแนกตามองค์ความรู้

องค์ความรู้	ผู้นำการเปลี่ยนแปลงฯ	จังหวัด
1. เกษตรผสมผสาน	1. นาง นิสา อุ่นใจ	เชียงราย
	2. นายสมพาร แสงปิน	เชียงราย
	3. นายสุวิชา เกาะแก้ว	เชียงราย
	4. น.ส.ดาวรุ่ง ศรีนรสิทธิ์	นครราชสีมา
	5. น.ส.สุวรรณี แ่งสอน	ปทุมธานี
	6. นายพงศ์กวัน หาญณรงค์	ระยอง
	7. นายวิชากร ก่อเกิด	ระยอง
	8. น.ส.พรรัตน์ แซ่โก้ว	ระยอง
2. ผสมพันธุ์พืช การขยายพันธุ์พืช	1. นาง นิสา อุ่นใจ	เชียงราย
	2. นายสมพาร แสงปิน	เชียงราย
	3. นายพนพล แรงเขตกิจ	ระยอง
3. การจัดการผลผลิตการตลาด	1. นางกชพร ไครตธิ	กาญจนบุรี
	2. นายพงศ์กวัน หาญณรงค์	ระยอง
4. การจัดการฟาร์มโคนม	1. นายโกวิท ดวงจิตร	สระบุรี
	2. ว่าที่ ร.ต.บัญชา อุ่นประเสริฐ	สระบุรี
	3. นายสุทิศ บัวกอ	สระบุรี
5. การเลี้ยงผึ้ง	1. นายกุลทน ใจเจริญ	สระบุรี
6. งานฝีมือ สิ่งประดิษฐ์	1. น.ส.สาวลักษณ์ ทองเงิน	จันทบุรี
7. การเพาะเห็ด	1. นายณรงค์เดช แซ่เหอ	ระยอง

นายโกวิทย์ ดวงจิตร อายุ 31 ปี
บ้านเลขที่ 333/18 หมู่ที่ 10 ตำบลซับสนุ่น
อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี
วุฒิการศึกษา ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง
(ปวส.) สถานศึกษา วิทยาลัยเกษตรและ
เทคโนโลยีบุรีรัมย์

เป็นแบบอย่างของผู้นำการเปลี่ยนแปลงในด้านปศุสัตว์ นายโกวิทย์ เป็นผู้มีความรู้ทางด้านสัตวบาล ได้รับการจัดสรรที่ดินทำกิน จาก สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดสระบุรี จำนวน 5 ไร่ ทำการเลี้ยงโคเนื้อ จำนวน 49 ตัว ในพื้นที่ที่มีสภาพเป็นโคดหิน ไม่มีไฟฟ้าใช้ การทำฟาร์มปศุสัตว์ขนาดกลางได้เริ่มต้นด้วยความไม่พร้อม การต่อสู้ในทุกรูปแบบเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ เช่น การขอใช้ไฟฟ้าจากการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค การจัดทำโรงเรือน และอุปกรณ์ที่จำเป็นในกระบวนการรีดนมโค ในการผลิตได้มีการเตรียมการลดต้นทุนการผลิตของตนเองโดยการเตรียมอาหารแห้งให้โคไว้ล่วงหน้า เช่น การมีโรงเก็บฟางไว้ให้โคนมยამหน้าแล้ง การผสมอาหารข้นให้โคนมด้วยตนเอง สามารถลดค่าใช้จ่ายจากการซื้ออาหารสำเร็จรูปจากโรงงาน นอกจากนี้ยังได้ช่วยเหลือ แนะนำสมาชิกที่เลี้ยงโคนมด้วยกัน หรือเกษตรกรในพื้นที่เกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม การหารายได้เสริมจากการรับผสมเทียมโคนมในพื้นที่

4.5.2 การรวมกลุ่มเครือข่ายการเรียนรู้ การผลิต การตลาด

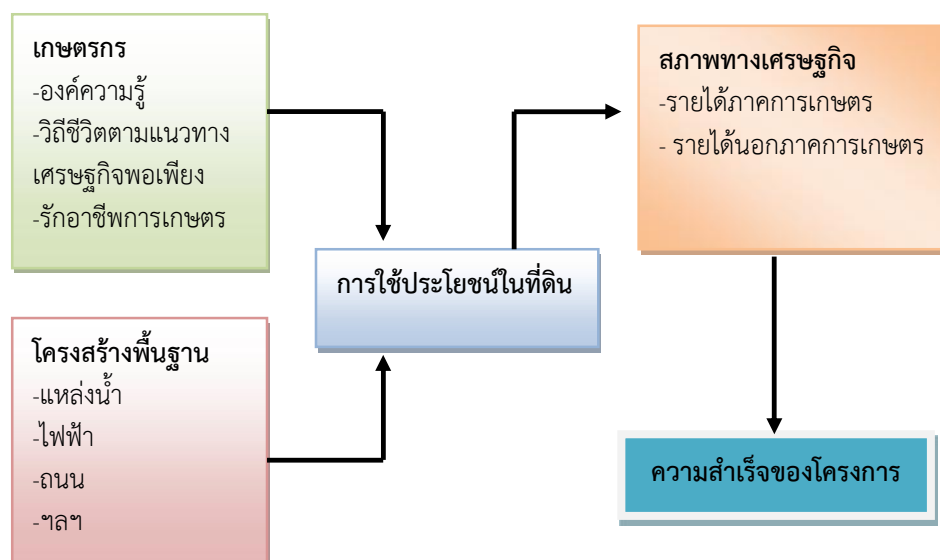
จากการติดตาม พบว่า เกษตรกรมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมลดต้นทุนการผลิต เช่นการผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ ของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ การรวมกลุ่มเพื่อการผลิต ได้แก่เกษตรกรในจังหวัดระยอง จังหวัดสระบุรี จังหวัดเชียงราย โดยเกษตรกรรวมกลุ่มกันส่วนใหญ่เพื่อกู้ยืมเงิน ในด้านเครือข่ายในจังหวัดนครราชสีมา เกษตรกรได้เครือข่ายจากปราชญ์เกษตรในพื้นที่

4.6 โอกาสความสำเร็จของโครงการ และสภาพปัญหา

จากการสอบถามเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อโครงการในด้านต่างๆ ดังนี้

4.6.1 โอกาสความสำเร็จของโครงการ

จากการสนทนากลุ่มต่อความคิดเห็นของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการต่อโอกาสความสำเร็จหรือความเป็นไปได้ของโครงการภายหลังได้เข้ามาทำประโยชน์ในที่ดินแล้วเป็นระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งพอที่จะสรุปได้ดังนี้ คือ **1) เกษตรกร** เป็นผู้ที่มีความรู้ด้านการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ในการทำการเกษตรแบบพึ่งพาตนเอง ดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง มีทัศนคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในสภาวะต่างๆ ทั้งสภาพแวดล้อมและทางสังคม **2) โครงสร้างพื้นฐาน** เป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมให้ทำการเกษตรประสบความสำเร็จ เกษตรกรให้ความสำคัญกับแหล่งน้ำเป็นลำดับแรก ส่วนไฟฟ้า และถนน เป็นลำดับรองลงมา นอกจากนี้การมีแนวเขตที่ชัดเจนช่วยสร้างความมั่นใจให้เกษตรกรในการทำกิน **3) การใช้ประโยชน์ในที่ดิน** เป็นผลพวงมาจากสองปัจจัยแรก โดยเกษตรกรให้ความเห็นว่าต้องรู้จักวางแผนการผลิตให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ โดยเน้นการทำการเกษตรเพื่อการดำรงชีพ โดยการ “ปลูกทุกอย่างที่กินและกินทุกอย่างที่ปลูก” มีกิจกรรมที่ลดต้นทุนการผลิต เช่นการทำปุ๋ยใช้เอง การรู้จักเก็บเมล็ดพันธุ์และท่อนพันธุ์ไว้ใช้เอง การรู้จักการผสมอาหารสัตว์เอง ฯลฯ นอกจากนี้ยังสามารถทำงานเป็นกลุ่มได้ เนื่องจากสามารถลดค่าใช้จ่ายลงได้ เช่นการรวมกลุ่มเพื่อจำหน่ายผลผลิต เป็นต้น และ **4) สภาพทางเศรษฐกิจ** เกษตรกรให้ความเห็นว่าต้องสามารถสร้างรายได้ได้จริง โดยเกษตรกรต้องมีรายได้จากภาคการเกษตรเป็นหลัก โดยต้องมีการวางแผนให้ได้เงินเร็ว เช่น ปลูกพืชผักที่มีอายุสั้น ได้แก่ ผักบุ้ง ผักชี การเพาะเห็ด ฯลฯ เลี้ยงสัตว์ที่ได้ผลผลิตเร็ว เช่น ไก่พันธุ์พื้นเมือง ไก่ไข่ ทั้งนี้เป็นผลมาจากการที่เกษตรกรมีการวางแผนการใช้ประโยชน์ในที่ดินให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด รู้ว่าช่วงไหนพืชชนิดใดราคาสูงและวางแผนการปลูกให้ตรงกับความต้องการของตลาด การปลูกเองและทำการตลาดเองก็เป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้อยู่รอดในพื้นที่ได้ และหารายได้เสริมในระหว่างรอผลผลิต ดังแสดงตามภาพที่ 4.8

ภาพที่ 4.16 ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อความสำเร็จของโครงการ

4.6.2 สภาพปัญหา

จากการรวบรวมสภาพปัญหาที่ได้จากการสะท้อนของเกษตรกรในพื้นที่โครงการโดยรวมคือ

1) **เกษตรกรไม่เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่จริง** ซึ่งนอกจากทำให้ผิดเจตนารมณ์ของโครงการแล้ว ก็ไม่เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดิน ส่งผลให้ไม่เกิดการพัฒนาใดๆ ซึ่งปัญหาดังกล่าวพบในทุกภาคของโครงการ 2) **ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่** พื้นที่โครงการมีสภาพดินที่ไม่เหมาะสมทางการเกษตร เช่น พื้นที่เป็นหิน หรือทรายจัด โดยพบว่า ในภาคเหนือพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ มีสภาพเป็นลูกคลื่นไหล่เขาดินเป็นหินกรวดพื้นที่มีความลาดชัน จังหวัดอุดรธานีพื้นที่เป็นทรายจัดหน้าแล้งดินแน่นทึบหน้าฝนดินเหลวเป็นหล่ม ในขณะที่พื้นที่จังหวัดเชียงรายพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซากทุกปีในเดือนตุลาคม – พฤศจิกายน สำหรับภาคกลางพื้นที่เป็นหินในจังหวัดสระบุรี ในขณะที่จังหวัดสุพรรณบุรีสภาพที่ดินเป็นดินทรายและมีน้ำซับใต้ผิวดินทำให้ยากต่อการปลูกพืชแบบปรมาณู แตกต่างจากจังหวัดกาญจนบุรีที่สภาพที่ดินเป็นหินกรวด ภาคตะวันออกเฉยงเหนือโครงสร้างขั้นพื้นฐานพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่นา ดินเป็นดินทราย พบในจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดกาฬสินธุ์ ส่วนจังหวัดบุรีรัมย์และจังหวัดนครพนม สภาพเป็นดินถมมีหินปน ในขณะที่จังหวัดนครราชสีมา พื้นที่เป็นลอนคลื่นไหล่เขาสภาพดินเป็นหินดาน ในภาคใต้สภาพที่ดินเป็นดินทรายป่าพรุ ซึ่งสภาพพื้นที่ทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นปัญหาในการทำการเกษตรทั้งสิ้น 3) **การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน** เกษตรกรได้ให้ความเห็นว่า แหล่งน้ำเป็นปัญหาสำคัญที่สุด รองลงมาคือ ไฟฟ้า ถนนเข้าแปลง และการแบ่งแนวเขตที่ไม่ชัดเจนทำให้เกิดความลังเลและความไม่มั่นใจในการประกอบอาชีพเนื่องจากกลัวโดนยึดที่ดินคืนและ 4) **สภาพเศรษฐกิจและสังคม** ปัญหาในการผลิตที่สำคัญที่สุดคือเรื่องเงินลงทุน ทำให้เกษตรกรหลายรายไม่ได้เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่จริงเนื่องจากต้องออกไปหารายได้นอกพื้นที่ นอกจากนี้เห็นว่าปัญหาชุมชนข้างเคียงไม่เข้าใจและไม่ยอมรับเกษตรกรที่เข้ามาในโครงการ ทำให้มีปัญหาการลักขโมยทั้งผลผลิตและปัจจัยการผลิตอื่นๆ ตามมา โดยปัญหาการไม่มีที่พักอาศัย และไม่มีบ้านเลขที่ที่เข้าไปอยู่อาศัยในพื้นที่ก็ทำให้ไม่ได้รับการบริการขั้นพื้นฐานเท่าที่ควร และมักได้รับการมองข้ามจากผู้นำท้องถิ่น

4.7 สรุปผลการประเมินผล

จากตารางที่ 4.12 จากการติดตามและประเมินผลโครงการตามประเด็นหลักๆ ใน 3 ประเด็นหลัก คือ การจัดที่ดินและพัฒนาเกษตรกร การใช้ประโยชน์ที่ดิน และการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การจัดที่ดินและการพัฒนาเกษตรกร โดยภาพรวมพบว่า ผ่านเกณฑ์การประเมิน เมื่อแยกพิจารณาตามขั้นตอน 2 ขั้นตอน คือ **1) ขั้นการเตรียมการ** ประกอบด้วยตัวชี้วัด 5 ประเด็นย่อยคือการจัดหาพื้นที่รองรับเกษตรกร การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคี ที่เกี่ยวข้อง ความเข้าใจของเกษตรกรต่อโครงการ และการเตรียมความพร้อมของเจ้าหน้าที่ส่วนภูมิภาค ซึ่งผลการประเมินผ่าน 3 ประเด็น คือ การจัดหาพื้นที่รองรับเกษตรกร การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง และความเข้าใจของเกษตรกรต่อโครงการ ในขณะที่บางประเด็นยังไม่ผ่านการประเมินผลคือ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการเตรียมความพร้อมของเจ้าหน้าที่ส่วนภูมิภาค **2) ขั้นการจัดที่ดินและพัฒนาเกษตรกร** ประกอบด้วย 4 ประเด็นย่อยคือ การจัดที่ดินให้เกษตรกร การสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ การได้รับสนับสนุนเงินทุน และการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาคี เมื่อพิจารณาในประเด็นย่อยพบว่า ทุกประเด็นผ่านการประเมิน ยกเว้นหัวข้อย่อยเรื่องเกษตรกรได้รับเบี้ยเลี้ยงและค่าปัจจัยการผลิตตรงตามเวลาที่กำหนดเท่านั้นที่ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน

การใช้ประโยชน์ในที่ดิน พบว่า จำนวนเกษตรกรที่ทำการเกษตรสอดคล้องตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง มีประมาณร้อยละ 24 ในขณะที่กำหนดเกณฑ์การประเมินไว้ที่ ร้อยละ 10 ซึ่งผ่านเกณฑ์การประเมินดังกล่าว

ผู้นำการเปลี่ยนแปลงของเกษตรกรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า จำนวนเกษตรกรที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงประมาณร้อยละ 10 ซึ่งเท่ากับเกณฑ์การประเมินผลที่ตั้งไว้ที่ร้อยละ 10 จึงผ่านเกณฑ์การประเมินผล

ตารางที่ 4.12 ผลการประเมินผล

ประเด็นการประเมินผล	เกณฑ์การประเมิน	ผลการประเมิน	การแปรความ
1. การจัดที่ดินและพัฒนาเกษตรกร			
ขั้นการเตรียมการ			
1.1 จัดหาที่ดินรองรับเกษตรกร	ร้อยละ 100	ร้อยละ 100	ผ่าน
1.2 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่รองรับเกษตรกร	ร้อยละ 100	< ร้อยละ 100	ไม่ผ่าน
1.3 มีการประสานความร่วมมือในการพัฒนาพื้นที่กับหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง	มี/ไม่มี	มี	ผ่าน
1.4 ความเข้าใจของเกษตรกรต่อโครงการ	ร้อยละ 100	ร้อยละ 100	ผ่าน
1.5 การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ในส่วนภูมิภาค	มี/ไม่มี	ไม่มี	ไม่ผ่าน
1.5.1 มีคู่มือปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่	มี/ไม่มี	ไม่มี	
1.5.2 มีวิธีปฏิบัติงานตรงกันทุกจังหวัด	ตรง/ไม่ตรง	ไม่ตรง	
ขั้นการจัดที่ดินและพัฒนาเกษตรกร			
1.6 การจัดที่ดินให้เกษตรกร (สิทธิการใช้ประโยชน์ชั่วคราว)	ร้อยละ 100	ร้อยละ 100	ผ่าน
1.7 สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้	มี/ไม่มี	มี	ผ่าน
1.8 ได้รับสนับสนุนเงินทุน	ได้/ไม่ได้	ได้	ผ่าน
1.8.1 เกษตรกรได้รับเบี้ยเลี้ยง และค่าปัจจัยการผลิตตรงตามเวลาที่กำหนด	ตรง/ไม่ตรง	ไม่ตรง	ไม่ผ่าน
1.8.2 เกษตรกรมีแหล่งทุนเพื่อการลงทุนเบื้องต้น	มี/ไม่มี	มี	ผ่าน
1.9 การมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาคี	มี/ไม่มี	มี	ผ่าน
2. การใช้ประโยชน์ในที่ดิน			
2.1 จำนวนเกษตรกรที่ทำการเกษตรสอดคล้องตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	ร้อยละ 10	ร้อยละ 24	ผ่าน
3. ผู้นำการเปลี่ยนแปลง			
3.1 เกษตรกรเป็นผู้นำการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	ร้อยละ 10	ร้อยละ 10	ผ่าน
3.2 เกษตรกรมีการรวมกลุ่ม/เครือข่ายการเรียนรู้ การผลิตการตลาด	มี/ไม่มี	มี	ผ่าน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในบทที่ผ่านมาได้กล่าวถึงผลการประเมินโครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดิน ในบทนี้จะกล่าวถึงการสรุป รวมถึงการอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 สรุป และอภิปรายผล

การติดตามและประเมินผลครั้งนี้ เก็บข้อมูลจากเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดิน จำนวน 16 จังหวัด ในทุกภาคของประเทศ มีเกษตรกรตัวอย่างจำนวน 172 ราย

โครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดิน เกิดขึ้นเพราะความกังวลเกี่ยวกับโครงสร้างอายุของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินที่มีแนวโน้มสูงขึ้นทุกปี จึงมีแนวคิดที่จะหาเกษตรกรรุ่นใหม่ ๆ ที่มีความรู้ด้านการเกษตรเข้ามาทดแทนแรงงานภาคการเกษตรที่มีแนวโน้มลดลงทุกปี เข้ามาทำประโยชน์ในพื้นที่ขนาดเล็ก (ไม่เกิน 5 ไร่) ที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จัดสรรให้นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ ให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยเน้นการผลิตที่หลากหลาย เกิดการเรียนรู้ร่วมกันภายในชุมชน รวมถึงการรวมกลุ่มเพื่อการผลิตและการจำหน่าย เพื่อให้เป็นเกษตรกรในอนาคตที่มีคุณภาพต่อไป โดยร่วมมือกับ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในการให้ความรู้แก่เกษตรกร

งบประมาณที่ใช้ในโครงการทั้งหมดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 – 2552 ประมาณ 13 ล้านบาท ซึ่งเป็นงบประมาณ ที่ไม่ได้มาจากแผนงานงบประมาณประจำปี หากแต่เป็นงบประมาณที่ผู้บริหารเจียดจ่าย ให้ในแต่ละครั้ง โดยงบประมาณที่ได้รับเกือบทั้งหมดใช้จ่ายในการฝึกอบรมเกษตรกร ค่าเบี้ยเลี้ยง และค่าปัจจัยการผลิต

เจ้าหน้าที่รับผิดชอบโครงการมีทั้งเจ้าหน้าที่จาก สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค การสร้างความเข้าใจในโครงการในระดับเจ้าหน้าที่แทบไม่เห็นกระบวนการโดยตรงแต่อาศัยการเรียนรู้ร่วมกันกับเกษตรกร โดยเป็นผู้นำเกษตรกรไปเข้าร่วมประชุมหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง ก็มีการประชุมชี้แจงทำความเข้าใจร่วมคิดและร่วมแก้ปัญหาไปด้วยกันในโอกาสดังกล่าวทำให้ความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ไม่เท่าเทียมกันเนื่องจากเจ้าหน้าที่บางรายไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง การรับรู้จึงไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจริง ในทางปฏิบัติส่วนภูมิภาค มีผลอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของโครงการ เนื่องจากเป็นเจ้าของพื้นที่การเข้าใจโครงการและการเอาใจใส่ดูแลและสร้างความเข้าใจให้เกษตรกรก็แตกต่างกันตามอัตลักษณ์ของแต่ละบุคคล เช่นเดียวกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่โครงการเจ้าหน้าที่ส่วนภูมิภาคมีผลต่อการพัฒนาพื้นที่ดำเนินการเป็นอย่างยิ่ง ในพื้นที่จังหวัด ที่เจ้าหน้าที่เอาใจใส่ในการติดต่อขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ภายในจังหวัดมักประสบความสำเร็จมากกว่าการขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากส่วนกลาง โดยดูได้จากจังหวัดระยอง เป็นต้น

เกษตรกรถือเป็นปัจจัยนำเข้าที่สำคัญของโครงการดังนั้นในเบื้องต้นจึงได้มีการกำหนดให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการต้องเป็นผู้มีความรู้ทางการเกษตรไม่ต่ำกว่าระดับ ประกาศนียบัตรวิชาชีพ โดยระยะแรกได้รับผู้ที่จบการศึกษาจากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเท่านั้น แต่ต่อมาได้ขยายไปทุกมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ ผลการดำเนินงานตั้งแต่ปี 2550 - 2552 ได้เปิดรับสมัครเกษตรกรเข้าร่วมโครงการทั้งหมดจำนวน 6 รุ่น จำนวนเกษตรกรที่สมัครเข้าร่วมโครงการจำนวนทั้งสิ้น 1,567 ราย เข้ารับการฝึกอบรมจำนวน 775 ราย เข้าพื้นที่รองรับจริงจำนวน 426 ราย โดยผลการติดตามเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการภายหลังได้ทดลองเข้าทำกินในพื้นที่จริงมีแนวโน้มลดลงในทุกปี

เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 78) อายุโดยเฉลี่ยของเกษตรกรประมาณ 37 ปี เกษตรกรส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 40-49 ปี ประมาณเกือบครึ่งหนึ่งของเกษตรกรจบการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง จำนวนสมาชิกครัวเรือนโดยเฉลี่ยของเกษตรกรประมาณ 3 ราย และมีสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นแรงงานทางการเกษตรโดยเฉลี่ยประมาณ 1 ราย

รายได้ทางการเกษตรของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการโดยเฉลี่ย ประมาณ 60,259 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้นอกการเกษตรของเกษตรกรโดยรวมประมาณ 92,607 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายจ่ายในครัวเรือนเกษตรกรโดยเฉลี่ยประมาณ 79,400 บาทต่อครัวเรือนต่อปี เงินออมโดยเฉลี่ยประมาณ 49,222 บาทต่อครัวเรือน ในขณะที่ภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรโดยรวมประมาณ 163,131 บาทต่อครัวเรือน

ผลการจัดหาที่ดินรองรับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการในปี พ.ศ. 2552 สามารถจัดหาพื้นที่รองรับเกษตรกร 585 ราย รวมเนื้อที่ประมาณ 3,735 ไร่ ในพื้นที่ 18 จังหวัด ขนาดพื้นที่รองรับเกษตรกรมีเพียงพอสำหรับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการโดยสามารถจัดให้เกษตรกรเข้าทำประโยชน์แล้วจำนวน 310 ราย เนื้อที่ที่จัดสรรให้เกษตรกรทั้งสิ้น 1,147 ราย

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานโดยภาพรวมทั้งโครงการอยู่ในระดับต่ำ เนื่องจากหลายพื้นที่ยังไม่ได้มีการปรับหน้าดินให้เกษตรกร บางจังหวัดยังขาดถนนเข้าแปลง ขาดไฟฟ้า และขาดแหล่งน้ำในการทำการเกษตร ในบางจังหวัดพบว่าสภาพพื้นที่ยังไม่ได้ได้รับการพัฒนาให้เหมาะกับการประกอบอาชีพทางการเกษตร

การบูรณาการของหน่วยงานภาคี โดยได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากวิทยาลัยการเกษตรและเทคโนโลยีที่นอกจากถ่ายทอดองค์ความรู้ให้เกษตรกรแล้ว ในบางจังหวัดเกษตรกรสามารถกลับไปขอคำปรึกษาจากวิทยาลัยการเกษตร ได้หรือบางจังหวัดอาจารย์จากวิทยาลัยออกไปให้ความรู้ เยี่ยมให้กำลังใจแก่เกษตรกร เช่น ในจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีหลายหน่วยงานที่อยู่ในระดับจังหวัดร่วมกันพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่โครงการ เช่น กรมชลประทาน กรมพัฒนาที่ดิน การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค องค์การบริหารส่วนจังหวัด และองค์การบริหารส่วนตำบล

การอบรมเตรียมความพร้อมการปรับวิถีชีวิตเกษตรกรเข้าเรียนรู้ในพื้นที่จริง โดยเกษตรกรเกือบทั้งหมดเข้าใจเงื่อนไขของโครงการเป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเงื่อนไขในการทดลองทำประโยชน์ในที่ดินเป็นระยะเวลา 2 ปี แล้วจึงจะประเมินผลให้เกษตรกรที่ผ่านเกณฑ์การประเมินผลได้รับหนังสืออนุญาตเข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน (เอกสารสิทธิ ส.ป.ก. 4-01) ซึ่งเป็นที่คาดหวังของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ

ในขณะที่การเตรียมความพร้อมของเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการ ไม่มีคู่มือการปฏิบัติงานที่ชัดเจน แต่ใช้รูปแบบการเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับเกษตรกร ในช่วงเวลาที่มีการประชุมหรือการฝึกอบรม นอกจากนี้ มีการตอบข้อสงสัยในขั้นตอนการดำเนินงานโดยการโทรศัพท์

การจัดที่ดินให้เกษตรกรเข้าทำประโยชน์ชั่วคราว สามารถจัดให้เกษตรกรได้ทุกราย โดยการจัดที่ดินมี 2 ลักษณะ คือ แปลงที่ดินทำกินและแปลงที่อยู่อาศัยแยกกัน กับอีกลักษณะหนึ่งคือ รวมแปลงที่ดินทำกินและแปลงที่อยู่อาศัยไว้ด้วยกัน สำหรับขนาดการถือครองที่ดินขึ้นอยู่กับการจัดของแต่ละจังหวัด ระหว่าง 0.75 – 5.00 ไร่ สำหรับการจัดที่ดินให้เกษตรกรเข้าทำกินในแปลงแบบชั่วคราว เมื่อทำกินครบกำหนด 2 ปี เกษตรกรที่ผ่านการประเมินจากคณะกรรมการโครงการก็จะได้รับที่ดินทำกินแบบถาวร (หนังสืออนุญาตเข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน) หรือการทำสัญญาเช่าหรือเช่าซื้อในกรณีที่เป็ที่ดินเอกชน การจัดที่ดินให้เกษตรกรมีประเด็นที่สำคัญคือ พื้นที่ในโครงการมีทั้งที่ดินรัฐและที่ดินเอกชน ซึ่งในกรณีที่ดินเอกชนเกษตรกรต้องทำสัญญาเช่าหรือเช่าซื้อซึ่งหมายถึงต้นทุนที่เพิ่มขึ้นด้วย อีกประเด็นคือแม้ว่าทุกโครงการจะจัดที่ดินให้เกษตรกรขนาดไม่เกิน 5 ไร่ แต่ขนาดแปลงที่ดินมีความแตกต่างกันในแต่ละจังหวัดค่อนข้างมาก

เกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรที่ดินจาก สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้รับการพัฒนาด้านเกษตรกรเพิ่มเติมในทุกจังหวัดอย่างน้อยจังหวัดละ 1 ครั้ง ซึ่งมีหลายลักษณะการเรียนรู้แต่ที่เป็นที่นิยมคือนำเกษตรกรไปศึกษาดูงานนอกสถานที่ การฝึกอบรมเกษตรกรในด้านต่างๆ โดยบางจังหวัดเกษตรกรสามารถเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีได้เพิ่มเติม เช่นในจังหวัดเชียงราย นครราชสีมา บุรีรัมย์ เป็นต้น

สำหรับการสนับสนุนเงินทุนที่อยู่ในเงื่อนไขของโครงการ คือค่าเบี้ยเลี้ยง วันละ 150 บาท เป็นระยะ เวลา 3 เดือน ในระหว่างทดลองในพื้นที่จริง และค่าปัจจัยการผลิต รายละ 5,000 บาท โดยเกษตรกรทั้งหมดได้รับเงินตรงตามเงื่อนไขทุกราย อย่างไรก็ตามพบว่าบางจังหวัดมีการเบิกจ่ายให้เกษตรกรล่าช้า การนำเงินค่าปัจจัยการผลิตเกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับตามประสงค์ของเกษตรกร ยกเว้นในจังหวัดระยองที่เกษตรกรนำเงินปัจจัยการผลิตที่ได้รับรายละ 5,000 บาท มารวมกลุ่มกันวางระบบน้ำในแปลงการผลิต นอกจากนี้ในบางจังหวัดได้สนับสนุนเงินกู้ยืมที่เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตั้งแต่ 20,000 – 100,000 บาทต่อราย

จำนวนเกษตรกรที่มีรูปแบบการผลิตที่สอดคล้องตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมีจำนวนทั้งหมด 41 ราย ประมาณร้อยละ 24 ของตัวอย่างทั้งหมด โดยเกษตรกรในภาคกลางส่วนใหญ่ที่มีรูปแบบการผลิตดังกล่าว จำนวน 18 ราย รองลงมา คือ เกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 16 ราย โดยจำนวนเกษตรกรที่เช่าอยู่อาศัยในพื้นที่โครงการจริง จำนวน 27 ราย หรือประมาณร้อยละ 16 ของจำนวนตัวอย่างทั้งหมด โดยเกษตรกรในภาคกลาง เช่าอยู่อาศัยในพื้นที่โครงการจริงมากที่สุด จำนวน 18 ราย เกษตรกรที่มีรูปแบบการผลิตที่สอดคล้องตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงส่วนใหญ่มีการวางแผนการผลิตที่ต่อเนื่อง นอกจากนี้เกษตรกรเหล่านี้ยังสามารถจัดการผลผลิตและการตลาดได้ด้วยตนเอง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นตลาดท้องถิ่น หรือตลาดชุมชน

จำนวนเกษตรกรที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงของเกษตรกรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในภาพรวมทั้งประเทศ จำนวน 18 ราย หรือประมาณร้อยละ 10 ของตัวอย่างทั้งหมด โดยพบว่า ผู้นำการเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรในพื้นที่ภาคกลาง โดยทั่วไปเกษตรกรมีการรวมกลุ่มโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อกู้ยืมเงินเป็นหลัก

ในความคิดเห็นของเกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่าโครงการนี้มีความเป็นไปได้ ซึ่งมาจากหลายปัจจัยได้แก่ ตัวเกษตรกรที่ต้องมีความรักในอาชีพการเกษตร ขยันและอดทน วิธีการใช้ชีวิตที่พอเพียงสามารถสร้างรายได้ให้ครอบครัว การใช้ประโยชน์ในที่ดินให้มีประสิทธิภาพสูงสุด โดยการเลือกรูปแบบการผลิตให้เหมาะสมและควรมีการพัฒนาโครงสร้างขั้นพื้นฐาน

เกษตรกรได้ระบุปัญหาและอุปสรรคของโครงการใน 4 ด้าน คือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน สภาพพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมต่อการทำการเกษตร ด้านความรู้และการผลิต รวมทั้งด้านสังคมเศรษฐกิจ

แนวทางแก้ไขปัญหาคือ เร่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ควรเร่งมอบหนังสืออนุญาตเข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน ให้เกษตรกรโดยเร็วเพื่อเสริมสร้างความมั่นใจของเกษตรกร

ผลการประเมินผลโครงการโดยรวมผ่านเกณฑ์การประเมินผลที่วางไว้ในทุกประเด็น ยกเว้นการพัฒนาโครงสร้างขั้นพื้นฐาน การเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ในส่วนภูมิภาค และเกษตรกรได้รับเบี้ยเลี้ยงและค่าปัจจัยการผลิตตรงตามเวลาที่กำหนด

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากผลการติดตามมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1) การจัดหาพื้นที่รองรับเกษตรกรแม้ว่าจะมีเพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร แต่ก็มีข้อจำกัดบางประการที่ไม่สามารถดึงดูดใจให้เกษตรกรตัดสินใจใช้ชีวิตในพื้นที่โครงการปัญหาอุปสรรคที่สำคัญ คือ โครงสร้างพื้นฐานที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร ส่งผลให้เกิดการเพิ่มต้นทุนให้เกษตรกรในขบวนการผลิต ดังนั้นในการมองหาพื้นที่เป้าหมายในการรองรับเกษตรกรควรมองประเด็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานประกอบด้วย ทั้งนี้หากเกษตรกรลงมือผลิตได้ตามแผนการผลิตได้อย่างรวดเร็วจะทำให้เกษตรกรมีความมั่นใจ มีรูปแบบการผลิตที่สอดคล้องตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงทำให้เกิดการผลิตที่ยั่งยืน ในหลายพื้นที่ที่ไม่ได้รับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเท่าที่ควร จำนวนเกษตรกรตัดสินใจในการผลิตในเชิงเดี่ยวในสัดส่วนที่สูง

2) หน่วยงานภาคีในโครงการโดยส่วนใหญ่ยังแยกส่วนกันทำงาน โดยวิทยาลัยการเกษตรและเทคโนโลยีให้องค์ความรู้แก่เกษตรกร และ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้ดำเนินการจัดหาพื้นที่รองรับเกษตรกร จุดด้อยของการบูรณาการของหน่วยงานภาคีในระดับภูมิภาค คือ ขาดการประชุมหารือร่วมกันและไม่ได้ชี้แจงในบางประเด็นที่ต่างฝ่ายต่างสงสัยหรือไม่เข้าใจ ดังนั้นจึงควรมีการประชุมในระดับภูมิภาคในแต่ละจังหวัดให้สม่ำเสมอเพื่อสร้างความเข้าใจทั้งสองฝ่าย

3) เกษตรกรที่ผ่านการคัดกรองจะมีความเข้าใจเงื่อนไขของโครงการเกี่ยวกับสิทธิการเข้าทำประโยชน์ในที่ดิน ในทางปฏิบัติพบว่าเกษตรกรที่อยู่ครบตามเงื่อนไขเวลาของโครงการยังไม่ได้รับการ

ประเมินทำให้เกษตรกรมีความเป็นกังวลใจ ดังนั้น สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ควรเร่งกระบวนการประเมินผลให้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เพราะนอกจากสร้างความมั่นใจให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการแล้ว ยังเป็นต้นแบบที่ดีให้เกษตรกรรายอื่นๆ ได้เห็นเป็นตัวอย่างของความสำเร็จ

4) การดำเนินงานโครงการควรมีการเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายให้มีความเข้าใจถูกต้องตรงกัน และควรมีคู่มือปฏิบัติงานให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

5) การจัดที่ดินให้เกษตรกรมีความแตกต่างกันตามประเภทของที่ดินคือทั้งที่ดินของรัฐ และที่ดินเอกชน การกำหนดขนาดที่ดินถือครองมีความแตกต่างกัน ดังนั้นการจัดที่ดินให้เกษตรกรควรมีเกณฑ์ หรือการอธิบายว่าทำไมการจัดที่ดินให้เกษตรกรในแต่ละพื้นที่จึงมีความแตกต่างกัน ซึ่งควรมีการวางแผนร่วมกันทั้งโครงการเพื่อให้เกิดความยุติธรรม

6) แม้ว่าการสนับสนุนองค์ความรู้ให้แก่เกษตรกรในทุกจังหวัดแต่พบว่าบางจังหวัดต้องมีความรู้มีสอดคล้องกับการสนับสนุนองค์ความรู้ให้เกษตรกร ควรเกิดจากความต้องการของเกษตรกร และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

7) ควรระมัดระวังในการให้สินเชื่อแก่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ เนื่องจากเป็นการได้สิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดินชั่วคราว ควรใช้เวลาตรวจสอบความตั้งใจของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเพื่อป้องกันการเกิดหนี้สูญ

8) ในกรณีที่เกษตรกรไม่เข้าอยู่ทำประโยชน์ในลักษณะประจำ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ควรเร่งทำหนังสือเตือนให้เกษตรกรเข้าทำประโยชน์ในที่ดิน หากเกษตรกรไม่สามารถเข้ามาดำเนินการได้ต่อ ควรจัดเกษตรกรรายอื่นเข้าทำประโยชน์แทน นอกจากนี้เกษตรกรรายใดที่สามารถทำการเกษตรตามระยะเวลาที่กำหนดและปฏิบัติตามเงื่อนไขของโครงการ ควรมีการประเมินผลแล้วออกหนังสืออนุญาตเข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน ให้เกษตรกรรายที่ผ่านการประเมินผลดังกล่าวเพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรได้เห็นภาพการจัดที่ดินที่อย่างถาวร เพื่อเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรที่แท้จริงและสร้างความมั่นใจให้เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการรุ่นต่อไป

9) แม้ว่าสภาพที่ดินมีข้อจำกัด แต่การพัฒนาในส่วนที่เกษตรกรสามารถ ช่วยเหลือตนเองได้โดยไม่ต้องใช้เงินลงทุนในปริมาณมากควรมีการเสนอให้เป็นทางเลือกแก่เกษตรกร เช่น การใช้พลังงานทางเลือก การใช้พลังงานลมในการสูบน้ำเข้าสู่ถังพัก การใช้ตะบันน้ำ การผลิตไฟฟ้าจากโซลาร์เซลล์ ซึ่งมีผลดีในหลายจังหวัด

10) ควรประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงานต่างๆ ช่วยกันส่งเสริมในพื้นที่โครงการเพื่อเป็นการให้ความรู้แก่เกษตรกร ในการดำเนินการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นแนวทางให้เกษตรกรลดต้นทุนการผลิต สามารถพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด

บรรณานุกรม

- มูลนิธิชีววิถี (2554). รายงานภาคเกษตรไทยเริ่มวิกฤต. (เอกสารออนไลน์)
<http://www.biothai.net/news/9598>
- เยาวดี รางชัยกุล วิบูลย์ศรี. (2546). การประเมินโครงการแนวคิด และแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2528). ความรู้พื้นฐานสำหรับการประเมินโครงการทางการศึกษา. ในรวมบทความทางการประเมินโครงการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สำราญ มีแจ้ง. (2544). การประเมินโครงการทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : นิชินแอคเอร์ไทกรัฟ.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2555).ทิศทางการทำงานของแรงงานไทย. (เอกสารออนไลน์)
http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/citizen/news/news_lfsdirect.jsp
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2555). สศก. เผยประชากรเกษตรมีแนวโน้มลดลงและเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมากขึ้น (เอกสารออนไลน์)
http://www.oae.go.th/ewtadmin/ewt/oae_baer/ewt_news.php?nid=411&filename=index
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9. (เอกสารออนไลน์) <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=91>
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี (2555). นโยบายรัฐบาล. (เอกสารออนไลน์)
http://www.cabinet.thaigov.go.th/bb_main31.htm
- Smart Farm (2553). วิกฤติแรงงานภาคเกษตร. (เอกสารออนไลน์)
<http://mangobar.wordpress.com/2010/12/18/%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%81%E0%B8%A4%E0%B8%95%E0%B8%B4%E0%B9%81%E0%B8%A3%E0%B8%87%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B9%80%E0%B8%81%E0%B8%A9%E0%B8%95%E0%B8%A3/>
- Worthen, B.R. and Sanders, J.R. (1973). **Educational Evaluation : Theory and Practice.** Ohio : Charles and Joanes.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม และประเด็นสนทนา

การติดตามและประเมินผลการเข้าทำประโยชน์ในที่ดินรองรับเกษตรกรรุ่นใหม่
กรณีศึกษา โครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดิน รุ่นที่ 1-6
ปี 2550- 2552

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ผู้เข้าทำประโยชน์

ชื่อ (นาย/นาง/นางสาว).....นามสกุล.....อายุ.....ที่
อยู่ บ้านเลขที่.....หมู่.....ถนน.....อำเภอ.....ตำบล.....
จังหวัด.....สถานศึกษา.....

หลักสูตรที่จบ

- () กลุ่มพื้นที่เป้าหมายจัดสรรที่ดิน ปีงบประมาณ ๒๕๕๐ รุ่นที่.....
|
() กลุ่มพื้นที่เป้าหมายจัดสรรที่ดิน ปีงบประมาณ ๒๕๕๑ รุ่นที่.....
() กลุ่มพื้นที่เป้าหมายจัดสรรที่ดิน ปีงบประมาณ ๒๕๕๒ รุ่นที่.....

1.1 กิจกรรมการสร้างบ้านพักอาศัย

1 การสร้างบ้าน

- () สร้างเสร็จแล้ว () กำลังสร้าง/หยุดสร้าง/รอ () ยังไม่ได้สร้าง

2 ลักษณะบ้านเป็นอย่างไร

- () ชั่วคราว () ถาวร

หมายเหตุ - ลักษณะบ้านชั่วคราว หมายถึง บ้านที่สร้างไว้เพื่อรอการรื้อถอน หรือรื้อถอนได้ง่าย

- ลักษณะบ้านถาวร หมายถึง บ้านที่สร้างอย่างมั่นคง สามารถป้องกันแดด ฝนได้ และมี

3 ลักษณะการเข้าพักอาศัย

() พักอาศัยทุกวัน () พักอาศัยไม่ประจำ () ยังไม่เข้าอาศัย

4 การสร้างห้องน้ำ

() สร้างเสร็จแล้ว () กำลังสร้าง () หยุดสร้าง

() ยังไม่ได้สร้าง

1.2 ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือน

1.2.1 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน.....ราย เป็นแรงงานในพื้นที่ ส.ป.ก. จำนวนราย

1.2.2 รายได้นอกเหนือจากแปลง ส.ป.ก.

รายได้ได้จาก..... จำนวน.....บาท

รายได้ได้จาก..... จำนวน.....บาท

1.2.3 รายจ่ายในครัวเรือน (นอกเหนือจากการลงทุนทางการเกษตร) จำนวน.....บาท/เดือน

1.2.4 ภาวะหนี้สินในครัวเรือน จำนวน.....บาท จาก.....

สาเหตุที่เป็นหนี้.....

1.2.5 การมีเงินออมจำนวน.....บาท

ส่วนที่ 2 การเข้าทำประโยชน์ในที่ดิน

2.1 ระยะเวลาในการเข้าทำประโยชน์

() ทำประโยชน์ต่อเนื่องทั้งปี () ทำประโยชน์เฉพาะช่วงเพาะปลูก () ไม่ได้ทำประโยชน์

สาเหตุที่ไม่ทำประโยชน์.....

.....

2.2 การทำประโยชน์ในแปลง

() แปลงรวมไร่ () แปลงตนเอง.....ไร่ () ที่พักอาศัย.....ไร่

2.3 ลักษณะการทำประโยชน์

ชนิดพืช

1 ชนิดพืช.....เนื้อที่.....ไร่ จำนวนผลผลิต.....กิโลกรัม

การลงทุน.....บาท จำหน่ายได้.....บาท

2 ชนิดพืช.....เนื้อที่.....ไร่ จำนวนผลผลิต.....กิโลกรัม

การลงทุน.....บาท จำหน่ายได้.....บาท

3 ชนิดพืช.....เนื้อที่.....ไร่ จำนวนผลผลิต.....กิโลกรัม

การลงทุน.....บาท จำหน่ายได้.....บาท

4 ชนิดพืช.....เนื้อที่.....ไร่ จำนวนผลผลิต.....กิโลกรัม

การลงทุน.....บาท จำหน่ายได้.....บาท

ชนิดสัตว์/สัตว์น้ำ

1 ชนิดพืช.....เนื้อที่.....ไร่ จำนวนผลผลิต.....กิโลกรัม

การลงทุน.....บาท จำหน่ายได้.....บาท

2 ชนิดพืช.....เนื้อที่.....ไร่ จำนวนผลผลิต.....กิโลกรัม

การลงทุน.....บาท จำหน่ายได้.....บาท

3 ชนิดพืช.....เนื้อที่.....ไร่ จำนวนผลผลิต.....กิโลกรัม

การลงทุน.....บาท จำหน่ายได้.....บาท

ส่วนที่ 3 การดำเนินโครงการ

3.1 ท่านคิดว่าจะสามารถประกอบอาชีพทางการเกษตรให้เป็นไปตามเป้าหมายของโครงการหรือไม่
อย่างไร

.....

.....

.....

.....

3.2 สภาพปัญหา ข้อจำกัด ในการประกอบอาชีพทางการเกษตรของท่านในการเข้าร่วมโครงการ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3.3 ท่านคิดว่าควรแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3.4 ท่านคิดว่า ส.ป.ก. ควรปรับปรุงในด้านใด หรือพัฒนาด้านใดบ้าง และควรปรับปรุงและพัฒนาอย่างไร

.....

.....

.....

.....

ประเด็นการสนทนากลุ่ม

- 1.ความเข้าใจในโครงการ
2. การเข้าอยู่อาศัย
- 3.การเข้าทำประโยชน์ในที่ดิน
4. การรวมกลุ่ม วางแผนการผลิตการตลาด
- 5.การสนับสนุนจากหน่วยงาน
6. ปัญหาอุปสรรคในพื้นที่
7. แนวทางแก้ไขปัญหาอุปสรรค

ภาคผนวก ข

การประกาศรับนักศึกษาที่เป็นบุตรหลานเกษตรกร
ในเขตปฏิรูปที่ดิน

ประกาศ มหาวิทยาลัยนครพนม
เรื่อง การรับสมัครนักศึกษาที่เป็นบุตรหลานของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน จังหวัดนครพนม
เพื่อเข้าศึกษาต่อเป็นกรณีพิเศษ (โควตา) ประจำปีการศึกษา 2551

ด้วยวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีนครพนม มหาวิทยาลัยนครพนม ได้เปิดสอนในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ระดับปริญญาตรี หลักสูตร 4 ปี และระดับปริญญาตรี 2 ปี (ต่อเนื่อง) เพื่อเป็นการเปิดโอกาสทางการศึกษา และยกระดับการศึกษาให้กับบุตรหลานของเกษตรกร ในเขตปฏิรูปที่ดิน จังหวัดนครพนม ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือระหว่างสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมกับมหาวิทยาลัยนครพนม ดังนั้น วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีนครพนม มหาวิทยาลัยนครพนม จึงได้พิจารณาจัดสรรโควตาศึกษาต่อให้กับบุตรหลานเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน จังหวัดนครพนม โดยให้เรียนฟรีตลอดหลักสูตร จำนวน 6 คน แยกเป็นระดับดังนี้

1. ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)	จำนวน 3 คน
2. ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)	จำนวน 2 คน
3. ระดับปริญญาตรี	จำนวน 1 คน

สาขาที่เปิดรับโควตา

1. ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) มี 1 สาขาวิชา คือ
 - สาขาวิชาเกษตรศาสตร์
2. ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) มี 7 สาขาวิชา คือ
 - สาขาวิชาพืชศาสตร์
 - สาขาวิชาสัตวศาสตร์
 - สาขาวิชาเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ
 - สาขาวิชาอุตสาหกรรมเกษตร
 - สาขาวิชาช่างกลเกษตร
 - สาขาวิชาเทคโนโลยีภูมิทัศน์
 - สาขาวิชาเกษตรศาสตร์

/ 3. ระดับปริญญาตรี....

-2-

3. ระดับปริญญาตรี หลักสูตร 4 ปี มี 4 สาขาวิชา คือ

- สาขาวิชาพืชศาสตร์
- สาขาวิชาสัตวศาสตร์
- สาขาวิชาการประมง
- สาขาวิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร

4. ระดับปริญญาตรี หลักสูตร 2 ปี ต่อเนื่อง มี 4 สาขาวิชา คือ

- สาขาวิชาพืชศาสตร์
- สาขาสัตวศาสตร์
- สาขาวิชาการประมง
- สาขาวิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร

คุณสมบัติของผู้สมัคร

1. เป็นบุตรหลานของเกษตรกรที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดนครพนม เท่านั้น

2. ผู้สมัครระดับ ปวช.

- สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) หรือเป็นนักศึกษาที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม.3) และมีคะแนนเฉลี่ยสะสมไม่ต่ำกว่า 2.80

ผู้สมัครระดับ ปวส.

- สำเร็จการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) หรือเป็นนักศึกษาเรียนอยู่ในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ชั้นปีที่ 3 และมีคะแนนเฉลี่ยสะสมไม่ต่ำกว่า 2.80

- สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6) หรือเป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 (ม.6) และมีคะแนนเฉลี่ยสะสมไม่ต่ำกว่า 2.80

ผู้สมัครระดับปริญญาตรี

- สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6) หรือเป็นนักศึกษาที่กำลังเรียนอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 (ม.6) (สำหรับระดับปริญญาตรี หลักสูตร 4 ปี) และมีคะแนนเฉลี่ยสะสมไม่ต่ำกว่า 2.50

- สำเร็จการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) หรือเป็นนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ชั้นปีที่ 2 (สำหรับระดับปริญญาตรี หลักสูตร 2 ปี ต่อเนื่อง) และมีคะแนนเฉลี่ยสะสมไม่ต่ำกว่า 2.50

3. มีความประพฤติเรียบร้อย

4. มีความตั้งใจที่จะศึกษาหาความรู้ เพื่อพัฒนาตนเอง

5. มีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพเกษตร

6. ต้องยินยอมและปฏิบัติตามข้อระเบียบข้อบังคับของวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีนครพนม มหาวิทยาลัยนครพนม

/ หลักฐานประกอบ ...

-3-

หลักฐานประกอบการสมัคร

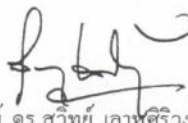
1. สำเนาระเบียบผลการศึกษา (ร.บ. 1) สำหรับผู้ที่กำลังศึกษาให้ใช้ หนังสือรับรองผลการเรียน 5 ภาคเรียน (สำหรับผู้สมัครระดับ ปวช., ปวส และปริญญาตรี) หนังสือรับรองผลการเรียน 3 ภาคเรียน (สำหรับผู้สมัครระดับปริญญาตรี 2 ปีต่อเนื่อง)
2. สำเนาทะเบียนบ้าน และสำเนาบัตรประจำตัวประชาชน
3. รูปถ่ายขนาด 1 นิ้ว ที่ถ่ายมาแล้วไม่เกิน 6 เดือน จำนวน 3 รูป
4. เอกสารหลักฐานความสามารถพิเศษ (ถ้ามี)

เงื่อนไขการเข้าศึกษา

1. ผู้ที่ได้รับการพิจารณาโควตาให้เข้าศึกษาต่อ จะต้องตั้งใจศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรการศึกษา และปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของวิทยาลัย ฯ โดยเคร่งครัด
2. หากวิทยาลัย ฯ ตรวจสอบทราบข้อความหรือหลักฐานของผู้ที่ได้รับการพิจารณาโควตาไม่เป็นความจริง จะถูกตัดชื่อออกจากการมีสถานะภาพ การเป็นนักศึกษาทันที
3. ระหว่างศึกษาที่วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีนครพนม นักศึกษาจะต้องมีผลการเรียนเฉลี่ยไม่ต่ำกว่าที่วิทยาลัย ฯ กำหนด ดังนี้
ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) มีผลการเรียนเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 2.80
ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) มีผลการเรียนไม่ต่ำกว่า 2.80
ระดับปริญญาตรี มีผลการเรียนเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 2.50
หากผลการเรียนเฉลี่ยต่ำกว่าที่กำหนด นักศึกษาจะต้องชำระค่าเล่าเรียนเองตามปกติ
4. หากนักศึกษามีการออกก่อนจบหลักสูตร จะต้องชดใช้ทุนตามที่วิทยาลัย ฯ กำหนด

จึงประกาศมาให้ทราบโดยทั่วกัน

ประกาศ ณ วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2550

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิทย์ เล้าศิริวงศ์)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยนครพนม

ภาคผนวก ค

เอกสารประกอบด้านงบประมาณ

งบประมาณค่าใช้จ่ายโครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดิน ปี 2551
(ปี 2550 143 ราย ปี 2551 257 ราย รวม 400 ราย)

ลำดับที่	รายการค่าใช้จ่าย	รวม
1	ค่าอบรมเตรียมความพร้อม 3 เดือน ของรุ่นที่ 2 ปี 2550 (ระยะที่ 2) 150 บาท x 76 ราย x 90 วัน	1,026,000
2	ค่าปัจจัยการผลิต ของรุ่นที่ 2 ปี 2550 (ระยะที่ 2) 5,000 บาท x 76 ราย	380,000
3	ค่าพาหนะนำนักศึกษาเกษตรเข้าอบรมก่อนเข้าโครงการ 25,000 บาท x 12 จังหวัด x 3 รุ่น	900,000
4	ค่าอบรมนักศึกษาเกษตร ณ พื้นที่เป้าหมายก่อนเข้าโครงการ 1,000 บาท x 82 ราย x 3 วัน x 3 รุ่น	738,000
5	ค่าอบรมเตรียมความพร้อม 3 เดือน 150 บาท x 82 ราย x 90 วัน x 3 รุ่น	3,321,000
6	ค่าปัจจัยการผลิต 5,000 บาท x 257 ราย	1,285,000
7	การติดตามและประเมินผล	350,000
รวมเป็นเงินทั้งสิ้น		8,000,000

จังหวัดเป้าหมาย

1. จังหวัดเชียงราย	8. จังหวัดอุดรธานี
2. จังหวัดหนองคาย	9. จังหวัดสระบุรี
3. จังหวัดนครพนม	10. จังหวัดอุบลราชธานี
4. จังหวัดนครราชสีมา	11. จังหวัดเชียงใหม่
5. จังหวัดระยอง	12. จังหวัดบุรีรัมย์
6. จังหวัดกาญจนบุรี	13. จังหวัดสุพรรณบุรี
7. จังหวัดสุราษฎร์ธานี	

รายละเอียดค่าใช้จ่ายโครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดิน รุ่นที่ 3

ที่	ส.ป.ก. จังหวัด	ค่าพาหนะ	จำนวน	ค่าอบรม	จำนวน	ค่าอบรมเตรียม	ค่าปัจจัยการผลิต *	รวม
		ก่อนเข้าโครงการ 14 - 16 ม.ค. 51	ผู้สำเร็จการศึกษาเกษตร ก่อนเข้าโครงการ	ณ พื้นที่เป้าหมาย 17 - 19 ม.ค. 51	ผู้สำเร็จการศึกษาเกษตร ที่เข้าร่วมโครงการ	ความพร้อมเข้าสู่ชีวิต 20 ม.ค. - 18 เม.ย. 2551		
		บาท	ราย	บาท	ราย	บาท	บาท	บาท
1	ส.ป.ก. เชียงราย	5,000	6	18,000	2	27,000	10,000	60,000
2	ส.ป.ก. ทนงค้าย	12,000	4	12,000	3	40,500	15,000	79,500
3	ส.ป.ก. นครพนม	15,000	2	6,000	2	27,000	10,000	58,000
4	ส.ป.ก. นครราชสีมา	20,000	4	12,000	3	40,500	15,000	87,500
5	ส.ป.ก. ระยอง	35,000	8	24,000	8	108,000	40,000	207,000
6	ส.ป.ก. กาญจนบุรี	-	1	3,000	1	13,500	5,000	21,500
7	ส.ป.ก. อุดรดิตถ์	12,000	1	3,000	1	13,500	5,000	33,500
8	ส.ป.ก. สระบุรี	15,000	4	12,000	2	27,000	10,000	64,000
9	ส.ป.ก. บุรีรัมย์	20,000	3	9,000	1	13,500	5,000	47,500
10	ส.ป.ก. เชียงใหม่	15,000	29	87,000	29	391,500	145,000	638,500
รวม		149,000	62	186,000	52	702,000	260,000	1,297,000

รายละเอียด
การอบรมผู้เข้าร่วมโครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคต
ในเขตปฏิรูปที่ดิน
ระหว่างวันที่ 16-22 เมษายน 2552
ณ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีชลบุรี อ.เมือง จ.ชลบุรี

1. จำนวนผู้เข้าอบรม

1. นักศึกษาเกษตร	300	ราย
2. เจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. สอศ. และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง	60	ราย
รวม	360	ราย

2. อบรมก่อนเข้าโครงการ

2.1 ค่าใช้จ่ายในการนำนักศึกษาเข้าอบรม	22 x 20,000	=	440,000	บาท
---------------------------------------	-------------	---	---------	-----

2.2 ค่าใช้จ่ายในการอบรม

1) เจ้าหน้าที่

- ค่าเบี้ยเลี้ยง	10 x 3 x 210	=	6,300	บาท
- ค่าที่พัก	10 x 2 x 500	=	10,000	บาท
- ค่ารถรับจ้าง	10 x 2 x 250	=	5,000	บาท
- ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง		=	2,000	บาท
			23,300	บาท

2) ผู้เข้ารับการอบรม

- ค่าอาหารว่างและเครื่องดื่ม	360 x 50 x 4	=	72,000	บาท
- ค่าอาหารเช้า กลางวัน และเย็น	360 x 150 x 5	=	270,000	บาท
- ค่าที่พัก	300 x 350 x 2	=	210,000	บาท
- ค่าวิทยากร	600 x 12	=	7,200	บาท
			559,200	บาท

3) ค่าอบรม ณ พื้นที่เป้าหมาย	300 x 1,000 x 3	=	600,000	บาท
------------------------------	-----------------	---	---------	-----

รวม ข้อ 2 1,622,500 บาท

3. ค่าเตรียมความพร้อม 3 เดือน

300 x 150 x 90 = 4,050,000 บาท

4. ค่าปัจจัยการผลิต

300 x 5,000 = 1,500,000 บาท

รวม ข้อ3+ข้อ4 5,550,000 บาท

รวมทั้งสิ้น 7,172,500 บาท

ภาคผนวก ง

บัญชีรายชื่อเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโครงการ

๗

เจ้าหน้าที่โครงการบ่มเพาะ 22 จังหวัด

ที่	จังหวัด	เจ้าหน้าที่รับผิดชอบ
1	เชียงราย	คุณวีระ 081-2351877 <i>พี่ 11 ๓๕ ๐๖๑๙ ๗๖</i>
2	เชียงใหม่	คุณจุฑาทิพย์(แมว) 089-6377637
3	อุตรดิตถ์	คุณประพันธ์ 081-9921850
4	นครพนม	คุณศักดิ์ระพี 081-9997168
		คุณธนาคาร
5	นครราชสีมา	คุณไพรัตน์ 089-7160742
6	บุรีรัมย์	คุณชिरภัทร 085-2090878
7	อุบลราชธานี	คุณวิวิพงค์ (เอ) 089-7196573
		คุณวิริยะ 081-8797073
8	กาญจนบุรี	คุณสุนัน (ตุ๊ก) 081-9813525
9	ระยอง	คุณปอย 081-9838441 <i>น้องวิมล</i>
10	สุพรรณบุรี	คุณด้อย 084-3743219 /
11	สระบุรี	คุณนิพัทธ (น้อย) 089-1779945
		คุณสุรัตน์ 089-8017178
12	สุราษฎร์ธานี	คุณอุทัย (โจ้) 089-4748183
13	หนองคาย	คุณปฐวี 089-9444735 <i>nongkhai @ a/c</i>
14	จันทบุรี	คุณอิงอร 087-4337358/คุณโอ 083-7229601 <i>๙๙๙๙๖๐๑</i>
15	พะเยา	คุณพิเชษฐ์ 081-0237657/กมลพรรณ 084-3783258
16	นครสวรรค์	คุณจิรวรรณ 084-9901422/ชัชวาล 089-7617087
17	เพชรบูรณ์	คุณวิบูลย์ 081-8885416 / <i>สิริธร</i>
18	ศรีสะเกษ	คุณธิดารัตน์ 081-7250146/พงศกร 086-2500959
19	ชัยนาท	คุณสมศรี 081-2819400 / <i>สุรศักดิ์ ๐๙๙๔๖๘๔๙๙</i>
20	ปทุมธานี	คุณแป้น 089-2219440
21	ลพบุรี	คุณสุชสม 081-8387690
22	กาฬสินธุ์	คุณอนงค์นุช 083-2911545

ที่อยู่ เบอร์โทรศัพท์ โทรสาร วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีทั่วประเทศ

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

ที่	วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี	สถานที่ตั้ง	รหัสไปรษณีย์	โทรศัพท์	โทรสาร	ผู้อำนวยการ
	ภาคกลางและภาคตะวันออก					
1	วทส.กาญจนบุรี	1 หมู่ 5 ต.หนองหญ้า อ.เมือง จ.กาญจนบุรี	71000	0-3455-2106-07	0-3455-2108	นาย คัมภีร์ สายะสนธิ์
2	วทส.ฉะเชิงเทรา	284 ถ.ฉะเชิงเทรา-กบินทร์บุรี ต.เขาหินซ้อน อ.พนมสารคาม จ.ฉะเชิงเทรา	24120	0-3859-9005	0-3859-9122	นาย จงรัก เวชชาชีวะ
3	วทส.ชลบุรี	หมู่ 1 ต.นาจอมเทียน อ.สัตหีบ จ.ชลบุรี	20250	0-3823-7053	0-3823-7053	นาย บัณฑิต เอี่ยมแข็ง
				0-3823-8290	0-3823-8290	
4	วทส.ชัยนาท	134 หมู่ 3 ต.ทางน้ำสาคร อ.มโนรมย์ จ.ชัยนาท	17170	0-5644-7395	0-5643-1512	นาย ทรงชัย ร่มโพธิ์
5	วทส.นครสวรรค์	184 หมู่ 9 ต.บ้านมะเกลือ อ.เมือง จ.นครสวรรค์	60000	0-5635-5420	0-5627-8216	นาย วันชัย จารุงศ์
6	วทส.เพชรบุรี	59 หมู่ 3 ต.สามพระยา อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี	76120	0-3259-4070-71	0-3259-4070 ต่อ 111	นาย สมศักดิ์ เจริญวัย
7	วทส.ราชบุรี	63 หมู่ 7 ถ.บ้านเขาขวาง-ทุ่งสามเสา ต.เขาชะชุม อ.โพธาราม จ.ราชบุรี	70120	0-3235-9793	0-3235-9794	นาย เขียวลิต ณะทะนันทน์
8	วทส.สุพรรณบุรี	26 หมู่ 4 ต.พัฒนานิคม อ.พัฒนานิคม จ.สุพรรณบุรี	15140	0-3649-1370	0-3649-1370 ต่อ 104	นาย สิทธิศักดิ์ รัตนพานิชย์
9	วทส.ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร	59 หมู่ 1 ต.โพธิ์แดง อ.บางไทร จ.พระนครศรีอยุธยา	13290	0-3536-6305	0-3536-6305 ต่อ 102	นาย สงบ เพียรทำดี
				0-3536-6250		
10	วทส.สระแก้ว	109 หมู่ 10 ถ.รัชชวิถี ต.ผาสุก อ.อรัญประเทศ จ.สระแก้ว	27120	0-3724-3484	0-3724-3486	นาย วันชัย โตมี
				0-3724-3486		
11	วทส.สิงห์บุรี	94 หมู่ 1 ต.ม่วงหมู่ อ.เมือง จ.สิงห์บุรี	16000	0-3651-1360	0-3652-0497	นาย ประชูร โพธิ์งาม
12	วทส.สุพรรณบุรี	288 หมู่ 1 ถ.อุททอง-บ้านไร่ ต.ค่านช้าง อ.ค่านช้าง จ.สุพรรณบุรี	72180	0-3559-5055-56	0-3559-5055	นาย จรัส ชูรัมย์ย์
13	วทส.อุทัยธานี	27 หมู่ 5 ถ.อุทัย-ทัพย์ ต.หนองแก อ.เมือง จ.อุทัยธานี	61000	0-5651-1146	0-5651-3630	นาย เสว คงคารักษ์
				0-5651-3629		
				0-5698-2621		
14	ศูนย์ฝึกอบรมวิศวกรรมเกษตร	ต.บางพูน อ.เมือง จ.ปทุมธานี	12000	0-2567-0784	0-2567-1224	นาย ประชูร โพธิ์งาม

ภาคผนวก จ

อบรมเตรียมความพร้อมเกษตรกรก่อนเข้าร่วมโครงการ

โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ
หลักสูตร การเตรียมความพร้อมการปรับวิถีชีวิตเกษตรกรและการฝึกทักษะอาชีพ
โครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดิน รุ่นที่ 5
ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม – 29 ธันวาคม 2551
ณ พื้นที่เป้าหมาย 9 จังหวัด

1. หลักการและเหตุผล

ในปี 2551 สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ได้รับสมัครผู้สำเร็จการศึกษาเกษตรจากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี และสถาบันการศึกษาเครือข่าย เข้าโครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดิน รุ่นที่ 5 ซึ่ง ส.ป.ก. ได้ดำเนินการอบรมผู้สมัครก่อนเข้าโครงการระหว่างวันที่ 26 - 31 สิงหาคม 2551 เพื่อเป็นการปูพื้นฐานหลักการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเบื้องต้นและให้เข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน พร้อมทั้งได้ศึกษาดูงานและเรียนรู้จากผู้มีประสบการณ์ตรงจากโครงการ หลังจากนั้น ส.ป.ก. จะดำเนินการอบรมเตรียมความพร้อมการปรับวิถีชีวิตเกษตรกรและการฝึกทักษะอาชีพให้กับผู้ที่ได้รับอนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดิน ส.ป.ก. เป็นระยะเวลา 90 วัน เพื่อจะได้พร้อมเป็นเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินต่อไป

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมได้ฝึกเริ่มต้นวิถีชีวิตเกษตรกร โดยเรียนรู้และปฏิบัติจริงที่แปลงเกษตรกรรมในพื้นที่เป้าหมายที่ได้เลือกไว้
2. เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมเรียนรู้การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และการทำแผนธุรกิจกลุ่ม และดำรงชีพเป็นเกษตรกร

3. กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 52 ราย ประกอบด้วย ผู้ผ่านการอบรมเข้าสู่โครงการบ่มเพาะฯ รุ่นที่ 5 ในพื้นที่เป้าหมาย 9 จังหวัด

4. วิธีการ เรียนรู้โดยฝึกปฏิบัติจริงในพื้นที่

5. ระยะเวลา ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม – 29 ธันวาคม 2551 ณ พื้นที่เป้าหมาย 9 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงราย นครพนม ระยอง อุดรดิตถ์ บุรีรัมย์ เชียงใหม่ อุบลราชธานี สุพรรณบุรี และจังหวัดจันทบุรี

6. หน่วยงานรับผิดชอบ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด 9 จังหวัด ได้แก่

1. ส.ป.ก.จังหวัดเชียงราย	6. ส.ป.ก.จังหวัดเชียงใหม่
2. ส.ป.ก.จังหวัดนครพนม	7. ส.ป.ก.จังหวัดอุบลราชธานี
3. ส.ป.ก.จังหวัดระยอง	8. ส.ป.ก.จังหวัดสุพรรณบุรี
4. ส.ป.ก.จังหวัดอุดรดิตถ์	9. ส.ป.ก.จังหวัดจันทบุรี
5. ส.ป.ก.จังหวัดบุรีรัมย์	

7. งบประมาณ 702,000 บาท

8. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

สร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีภาวะผู้นำ มีความคิดริเริ่ม และพร้อมที่จะรับเทคโนโลยี การเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อการ ค้ำครองพื้นที่เกษตรกรรมอย่างยั่งยืน

กำหนดการ
อบรมเชิงปฏิบัติการ
ผู้ผ่านการคัดกรองก่อนเข้าโครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดิน
วันที่ 16 - 22 เมษายน 2552
ณ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีชลบุรี อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี
และจังหวัดพื้นที่เป้าหมาย

วันที่ 16 เมษายน 2552

เวลา 13.00-17.00 น.	☐ ลงทะเบียน ณ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีชลบุรี
เวลา 17.00-18.00 น.	☐ ศึกษาเอกสารอบรม / กิจกรรมสัมพันธ์
เวลา 18.00-19.00 น.	☐ เข้าที่พัก ณ ชมนวนารีสอร์ท แอนด์ โฮเทล คลับ

วันที่ 17 เมษายน 2552

เวลา 09.00-10.30 น.	☐ พิธีเปิดการอบรม ณ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีชลบุรี
	• เลขาธิการ ส.ป.ก. (นายอนันต์ ภูสิทธิ์กุล)
เวลา 11.00-12.00 น.	☐ การนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกร
	• วิทยากร อ.วันชัย โดมี ผู้อำนวยการวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีชลบุรี
เวลา 13.00-16.00 น.	☐ ศึกษาฐานเกษตรทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียง ณ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีชลบุรี
	• วิทยากร อ.สุรางค์ ทับชัน วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีชลบุรี
เวลา 16.00-20.00 น.	☐ สัมมนากลุ่มการจัดทำแผนธุรกิจกลุ่ม
	• วิทยากร อ.สุวิทย์ ภูมิประเสริฐโชค สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

วันที่ 18 เมษายน 2552

เวลา 09.00-10.00 น.	☐ ประชุมการดำเนินการเข้าร่วมโครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดิน
	• เกษตรกรบ่มเพาะที่ประสบความสำเร็จ
เวลา 10.00-12.00 น.	☐ สัมมนากลุ่ม (ต่อ)
	• วิทยากร อ.สุวิทย์ ภูมิประเสริฐโชค สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
เวลา 13.00-16.00 น.	☐ นำเสนอผลการสัมมนากลุ่ม
	☐ สรุปผลการสัมมนาและการอบรมเชิงปฏิบัติการ
เวลา 16.00 น.	☐ เดินทางกลับพื้นที่เป้าหมาย

วันที่ 20-22 เมษายน 2552

- ☐ อบรมเชิงปฏิบัติการ ณ พื้นที่เป้าหมาย 22 จังหวัด
- จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ นครสวรรค์ เพชรบูรณ์ อุตรดิตถ์ กาฬสินธุ์ นครพนม นครราชสีมา บุรีรัมย์ ศรีสะเกษหนองคาย อุบลราชธานี กาญจนบุรี จันทบุรี ชัยนาท ปทุมธานี ระยอง ลพบุรี สุพรรณบุรี สระบุรี และจังหวัดสุราษฎร์ธานี
 - วิทยากรจาก ส.ป.ก. และวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีที่รับผิดชอบ

หมายเหตุ : 1. การแต่งกาย - สุภาพ

2. การจัดเลี้ยงอาหาร ระหว่างวันที่ 17 - 18 เมษายน 2552

- อาหารว่าง และเครื่องดื่ม 4 มื้อ (17, 18 เมษายน 2552)
- ภาคเช้า 10.30 - 10.40 น. ภาคบ่าย 14.30 - 14.40 น.
- อาหารเช้า 2 มื้อ (17, 18 เมษายน 2552) 07.00 - 08.00 น.
- อาหารกลางวัน 2 มื้อ (17, 18 เมษายน 2552) 12.00 - 13.00 น.
- อาหารเย็น 1 มื้อ (17 เมษายน 2552) 18.00 - 19.00 น.

ภาคผนวก ฉ

ตัวอย่างหนังสือขอความร่วมมือจาก
สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ทำเนียบฯ 3

สำเนา

ที่ กษ 1205/๑. 6๐1

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
ถนนราชดำเนินนอก กรุงเทพฯ 10200

6 มิถุนายน 2550

เรื่อง การอบรมเกษตรกรภายใต้โครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดิน

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัด 9 จังหวัด

สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการอบรมผู้เข้าร่วมโครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดิน

ตามที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) ได้จัดทำโครงการบ่มเพาะเกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดิน โดยมีเป้าประสงค์ในการรับผู้สำเร็จการศึกษาด้านเกษตรจากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และเครือข่าย ซึ่งประกอบด้วย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เข้าทำประโยชน์ในพื้นที่นิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน 9 จังหวัด นั้น

ในการนี้ ส.ป.ก. ร่วมกับ สอศ. จะจัดอบรมให้แก่ผู้ประสงค์เข้าทำกินในเขตนิคมเศรษฐกิจพอเพียง ณ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีกาญจนบุรี อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ระหว่างวันที่ 14-16 มิถุนายน 2550 และอบรมเชิงปฏิบัติการในพื้นที่นิคมที่จะรองรับกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวในวันที่ 17-18 มิถุนายน 2550 และพร้อมที่จะรับผู้ได้รับการคัดเลือกเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่วันที่ 21 มิถุนายน 2550 ดังกำหนดการที่ส่งมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาโปรดมอบหมายให้สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด.....
ดำเนินการดังนี้

1. จัดเตรียมรถยนต์รับผู้สมัครเข้าร่วมโครงการไปยังวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีกาญจนบุรี อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ในวันที่ 13 มิถุนายน 2550 และรับกลับมาพื้นที่ในวันที่ 16 มิถุนายน 2550
2. ร่วมนำเสนอ Display และชี้แจงข้อมูลพื้นที่นิคมเศรษฐกิจพอเพียงให้ผู้บริหารของหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง และผู้สนใจรับทราบข้อมูล
3. เตรียมการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในพื้นที่นิคมเพื่อให้ผู้สมัครเข้าร่วมโครงการศึกษาวิเคราะห์จัดทำแผนการผลิตการลงทุนโดยมีหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องและภาคเอกชนร่วมให้ข้อมูลประกอบการวางแผน

/4. นำเสนอ....

-2-

4. นำเสนอรายชื่อผู้ได้รับการคัดกรองตลอดจนนำเสนอแผนการผลิต การลงทุนให้ คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัดให้ความเห็นชอบ ระหว่างวันที่ 19-20 มิถุนายน 2550

5. ทำพิธีเปิดรับผู้ผ่านความเห็นชอบจาก คปจ. เข้าพื้นที่โครงการ ในวันที่ 21 มิถุนายน 2550

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถือ

(นายวีระชัย นาควิบูลย์วงศ์)

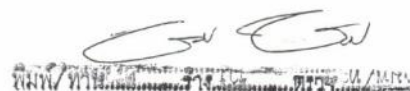
ผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิรูปที่ดิน

ปฏิบัติราชการแทนเลขาธิการ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย
 ผู้ว่าราชการจังหวัดหนองคาย
 ผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนม
 ผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมา
 ผู้ว่าราชการจังหวัดระยอง
 ผู้ว่าราชการจังหวัดกาญจนบุรี
 ผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี
 ผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรธานี
 ผู้ว่าราชการจังหวัดสระบุรี

กองแผนงาน

โทร, โทรสาร 02-2822579

ภาคผนวก ช

แบบการติดตามความก้าวหน้า

ประเด็นการนำเสนอความก้าวหน้าโครงการบ่มเพาะ
เกษตรกรอนาคตในเขตปฏิรูปที่ดิน

กิจกรรมหลัก	ความก้าวหน้า
1. การจัดที่ดิน	จำนวนเกษตรกรที่รับเข้าโครงการ รุ่นที่.....จำนวน.....ราย หญิง.....คน ชาย.....คน พื้นที่เฉลี่ย.....ไร่/ราย รุ่นที่.....จำนวน.....ราย หญิง.....คน ชาย.....คน พื้นที่เฉลี่ย.....ไร่/ราย
2. การสนับสนุนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	ระบุประเภทของการสนับสนุน เช่น ระบบน้ำ ปัจจัยการผลิต เบี้ยเลี้ยง สินเชื่อ ฯลฯ (1)..... (2)..... (3)..... (4).....
3. การจัดการและการใช้ประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ	3.1 ที่พักอาศัย - สร้างเสร็จแล้ว.....หลัง - อาศัย..... 3.2 กิจกรรมเพื่อบริโภคเป็นหลัก (1).....(2)..... (3).....(4)..... (5).....(6)..... 3.3 กิจกรรมเพื่อขาย (แผนธุรกิจกลุ่ม) (1).....(2)..... (3).....(4)..... (5).....(6).....

4. ปัญหา/อุปสรรค

.....

.....

.....

.....

.....

5. ข้อเสนอแนะ

(1) ความเป็นไปได้ด้านการพึ่งตนเองของเกษตรกร

(2) ความเป็นไปได้ด้านความยั่งยืนของโครงการ

ภาคผนวก ซ

รายงานการประชุม คณะปฏิรูปที่ดินจังหวัดนครราชสีมา
เกี่ยวกับโครงการบ่มเพาะเกษตรกรฯ

FAX :

FAX NO. :

7 Dec. 2011 11:25AM P1

หน้า 1/31

ดูเพิ่มเติมที่ 2
02-282 2579

รายงานการประชุมคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัดนครราชสีมา
ครั้งที่ 4/2550

วันศุกร์ที่ 28 กันยายน 2550 เวลา 10.00 น.

ณ ห้องประชุมศาลากลางจังหวัดนครราชสีมา ชั้น 3 (V.I.P.)

คณะกรรมการผู้มาประชุม

1. นายพงษ์ศิริ	กุสุมภ์	รองผู้ว่าราชการจังหวัด รักษาราชการแทนผู้ว่าราชการ จังหวัดนครราชสีมา	ประธานกรรมการ
2. นายสุพร	สุทธานุรักษ์	ประมงจังหวัดนครราชสีมา	กรรมการ
3. นายชงอุทิศ	ไชยปัญหา	พาณิชย์จังหวัดนครราชสีมา	"
4. นายอภิชา	ประสงค์ธรรม	ธนารักษ์พื้นที่จังหวัดนครราชสีมา	"
5. นายอรรณพ	กลิ่นทอง	อุตสาหกรรมจังหวัดนครราชสีมา	"
6. นายพนธกร	ศรีบานเย็น	ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริม และสนับสนุนวิชาการ 5	"
7. นายสิทธิชัย	โคตรมา	รักษาราชการแทนหัวหน้าสถานีพัฒนาที่ดิน จังหวัดนครราชสีมา	"
8. นายเสริมศักดิ์	ประสิทธิ์สุวรรณ	แทนเกษตรจังหวัด	"
9. นายพงษ์พันธุ์	ธรรมวิจิต	แทนปลัดจังหวัดนครราชสีมา	"
10. นางสุวรรณณี	มาหมื่นไวย	แทนสหกรณ์จังหวัดนครราชสีมา	"
11. นายสุวิทย์	เพียนอก	แทนพัฒนาการจังหวัดนครราชสีมา	"
12. นายประคัมภ์	พานิช	แทนเจ้าพนักงานที่ดิน จังหวัดนครราชสีมา	"
13. นายไพฑูรย์	ไชยภูมิสกุล	แทนหัวหน้าโครงการชลประทาน จังหวัดนครราชสีมา	"
14. นายวิฑิต	โสภานุมาศ	แทนผู้อำนวยการสำนักงาน ร.ก.ส. จังหวัดนครราชสีมา	"

FROM :

FROM NO. :

7 Dec. 2011 11:25AM P2

หน้า 13/31

เรื่องที่ 4.3 การคัดเลือกผู้จบการศึกษาทางด้านเกษตรกรรม เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัด นครราชสีมา ภายใต้โครงการขั้วพะเกษตรกรรมภาคในเขตปฏิรูปที่ดิน วันที่ 2

เลขานุการฯ ชี้แจงว่า

ด้วยสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) และจังหวัดนครราชสีมา โดยสำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัดนครราชสีมา (ส.ป.ก.นครราชสีมา) มีนโยบายสร้างเกษตรกรที่มีภาวะการเป็นผู้มี ความคิดริเริ่ม และพร้อมที่จะรับเทคโนโลยีการเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรมอย่างยั่งยืน

โดยการนี้ ส.ป.ก.นครราชสีมา จะจัดที่ดินในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงอำเภอวังน้ำเขียว หมู่ที่ 16 บ้านคลองบงพัฒนา ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา รายละเอียด 2.5 ไร่ ให้แก่ผู้สำเร็จการศึกษาในระดับ ปวช. ปวส. จากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และปริญญาตรีจากผู้จบการศึกษาด้านการเกษตรจากมหาวิทยาลัย 6 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ข้อเท็จจริง

1. ส.ป.ก.นครราชสีมา ได้เสนอบันทึกที่ นม 0011/1427 ลงวันที่ 16 กรกฎาคม 2550 เสนอผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมาเพื่อทราบ และมีบัญชาให้ดำเนินการ
2. จากการเปิดรับสมัคร ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2550 ถึง วันที่ 15 สิงหาคม 2550 มีผู้สมัครเข้าร่วมโครงการ จำนวน 39 ราย และได้มีผู้สมัคร เข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการ ณ นิคมเศรษฐกิจพอเพียงกิ่งอำเภอโคกสูง จังหวัดสระแก้ว ศึกษาดูงานโรงงานน้ำตาลและอ้อยภาคตะวันออก จังหวัดสระแก้ว จากนั้น นำไปอบรมเชิงปฏิบัติการ และศึกษาดูงานในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงอำเภอวังน้ำเขียว หมู่ที่ 16 บ้านคลองบงพัฒนา อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา หลังจากคัดกรองแล้วได้ผู้เข้าร่วมโครงการฯ ที่มีคุณสมบัติได้รับคัดเลือกเข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน จำนวน 13 ราย

ระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ระเบียบคณะกรรมการการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ในการคัดเลือกเกษตรกร ซึ่งจะมีสิทธิได้รับที่ดินจากการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2535

ข้อ 4 ในระเบียบนี้ "เกษตรกร" หมายความว่า

(1.) ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยพิจารณาจากการใช้เวลาส่วนใหญ่ในรอบปี เพื่อประกอบเกษตรกรรมแห่งท้องถิ่นนั้น

FAX NO. :

FAX NO. :

7 Dec. 2011 11:26AM PJ

หน้า 14/31

(2.) ผู้ออกเงิน ผู้ประกอบการศึกษาทางการเกษตร และผู้เป็นบุตรของเกษตรกรที่
กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

ข้อ 8 เกษตรกร ผู้จะได้รับการพิจารณาคัดเลือกเข้าทำประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูป
ที่ดินได้ต้องอยู่ในหลักเกณฑ์ข้อใดข้อหนึ่ง ดังต่อไปนี้

1. เกษตรกรผู้ถือครองที่ดินของรัฐ หรือเกษตรกรผู้เช่าที่ดินที่นำมาดำเนินการปฏิรูป
ที่ดิน และเป็นผู้ทำประโยชน์ที่ดินนั้น
2. เกษตรกรผู้ได้รับการขึ้นทะเบียนขอรับที่ดินทำกินจากการปฏิรูปที่ดินเพื่อ
เกษตรกรรม

3. เกษตรกรอื่นตามที่คณะกรรมการการปฏิรูปที่ดินจังหวัดกำหนด

ประเด็นที่น่าสนใจ

1. พิจารณานุญาตให้ผู้สำเร็จการศึกษาและผู้จะสำเร็จการศึกษา ระดับ ปวช. ปวส.
จากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และระดับ
ปริญญาตรี สังกัดมหาวิทยาลัยที่กำหนด จำนวน 13 ราย เข้าร่วมโครงการฯ และเข้าทำประโยชน์
ในเขตปฏิรูปที่ดิน (ตามเอกสารประกอบวาระที่ 4.3)

2. กำหนดเงื่อนไขในการมอบหนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน
(ส.ป.ก.4-01) ให้ผู้จบการศึกษาดำเนินข้อ 1 ภายใน 2-3 ปี นับตั้งแต่วันที่เข้าทำประโยชน์ เพื่อ
ทดสอบให้เห็นว่าสามารถทำประโยชน์ในที่ดินได้จริง ส.ป.ก.จึงจะพิจารณาสิทธิการทำประโยชน์
ต่อไป

มติคณะกรรมการฯ

1. อนุญาตให้ผู้สำเร็จการศึกษาและผู้จะสำเร็จการศึกษา ระดับ ปวช. ปวส.
จากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และระดับ
ปริญญาตรี สังกัดมหาวิทยาลัยที่กำหนด จำนวน 13 ราย เข้าร่วมโครงการฯ และเข้าทำประโยชน์
ในเขตปฏิรูปที่ดิน

2. ให้กำหนดเงื่อนไขในการมอบหนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน
(ส.ป.ก.4-01) ให้ผู้จบการศึกษาดำเนินข้อ 1 ภายใน 2-3 ปี นับตั้งแต่วันที่เข้าทำประโยชน์ เพื่อ
ทดสอบให้เห็นว่าสามารถทำประโยชน์ในที่ดินได้จริง ส.ป.ก.จึงจะพิจารณาสิทธิการทำประโยชน์
ต่อไป

หน้า 15/31

เอกสารประกอบครั้งที่ 4.3

บัญชีรายชื่อนักศึกษาเกษตรที่ได้อบรมปฏิบัติการให้ข้าวในโครงการข่มเพาะเกษตรกรอนาคต รุ่นที่ 2
พื้นที่นครสวรรค์เพื่อเพียง อำเภอวังนันทบุรี จังหวัดนครราชสีมา

ลำดับ ที่	นักศึกษาเกษตร					สถานศึกษา	ผลการศึกษา
	เลขบัตรประจำตัว	ชื่อ - นามสกุล	อายุ	ที่อยู่			
1	3300900308348	นางนภพรพรน หอดดคำ	37	90 ม.16 ต.ประทาย อ.ประทาย จ.นครราชสีมา		วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีบุรีรัมย์	ปวช.
2	3301400576174	นายสุวิทย์ จันทัง	26	693 ม. ต.ไทยสมภักดิ์ อ.วังนันทบุรี จ.นครราชสีมา		วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีนครราชสีมา	ปวช.
3	3301400849910	นายบุญญาธิการ สันธาร	32	55 ม.5 ต.ภูหลวง อ.ภูหลวง จ.นครราชสีมา		วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีนครราชสีมา	ปวช.
4	1100800351166	นายณพกาญจน์ ทกตสวธิเศรษฐ์	20	2/3 ม.6 ต.กำแพงแสน อ.กำแพงแสน จ.นครปฐม		มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	ปริญญาตรีปี 3
5	3329900063190	นายไวยงค์ อนนทดา	54	292/3 ม.21 ต.นอกเมือง อ.เมือง จ.สุรินทร์		วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีภาคใต้	มศ.6
6	1959900135075	นายธนาญ เพชรรัตน์	20	69/1 ม.4 ต.กวม อ.ปิตุเตชะ จ.ปัตตานี		วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี ศรีสะเกษ	ปวช.
7	1920400090457	นายพงษ์ระพีพร	20	78/1 ม.4 ต.ระพี อ.ปะทิว จ.ศรีสะเกษ		วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี ศรีสะเกษ	ปวช.
8	3301800521741	นายสุนทร พริกกลาง	23	63 ม.4 ต.หนองหาร อ.สันทราย จ.เชียงใหม่		มหาวิทยาลัยแม่โจ้	ปริญญาตรี
9	3300600740554	น.ส.ศยา ผ่องแผ้ว	24	20 ม.5 ต.คลองเมือง อ.จักราช จ.นครราชสีมา		มหาวิทยาลัยแม่โจ้	ปริญญาตรี
10	1509900107971	น.ส.พาวลี แซ่ลี้	22	26 ซอย 7 อ.ปาดังเบซาร์ อ.เมือง จ.เชียงใหม่		มหาวิทยาลัยแม่โจ้	ปริญญาตรี
11	3301100054148	น.ส.ดาวรุ่ง ศรีนวล	27	163 ม.4 ต.วัง อ.สามชัย จ.นครราชสีมา		วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี นครราชสีมา	ปวส.
12	5310600037851	นายสมบัติ ธรรมภมร	23	56 ม.5 ต.หนองม่วง อ.กระทุ่มราย จ.บุรีรัมย์		วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีบุรีรัมย์	ปวช.
	3210100049021	นายสุริยา วีระสุชาติ	26	75/7 ม.3 ต.ลิขิต อ.ลิขิต จ.นครราชสีมา		วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี นครราชสีมา	ปวส.

ภาคผนวก ฅ

ตัวอย่างหลักเกณฑ์การปฏิบัติในพื้นที่

หลักเกณฑ์ปฏิบัติในพื้นที่นิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดจันทบุรี

หมู่๑๓ ตำบลทุ่งขนาน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

๑. ผู้ทำประโยชน์ต้องใช้ที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมด้วยตนเองเต็มความสามารถ ไม่ว่าที่ดินนั้นทั้งหมดหรือบางส่วนไปให้บุคคลอื่นไม่ว่าจะโดย การขาย ให้เช่า หรือเช่าทำประโยชน์ หรือพฤติกรรมใดๆที่แสดงให้เห็นในลักษณะนั้น
๒. ผู้ทำประโยชน์ ต้องไม่เปลี่ยนแปลงสภาพที่ดิน จนเป็นเหตุให้ที่ดินเสื่อมสภาพความเหมาะสมแก่การประกอบเกษตรกรรม
๓. ผู้เช่าทำประโยชน์ต้องไม่ขุดบ่อเพื่อการเกษตรกรรมเกินร้อยละห้าของเนื้อที่แปลงที่อยู่อาศัยและที่แปลงเกษตรกรรมที่ได้รับการตกลงยินยอมให้เช่าทำประโยชน์ และไม่นำดินที่ขุดได้ออกจากแปลงที่ดิน เว้นแต่ได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากส.ป.ก.จันทบุรี
๔. ผู้ทำประโยชน์ต้องไม่ปลูกสร้างสิ่งก่อสร้างใดๆที่ยังย่นถาวรก่อนได้รับเอกสารสิทธิ ส.ป.ก.๔-๐๑
๕. ผู้ทำประโยชน์ต้องดูแลรักษาหมุดหลักฐานของส.ป.ก.จันทบุรี และหลักเขตที่ดินในที่ดินที่เช่าทำประโยชน์ มิให้เกิดชำรุดเสียหายหรือเคลื่อนย้ายไปจากตำแหน่งเดิม
๖. ผู้ทำประโยชน์ต้องไม่กระทำการใดๆในลักษณะที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งก่อสร้างในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงฯ หมู่๑๓ ตำบลทุ่งขนาน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี การทำประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกรอื่น และสภาพแวดล้อม
๗. ผู้ทำประโยชน์และบริวารต้องไม่กระทำการใดๆในลักษณะที่ก่อให้เกิดความเสียหายทั้งสภาพร่างกายและจิตใจของเกษตรกรอื่น รวมทั้ง ต้องไม่สร้างความเสียหายและความเสื่อมเสียใดๆในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงฯ หมู่๑๓ ตำบลทุ่งขนาน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี เด็ดขาด
๘. หากผู้ทำประโยชน์และบริวารรายใดสร้างความเสียหายทั้งสภาพร่างกาย และจิตใจของเกษตรกรอื่น รวมทั้งสร้างความเสียหายและความเสื่อมเสียให้นิคมเศรษฐกิจพอเพียงฯ หมู่๑๓ ตำบลทุ่งขนาน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี ส.ป.ก.จันทบุรีเป็นผู้พิจารณาและบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรให้ผู้ทำประโยชน์ และบริวารออกจากพื้นที่ทันที
๙. ผู้ทำประโยชน์ต้องปฏิบัติตามมติของคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม,คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัดจันทบุรี,มติที่ประชุมเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงฯ หมู่๑๓ ตำบลทุ่งขนาน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี
๑๐. นิคมเศรษฐกิจพอเพียงฯ หมู่๑๓ ตำบลทุ่งขนาน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี มีประธานชุมชนนิคมเศรษฐกิจพอเพียงฯ เป็นผู้ดูแลกิจกรรมต่างๆในนิคมฯ ให้ดำเนินไปด้วยดี และเป็นผู้ประสานงานกับส.ป.ก.จันทบุรี คือ นายเอกศิลป์ โพธิ์สาร เลขบัตรประจำตัวประชาชนเลขที่ ๓ ๓๓๐๘ ๐๐๓๖๙ ๔๓ ๔ บ้านเลขที่ ๒๔๔ หมู่๕ ตำบลลิ อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ จนกว่าจะมีการเปลี่ยนเป็นผู้อื่น โดยมีบันทึกขอเปลี่ยนประธานฯจากสมาชิกจำนวนสองในสามของสมาชิกทั้งหมดในนิคมฯ ส.ป.ก.จันทบุรีพิจารณาแล้วออกเป็นหนังสือขอเปลี่ยนประธานฯจึงถือว่าสมบูรณ์
๑๑. ผู้ทำประโยชน์ต้องเป็นผู้ชำระค่าบำรุงท้องที่หรือภาษีอื่นใด รวมทั้งค่าสาธารณูปโภคใดๆ ที่ผู้ทำประโยชน์เป็นผู้ใช้ประโยชน์

๑๒. ผู้ทำประโยชน์ต้องไม่ ปลูกไม้ยืนต้น, ไม้ล้มลุก, ไม้พุ่ม, ไม้เลื้อย, ไม้เถา, ไม้พุ่ม, ไม้เลื้อย, ไม้เถา ทั้งแปลงที่อยู่อาศัยและแปลงเกษตรกรรมเด็ดขาด เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากส.ป.ก. จันทบุรีเป็นรายปี ตั้งแต่บัดนี้จนกว่าจะมีหนังสือเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นออกโดยส.ป.ก. จันทบุรี

๑๓. ผู้ทำประโยชน์ต้องไม่ ใช้สารเคมีใดๆ ทั้งสิ้น ทั้งแปลงที่อยู่อาศัยและแปลงเกษตรกรรมเด็ดขาด จนกว่าจะมีหนังสือเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นออกโดยส.ป.ก. จันทบุรี

๑๔. ผู้ทำประโยชน์ต้องช่วยกันสอดส่องดูแลความสงบเรียบร้อยภายในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงฯ หมู่ ๑๓ ตำบลทุ่งขนาน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี หากพบสิ่งท่ก่อให้เกิดความเสียหายทั้งทางร่างกายและจิตใจ ต้องแจ้งประธานผู้ดูแลกิจกรรมต่างๆ ในนิคมฯ ทันที หากตรวจสอบแล้วพบว่าผู้ทำประโยชน์เพิกเฉยกับสิ่งท่ก่อให้เกิดความเสียหายทั้งทางร่างกายและจิตใจ ผู้ทำประโยชน์ต้องซ่อมแซม, ขัดใช้ สิ่งท่เสียหายทั้งหมด โดยส.ป.ก. จันทบุรีพิจารณาเป็นครั้งไป

๑๕. ผู้ทำประโยชน์จะต้อง อำนวยความสะดวกให้แก่เจ้าหน้าที่ของส.ป.ก. จันทบุรี ในการเข้าไปในพื้นที่เพื่อตรวจสอบหรือติดตามการทำประโยชน์

๑๖. ผู้ทำประโยชน์ต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ (ประมาณ ๘๐-๙๐%) อาศัยและทำเกษตรกรรมในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงฯ หมู่ ๑๓ ตำบลทุ่งขนาน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

๑๗. ผู้ทำประโยชน์ต้องสร้างที่อยู่อาศัยของตนเอง (แบบไม่ถาวร) สามารถอาศัยอยู่ได้จริงภายในระยะเวลาไม่เกินหกเดือน นับตั้งแต่วันเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่

๑๘. นิคมเศรษฐกิจพอเพียงฯ หมู่ ๑๓ ตำบลทุ่งขนาน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรีมีการประชุมประจำเดือนๆ ละ ๑ ครั้ง (วัน เวลา ตามความเหมาะสม) หากผู้ทำประโยชน์รายใดไม่เข้าร่วมประชุมจะต้องยอมรับมติที่ประชุมในครั้งนั้นด้วย

๑๙. หนังสือการตกลงเข้าทำประโยชน์ในที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินเป็นการชั่วคราวนี้เป็นอันเลิกกันในกรณีต่อไปนี้

๑๙.๑ ผู้ทำประโยชน์ตาย หรือสละสิทธิการเข้าทำประโยชน์ในที่ดิน

๑๙.๒ ผู้ทำประโยชน์ไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดในข้อหนึ่งข้อใด และส.ป.ก. จันทบุรีได้มีหนังสือบอกกล่าวกำหนดเวลาให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแล้ว และผู้ทำประโยชน์ไม่ปฏิบัติตาม

๒๐. ในกรณีหนังสือนี้เป็นอันเลิกกันไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม ผู้ทำประโยชน์ต้องส่งมอบและออกจากที่ดินที่เข้าทำประโยชน์ รวมทั้งรถถอนและขนย้ายทรัพย์สินของผู้ทำประโยชน์และบริวารออกจากที่ดิน และต้องทำให้ที่ดินของส.ป.ก. จันทบุรี กลับสู่สภาพเดิมภายในเวลาที่ส.ป.ก. จันทบุรีกำหนด ถ้าผู้ทำประโยชน์ไม่จัดการให้เสร็จสิ้นภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ผู้ทำประโยชน์ยินยอมให้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินดังกล่าวตกเป็นของส.ป.ก. จันทบุรี โดยผู้ทำประโยชน์จะไม่เรียกร้องค่าตอบแทนใดๆ จากส.ป.ก. จันทบุรี ทั้งสิ้น

๒๑. ในกรณีที่ปรากฏว่า ผู้ทำประโยชน์เป็นผู้มีความประพฤติดี ให้ความร่วมมือกับส.ป.ก. จันทบุรีเป็นอย่างดี ผ่านการประเมินติดตามการเข้าทำประโยชน์อย่างคุ้มค่าในที่ดินรองรับฯ รวมทั้งปฏิบัติตามเงื่อนไขในหนังสือนี้ทุกประการ และประสงค์จะเข้าทำประโยชน์ในที่ดินในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงฯ หมู่ ๑๓ ตำบลทุ่งขนาน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี ส.ป.ก. จันทบุรีเป็นผู้ประเมินศักยภาพในการทำประโยชน์ฯ และพิจารณานำเข้าสู่กระบวนการคัดเลือกให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดินฯ เป็นการชั่วคราวต่อไป

หมายเหตุ : ๑. ผู้ทำประโยชน์ หมายถึง บุคคลที่มีรายชื่อในบัญชีรายชื่อผู้ได้รับอนุญาตจากส.ป.ก. จันทบุรีให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดินในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงฯ หมู่ ๑๓ ตำบลทุ่งขนาน อำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

๒. บริวาร หมายถึง สมาชิก ภรรยา บุตร บิดา มารดา ญาติรวมทั้งบุคคลอื่นที่ไม่มีรายชื่อในบัญชีรายชื่อผู้ได้รับอนุญาตจากส.ป.ก. จันทบุรีให้เข้าทำประโยชน์

๓. ในการร่วมประชุมหรือร่วมกิจกรรมใดๆ ก็ตาม ผู้ทำประโยชน์ท่านที่มีสิทธิในการออกเสียงได้